

Koytak, Muhammed 1980, "Hürriyet Gazetesi'nin 1970 Yılı Sayılarının Halkbilimsel Açıdan Taranması ve Değerlendirilmesi", (Danışman: Sedat Veyis Örnek), Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Etnoloji Kürsüsü.

bu gazete enlemine bilmeyenlerdir. Gazetelerin, halkın bilmesini istedikleri konular ve konuların iyiliği için ve diğer konuların iyiliği için yazılmaktadır. Bu gazetenin amacı halkın bilmesini istedikleri konuların iyiliği için yazılmaktadır. Bu gazetenin amacı halkın bilmesini istedikleri konuların iyiliği için yazılmaktadır.

H Ü R R İ Y E T

G A Z E T E S İ N İ N

1 9 7 0

Y I L I

S A Y I L A R I N I N

H A L K B İ L İ M S E L

A Ç I D A N

T A R A N M A S I

ve

D E Ğ E R L E N D İ R İ L M E S İ

(L i s a n s T e z i)

Muhammed Koytak

(23043,

Etnoloji)

1980

Önsöz

En geniş anlamıyla bilim, günümüzde, işlevsel anlamını, klâsik alanının dışına çekilerek insan ve toplumların iyiye, güzele ve doğruya yaklaşımlarında, yüreğin ve aklın olanaklarını kullanarak, bu içkin değerlere yaslandırılmasında bulmuştur. İnsanlığın nereden ve nasıl geldiği, nerede ve nasıl yaşadığı, nereye ve nasıl gideceği artık klâsik bilim anlayışıyla tek tek bilim disiplinlerinin ya da bir bilim disiplininin alanı içerisinde değil, b ü t ü n c ü bir yaklaşımla irdelenmektedir. Bu yaklaşımlar, bir yandan insanın geçmişinden bugününe yansıyan, bir yandan da bugününden yarınına yansıyacak olan birikimli (kümülatif) değerlerle, zaman ve mekân boyutları içerisinde, b u g ü n ü evle-tarla, sinemayla-fabrika, televizyonla-seçim sandığı arasında yaşayan insanın, nesnel varlık problemleriyle ilgilidir. Bilimin, insanı, salt geçmişine ya da geleceğine ilişkin ulamlar arasına sıkıştırarak tanımlaması, bir bakıma ideolojik yaklaşımlar içerisinde y o r u m l a m a eğilimleri, onun varlık alanı içerisinde mümkün olanı yaşamasını engelleyen soyutlamalardır. Bilimin kesinliğini ancak, bireysel varlık sı-

nırları içerisinde insanın, çok genel anlamda; yaşaması mümkün olan herşey için yapacağı seçimde özgür bir ortamın sağlanmasında, toplumsal varlık sınırları içerisinde de sorumluluklarının bilincinde olmasında görmekteyiz.

Toplumsal varlık alanı içerisinde insanın taşıdığı nitelikleri, grup olarak davranış biçimlerini, toplum olarak da ulusal kültüründen kaynaklanan evrensel boyutlarını saptamak, genel anlamda, sosyal bilimlerin sınırları birbirinin içinde ortak konusudur. Ancak, özel alana içerisinde Halkbilim: "Bir ülkenin, bir yöre halkının, bir etnik grubun yaşamının bütününe kapsayan ve temelinde o halkı oluşturan insanların ortak ve yaygın davranış kalıplarını, yaşama biçimini, belirli olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını, çevresini ve dünyayı algılayışını açıklamada; geleneksel ve törensel yaşamı düzenleyen, zenginleştiren, renklendiren bir dizi beceriyi, beğeniyi, yaratıyı, töreyi, kurumu, kurumlaşmayı göz önüne sermede; bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla da zamanımıza uzanan gelenekler, görenekler, âdetler zincirini saptamada; bu zincirin köstekleyici ya da destekleyici halkalarını tek tek belirlemede; halk kültürünün atar damarlarını yakalayarak bunlardan özgün ve çağdaş yaratmalar çıkarmada" (1), özgün metodolojik yaklaşımları olan bir bilim disiplini.

(1) S.V. Örnek, s.16 Türk Halkbilimi. Ankara, 1977

Elinizdeki çalışmanın amacı, bir "lisans tezi" kapsamı içerisinde, Halkbiliminin araştırma tekniklerine ve araçlarına uygun, kaynak niteliği taşıyan basın (gazetelerin), belgeleyici niteliğinden yola çıkarak, tarımsal ekonomi evresinden, sanayi evresine geçmekte olan ülkemizde, insanımızın yakın geçmişte nasıl bir toplumsal yapı içerisinde olduğunu, bu yapının temel öğelerinin nelere dayandığını saptamaya; nesnel ulamlar kapsamında nasıl bir kültür değişimi içerisinde olduğunu, neden-sonuç boyutları içerisinde tarihsel köklerinin nerelerden kaynaklandığını, en genelde bu değişimin insanımızın beklentileri doğrultusunda içten mi (serbest), yoksa dıştan mı (zorlayıcı) gerçekleştiğini belirlemeye; zaman ve mekân boyutları içerisinde de kültürel değişimin hızı ve yaygınlığını, nerelerde yoğunlaştığını; değişimin hızlı olduğu yerlerde uyumu sağlayan uyurucuların neler olduğunu, değişimin çok az görüldüğü yerlerde engelleyicilerin nelerden kaynaklandığını saptamaya yöneliktir.

Hürriyet Gazetesi'nin 1970 yılı sayılarını Halkbilimsel açıdan tarayıp, elde ettiğimiz gerçeğin değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında, çalışmamızın ulaştığı boyutu, yaşadığımız çağa tanık olma yolunda "bir deneme" olarak nitелеmek isteriz. Bilimsel bilginin ancak, insanlara özgürce yaşama olanakları hazırlaması doğrultusunda anlam kazanabileceği kanısını taşıyarak; "insan ve dünyasının değiştiği, değişmesi gerektiği" olgusuyla, belirli bir zaman dilimi için gerçekliği ve geçerliliği olan bilimsel bilginin yeterli, kesin, değişmez olabileceğini, çalışmamız için de savlayamayacağız.

Çalışmamızın konusunun ve alanının saptanmasında, değerli bilgilerini, destekleyici ve uyarıcı yönde esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek'e, bana, Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. Ankara Temsilciliğinde çalışmam için olanak hazırlayan Hürriyet Gazetesi değerli çalışanlarına ve 1970 yılı sayılarından fotokopi çektirmem için olanak tanıyan sayın yetkililerine teşekkür ederim.

İ ç i n d e k i l e r .

A.Giriş	1
B.Genel Değerlendirme	4
I.Barınak-konut	4
II.Ekonomi türleri	10
III.Halk ekonomisi	14
IV.Giyim-kuşam-süs	15
V.Halk bilgisi	17
VI.Halk hukuku	21
VII.Geçiş dönemleri	38
VIII.Dernekler,kuruluşlar; dayanışma ve yardımlaşma	75
IX.Dinsel-büyüsel içerikli ' inançlar,işlemler	78
X.Aile	83
XI.Halk eğitimi	89
XII.Halk eğlenceleri,sporları	91
C.Sonuç	95
Ekler	
Derleme fişleri dizini	102
Fiş örneği	104
Kaynakça	105

A. G i r i Ő .

Halkbiliminin kaynaklarından sayılabilecek gazetelerin (basının), başta, istenildiğinde her zaman başvurulacak bir belge olma özelliğinden başka, araştırma teknikleri ve araçları içerisinde de, toplumumuzun - yerleşim olanaklarından, yerleşim biçimlerine; ekonomik uğraşı alanı ve olanaklarından, bu alandaki değişmeye; giyim-kuşam özelliklerinden; halk hukuku ve geçiş dönemlerine ilişkin değişik uygulamalara; dinsel-büyüsel içerikli inançlarından, toplumun temel birimi olan aile'ye vb. genel anlamda toplumumuzun yaşam felsefesinin ve biçiminin izlerini bulacağımız; bir yandan yaşanmış tarihten günümüze ulaşan 'günlük pratikleri'yle değişmeyi, bir yandan da geleceğe dönük beklentilerinin - niteliğini belgeleyen geniş bir malzeme özelliği taşıması bakımından önemlidir.

Çalışmamızın bütünü için genel çizgileriyle belirtmeye çalıştığımız konumuz, Hürriyet Gazetesinin 1970 yılı sayılarının Halkbilimsel açıdan taranıp, irdelenmesinde varılan bulgularla, aradan geçen on yıllık zaman diliminden günümüze değin toplumumuza, çok geniş açılar içinde bakmaya yöneltmiştir.

Çalışmamızın sonuç bölümünde de belirttiğimiz gibi, bir gazetenin bir yıllık sayılarının taranması, konu sınırlamasını çok geniş bir alanda belirli, özel bir konu için daraltma olanağı tanımamaktadır.

Bu açıdan çalışmamız, uyguladığımız yöntemle, Halkbiliminin içerdiği çerçeveyi taşmaması için, öğretim üyesi tarafından hazırlanmış olan derleme fişlerine, taradığımız gerecin fişlenip, işlenmesi ve yorumlanması, genel bir değerlendirme aşamasında da bir birleşime varması bakımından dikkati gerektirmiştir.

Uyguladığımız tekniğin ana çizgileri, bize verilen fiş örneğinde olan üç ana bölümden oluşmaktadır:

- a. Gerecin sınıflaması: Bu sınıflamanın yapılması, Halkbiliminin içerdiği çerçeveyi bilmeyi; ana-konu kümesi, konu ve alt-konu çerçevesiyle de gerecin konusunu genelden özele (tümdengeliş \leftrightarrow tümevarış) epistemolojik bir yaklaşım içerisinde belirlemeyi gerektirmektedir. Bunun için fişlerin derlenmesinde bir-iki küçük değişiklik dışında genel çizgileriyle, S. V. Örnek'in Türk Halkbilimi yapıtında yer alan "Halkbiliminin içerdiği çerçeve"yi izlemeyi uygun bulduk.
- b. Özet: Fişte yer alan, "gerecin başlığı ve alt başlığı" kesimiyle ele alınan Halkbilimiyle ilgili, alıntı yapmayı uygun gördüğümüz haberleri, ileride fişi kullanacak olanların açık seçik izlemeleri düşüncesiyle çoğunun haber metnini olduğu gibi, bir kısmını da özetleyerek alıntılıdık.
- c. Değerlendirme, yorum: Gerecin işlenmesi doğrultusunda yorumlamayı uygun bulduğumuz haber kesiklerini, alıntı yaptığımız çalışma zamanı içerisinde, daha sonra gazetede yer alan metinle yorum arasında kopukluğu önlemek amacıyla hemen yapmayı yeğledik. Yorumlamalar yaparken de Halkbilimin terminolojisi içerisinde kavramsal genellemeler yapmaktan kaçınmaya çalıştık.

Derleme fişinin diğer bölümleri, olgunun ya da olayların yerini, haberi verenin kimliğini, gerecin gazetesindeki yerini, varsa fotoğrafını, gerecin türünü, gazetesinin adına, tarihini ve yayınlanmış bölgesini kapsamaktadır. Derleme fişini, bölümlerini ve kapsadığı bilgileri daha nesnel bir anlatıma kavuşturmak amacıyla metnin sonunda ek olarak verdik.

Alıntı yaptığımız haber kesiklerine ait tipik ve ilginç bulduğumuz, bir bakıma belge olması amacıyla, bir bakıma da yorumumuzu destekleyici nitelikte 45 kadar fotoğraf, genel değerlendirme bölümünde, ilgili haberlerle birlikte verildi.

Genel değerlendirme kapsamında bazı ana-konu kümeleri içerisinde, haber kesiklerinin çıkış yerlerini gözönünde tutarak, sınırlı da olsa bir dağılım coğrafyası; bu dağılımda varsa yoğunluk bölgelerini üç tabloyla belirtmeye çalıştık.

Genel değerlendirme bölümünde Halkbiliminin içerdiği çerçeveye kapsamında ele alıp işlediğimiz gerecin, bütünlüğünde ulaştığı kapsam oniki bölümden, konu ve alt-konulardan oluşmaktadır. Bunları 'genel değerlendirme' bölümünde sırasıyla izleyeceğiz.

B. Genel Değerlendirme.

Çalışmamızın bu bölümünde, elde ettiğimiz gerceğin Halkbilimsel açıdan 'genel değerlendirme'sini yapmaya çalıştık. Bu aşamada, çalışmamızın bütünlüğünde ulaştığı verilerin, bir "lisans tezi" kapsamında içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini bir kez daha belirtmek isteriz. Bunu belirtme ihtiyacını çalışmamızın konusu, amacı ve vardığımız sonuçların genel anlamda bilimsel bir gerçekliğe ve geçerliliğe ilişkin yeterli, kesin, değişmez olma savını taşımadığı yolunda sahip olduğumuz kanı nedeniyle duymaktayız.

Gazeteden tarayarak elde ettiğimiz, Halkbiliminin alanı içerisinde değerlendirilmesini uygun bulduğumuz gerceğin ana-konu, konu, alt-konu çerçevesinde genel bir değerlendirmesini, daha önce de belirttiğimiz gibi bir-iki küçük değişiklik dışında genel çizgileriyle S.V.Örnek'in Türk Halkbilimi yapıtında yer alan 'Halkbiliminin içerdiği çerçeve'yi izlemiş bulunuyoruz. Bu arada gazete kesiklerinin çıkış yerini gözönünde tutarak, sınırlı da olsa bir dağılım coğrafyası, bu dağılımda varsa yoğunluk bölgelerini ve nedenlerini belirtmeye çalıştık.

1. Barınak-konut (Halk mimarisi)

1. Tipleri; yapım teknikleri ve kullanılan araç-gereç.

Elimizdeki, ülkemiz barınak-konut tipleri, yapım teknikleri ve kullanılan araç-gereçleri konu alan kesikler değişik açılardan üç olguyla ilgilidir.

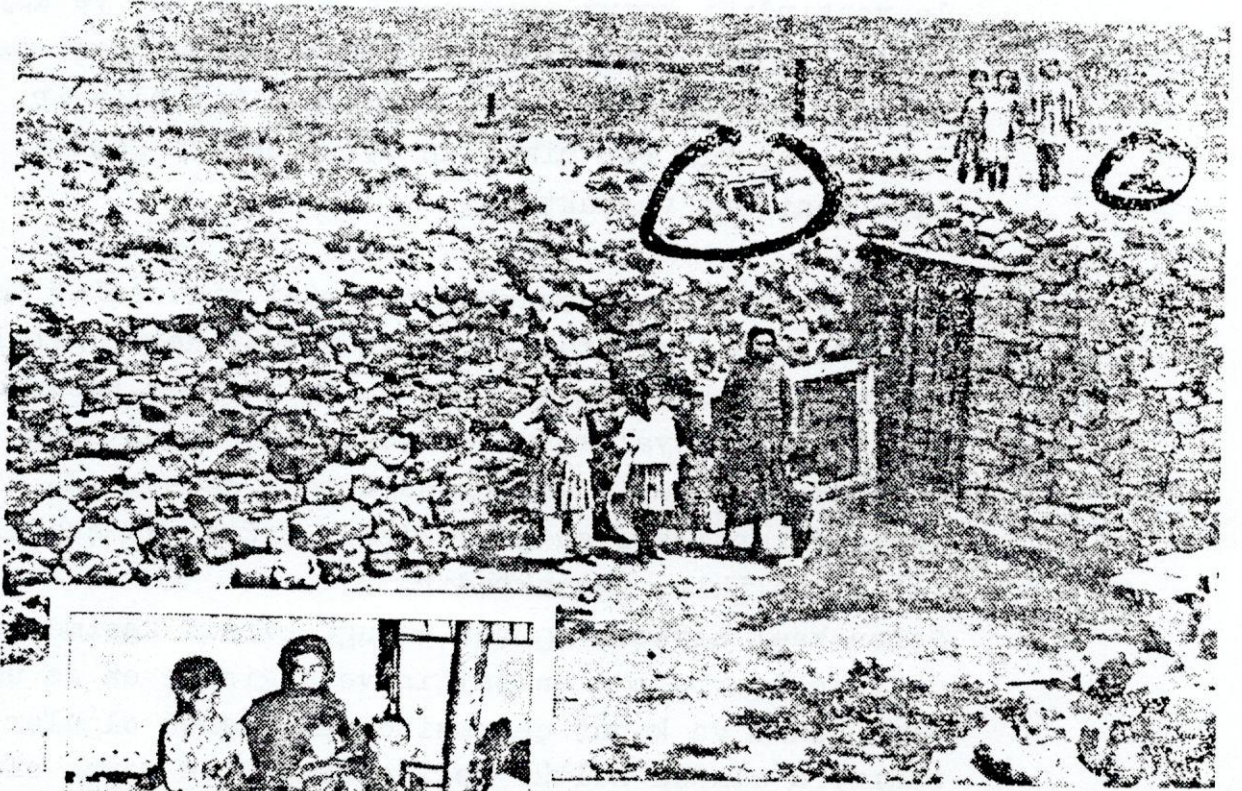
i. Geleneksel kesimde hayatın sürdüğü konut tipleri; yapım teknikleri ve kullanılan araç-gereçleri konu alanlar,

ii. Doğal felaketler nedeniyle ya da ilkel diye nitelenebilecek mağara konut biçiminin zorunlu ya da serbest değişme olgusuyla, geleneksel tavrı konu alanlar,

iii. Sanayileşme ya da başka etkenler çevresinde oluşan toplumsal değişimin, sanayileşen kentler çevresinde oluşturduğu gecekondu, saatkondu yerleşimini konu alanlar.

i. Geleneksel kesimde konut tipi, yapım tekniği ve kullanılan araç-gereçlerle ilgili haber kesiği Doğu Anadolu evleriyle ilgilidir. (fiş nu.1)

Gazete haberinde Çatak köyündeki (Sarıkamış, Kars) ev mimarisiyle ilgili bilgi verildikten sonra, yaşanan hayatla ilgili olarak ta şöyle denmektedir; "Doğu'nun bu "kader"ine boyun eğmiş kişileri, yılın sekiz ayı karlarla örtülü çevrelerine, ancak gökyüzüne açılan bir tek pencerecikten bakmaya çalışmaktadırlar."

ÇATAK köyünde Tevrat Aktaş'ın evinin dört bir tarafı da taşlarla çevrilidir. Üstelik görüldüğü (üstte) gibi isaretili olan yerlerdeki pencereler damdadır. Fotoğrafta Tevrat Aktaş, evinin önünde çocukları ile. Yanda ise evin içinde görülmektedir. (Foto: H.A.)

(1) Doğu Anadolu ev mimarisini belgeleyen bir fotoğraf.
(Hürriyet, 4.9.1970)

İnsanlar, yararlandıkları hayvanlarla birlikte barınabilecekleri çevre ve iklim koşullarına uygun olarak, yine çevredeki uygun malzemeye dayanarak barınaklar yapmışlardır. Taşlık bir bölgede yapı malzemesi taş, ormanlık bölgede malzeme ahşap olmuştur. Barınakların yapım tekniğini ve taşıdığı nitelikleri bir dizi deneyin, sürecin, evrelerin ulaştırdığı doğal bir sonuç olarak kabul etmek zorundayız. Bu açıdan değerlendirildiğinde modern mimari niteliklere ve ölçülere uygun bulamayacağımız Anadolu halk mimarisi ilk bakışta bize ilkel gelebilir. Ancak, bölgelere göre özgün mimari nitelikler taşıyan mimari, Türklerin Anadoluya gelmeden önceki Ermeni ustaların bilgi ve deneylerine, mimarlıktaki ustalıklarına da dayanmaktadır.

Devletin kırsal kesimde zaman zaman sosyal konut amacıyla yaptırdığı konutların çevre koşullarına ve köylülerin yaşama biçimlerine uymadığı gerekçesiyle nasıl terkedildikleri öteden beri tanık olduğumuz bir olaydır.

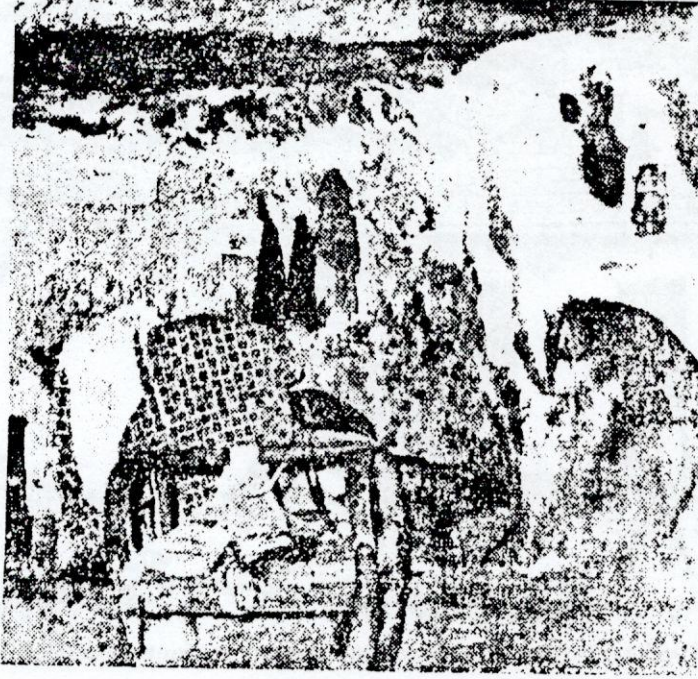
Burada haberin bir mimardan çok, gazeteci gözüyle verildiği kanısına varmaktayız.

ii. Doğal felaketler sonucunda evlerini yitirenler için (fiş nu.2, Gediz, Kütahya) ya da normal konut niteliklerinden uzak konutların (fiş nu.3, Sikeftan, Hasankeyf, Batman, Siirt) sosyal konut çerçevesinde resmi organlarca, bir bakıma zorunlu kültür değişmesi kapsamında ele alınmasında karşılaşılan güçlüklerin arkasında çeşitli nesnel etkinlikler yatmaktadır.

Geleneksel hayatın egemen olduğu kırsal kesimde, zorunlu değişme içerisinde en yaygın ve değişime en az uğrayan alan konut ve konut çevresinde kümelenen olgular olmaktadır. Bu alanda kültür değişmesinin çok yavaş olmasını:

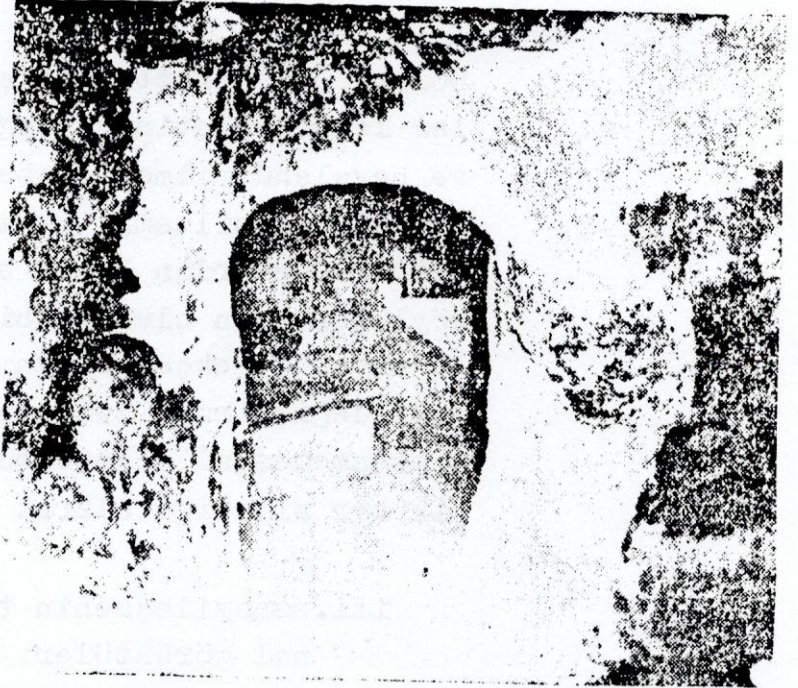
- a. Öncelikle ekolojik koşulların biçimlendirdiği hayat biçimine uygun bir konut ve konut yapımında kullanılan malzemeye;
- b. Sağlam bir konutun yapımı için köylünün ancak kendisinin sahip olacağı bir ekonomik güce;

- c. Sürdürülen geleneksel hayatın sosyal birimlerini ve ilişkilerini değiştirmeyecek bir ortamın sağlanmasına;
- d. Ve bu hayatta geleneksel içerikli psikolojik değerlerin korunmasına bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

MAGARA evlerin bir çoğunun içi pırıl - pırıldı. Tavanlar muntazam ve temizdi. (Foto: Orhan ŞAHİN)

(2,3)
Şikeftan ve
Hasankeyf
yerlilerinin
barındıkları
mağaralar
(Batman, Siirt)
(Hürriyet,
9.4.1970)

MAGARA evleri hem sağlam, hem elverişli. Yazın serin, kışın ılık oluyordu. Resimde, bir mağara evinin girişi görülmektedir.

MAGARALARDAN yeni evlere taşınanlara da zaman zaman rastlanmaktadır. Bunlar yeni evlerden şikâyetçilerdir.

(4) Mağaralardan sosyal konutlara geçiş... (Şikeftan, Hasankeyf, Batman, Siirt), (Hürriyet, 9.4.1970)

Normal bir konuttan yoksun olan Şikeftan ve Hasankeyf'li ler için devletin yaptığı prefabrik evlerin ısıtılması ve havalandırılması haberde de okuduğumuz gibi (fiş nu.3), halkca beğenilmemiş, ayrıca sağlamlığına da güvenememişlerdir. Bunlardan başka evlerin konumunun ovada olması da köylüler için olumsuz bir etkidir.

Bu doğal gerekçeler yanında bir de alışmış oldukları hayatı değiştirmek zorunda kalmaları, yeniliğin kolayca benimsenmemesini geleneksel davranış kalıplarının psikolojik bir niteliği olarak ta değerlendirmek gerekir.

iii. Sanayileşmenin toplumsal değişme alanında nesnel görüntüleri olarak değerlendirebileceğimiz Adana'daki 'saatköndü' uygulamaları (fiş nu,4) salt ülkemize özgü bir kültür değişmesi nite-

liği ve niceliğiyle değerlendirilemez.

(Lewis, O. Sanchez'in Çocukları. İstanbul, 1970 e-yayınları.

İşte Hayat. İstanbul, 1970. e-yayınları.)

Ülkemizin tarımsal ekonomiden, sanayi ekonomisine geçişinde saptanan plansız, çarpık, dengesiz değişme; kırsal kesimden, sanayinin geliştiği büyük kent yerleşme yerlerine akın eden kitlelerin yerleşmesinde de gelisi güzel, plansız bir kentleşmenin çarpık görüntüsüyle karşılaşıyoruz.

ÇAPUT parçalarının birbirine eklenmesiyle meydana getirilen saatkondulardan birinin yakından görünüşü ve sakinlerinden bir çocuk.

SUDAN UCUZ MESKEN

Saatkondular gece kondununun yerini alıyor

A DANA. (HA) — "Mesken, Türk ve Rus, her türlü hircilik uzmanlarını kürtüplükle dolusu kitaplar aktararak, altından kalkamadıkları mesken sorununu bir kalemde halletmiş. "Gece konduları" dan sonra, "Saatkondular" yu da tent çözüştür.

"Saatkondular, taktır edilen yeni mesken türleri bir saat içinde istenilen manzaraya hani bir ana "Aşırı" tipi ve "Aile tipi" olarak kendilerini bilmişlerdir. "Aile tipi", saatkondular, her çocukla bir aileye vasıtasıyla sınırlıdır. Bu metrekare alanı kapamaktadır. "Aşırı" tipi saatkondular ise ailesiz zengin aileler tarafından yapılabilmektedir. Daha geniş alanı kapayabilmektedir.

"Saatkondular, her çarpık yerleşimden birisi olarak, zeminin bedava olmasıdır. Saatkondular, "Çarpık" alanları birbirine eklenerek suretinde her çarpık alanlar değerlendirilmekte. Herisine çunur sürülmektedir."

Türk mimarı Hüsnüye göre, "Saatkondular, mesken türünün ilk denemesi Adana'da Cumhuriyet "Yahudi" olarak yapılmış bir saat içinde birisi birisi tarafından yapılmıştır."

(5) Çağımızda konut tekniğinde ulaşılan son aşama; saatkondular... (Hürriyet, 27.12.1970)

(6) Sanayileşen Adana'da
saatkondü uygulamaları.
(Hürriyet, 27.12.1970)

İLK denemesi Adana'da başlayan saatkondular büyük ilgi görmüş ve kısa zamanda manto gibi biterek bir mahalle olmuştur. Fotoğrafta, Cumhuriyet Mahallesi adını alan "Adana Saatkondü Sitesi" görülmektedir. (Foto: HA)

Gecekondü yerleşimiyle başlayıp 'saatkondü' yerleşim biçimiyle kentlerin yatayına gelişme alanı, bu konuda da umarsızlığın, sağlıksız bir çevre anlayışının, ilgisizliğin nesnel görüntüsü olmaktadır. Bu alanda kentleri yaşanacak bir yerleşme alanı olmaktan çok, inşaat şantiyesine çeviren yapı endüstri anlayışının insanları nasıl bir hayat içine çektiği tartışılabilir...

Ancak çarpık sanayileşmenin uzantısı olan 'gecekondü' ve 'saatkondü'lerde; köy ve kasabayla-kent, gecekonduyla-apartman, gaz lambasıyla-elektrik, tarla ile-fabrika, tarhana çorbasıyla-'Corn Flakes', şal'la-manto, güreşle-karate, işportayla-süpermarket, geleneksel anlayışla-moda anlayışı arasında biçimlenen, niteliği ve dinamikleri köklerinden koparılmış bir hayat biçiminin bedelini toplumumuz yozlaşmış bir kültür değişmesiyle ödemektedir.

11. Ekonomi türleri

1. Tarım-rençberlik

Ülkemizde, tarım alanında kullanılan araç ve gereçlerin ve uygulamaların niteliği, ihtiyaca cevap vermediği anlaşılacak hızla değiştirilmektedir. Bu, temelde bütünlüğünde ülke ekonomisinin değiştiğini de kanıtlamaktadır.

Makina tarımı, insan ve hayvan gücüne oranla üretimi hızlandırdığı gibi daha az iş gücüne dayanmasıyla da açıklanabilir. Tarıma makinanın girmesi, kırsal kesimdeki insan ve hayvan gücünü tasfiye ettiği gibi, sanayileşmenin insan gücüne olan ihtiyacını karşılaması biçiminde yorumlanacak göçlerle, kırsal kesimde boşalan iş gücüne olan ihtiyacın makinalarla karşılanması, nedenleri ve sonuçları birbirinin içinde devam eden, bir değişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değişimin niteliği ve ulaştığı nicesel boyutlar nasıl bir görünümde dir? Bunları dikkate almalıyız. Köylülerin ellerinde mevcut üretim araçları (öküz, karasaban vb.), yeni üretim araçlarını (traktör, biçerdöğ er, gübre vb.) finanse etmeye yetmecektir. Kaldı ki mevcut üretim araçlarının da alıcısı olmayacaktır. Bu durumda devlet kredilerinin gerekliliği ortadadır. Ancak kredilerin kimlere ve nasıl verildiği, hangi amaçlarla verildiği de, ülkemizde hükümetlerin politik amaçlarını, sanayileşmede görülen çarpıklıklar kadar, tarım kesiminde de gösterir niteliktedir. (fiş nu.5) Haberde yer verilen bürokratik gecikmelerin küçük çiftçi kesimini zor durumlara itmesinin yanında, "Toprak Reformu" nun uygulamasının hangi boyutlara ulaştığı bildiğimiz nesnel gerçeklerdir.

Tarım alanına giren yeni araçların, geleneksel tarım usüllerinin bırakılmasında birinci derecede getirdiği farklılık daha az iş gücüne dayanması ve kolaylığıdır. Ancak, "Atma Nine" nin de belirttiği gibi (fiş nu.6) bir yandan da üretim için harcanan iş gücünü pasifleştirme si, bu değişimin sonucunda düşündürücü bir etkidir. Bu durumda değişimin Türkiye genelinde yaygınlık kazanması biraz da sermaye birikimi varolan bölgelerde gerçekleşmesine bağlıdır. Gerekli sermayenin nasıl elde edileceği konumuz dışında kaldığı için bu konuya değ inmeyi uygun görmüyoruz.

KARASAPAN artık tarihe karıştı diyen

FATMA Nine, "Tütek icat edildi, mertlik bozuldu.. Traktör icat edildi erkekler tembellesti.. diyor. Eskiden çok Karasapan sürer Nine, şimdi de traktörden bir dakika bile olsun aşağıya inmek istemiyor. (Foto: O. ŞAHİN)

(7) 71'lik Fatma Nine traktör kullanıyor...

(Hürriyet,
13.4.1970)

FATMA Nine'nin nasırlı ayucları toprak ekperi ol-
mus. Ekim zamanı tarlaları doluyor. "Şuraya buğ-
day, şuraya kavun - karpuz ekin" diyor. Fotoğraf,
Fatma Erdil'i toprağı muavece ederken gösteriyor.

2. Kaçakçılık

Elimizdeki haber ülkemizde yaygınlığı ve etkinliği günümüzde tartışılmayacak boyutlara ulaşan sınır kaçakçılığıyla ilgilidir. Haberde,

"Suriye'den Türk topraklarına geçmeğe çalışan bir kaçakçı grubu sabaha karşı yanlışlıkla mayın tarlasına girmiş, merkepli bir kaçakçı hayvanı ile, bir kaçakçı da katırla havaya uçmuş ve parçalanarak ölmüşlerdir." (fiş nu.7) denilmektedir.

Kaçakçılık, ülke ekonomilerinin gelişmesine engel olan ortak bir sorun olmakla birlikte, geçmişte bireysel olarak yapılan kaçakçılık olayları; ülkede işsizliğin, üretim araçlarından yoksunluğun, toprakların belirli ellerde toplanmasının, eğitilmemiş insan gücünün göstergesi sayılabılırdi. Fakat bugün kaçakçılığın ulaştığı boyutlar, bireysel kaçakçılığının sanki bir meslek gurubunun ortadan kalkması, yerine beceri ve yetenekli olan personeline 'bonservis' veren uluslararası bir tekel niteliğine ulaşmıştır. Bu tekeller arasında rekabetin kıyasıya yapıldığı, kaçakçılığı bizzat bazı ülkelerin resmi organları, üretim fazlası malları eritmek amacıyla körüklediği, resmi yetkililerin diyaloglarından anlaşılmaktadır.

Kaçakçıların özellikle son yıllarda silah satışına el atmaları ekonominin felç olmasını hızlandırmasından çok, anarşiyle toplumsal hayatın felç olmasını çabuklaştırmıştır.

Elbette kaçakçılık, ekonominin ve toplumsal hayatın kötüye gitmesini tek başına sağlayan bir neden olarak gösterilemez. Kaçakçıların ellerinde istihdam ettikleri personel (!), bir bakıma bireysel kaçakçılığı ya bir ağanın ya da, kentte, zenginden alıp fakire veren büyük "baba"ların (!) emrinde sürdüren; işsiz, topraksız, eğitilmemiş, mayın tarlalarını canını dişine takarak geçen, bir kaç insan öldürdüğünde üne kavuşan, yeri geldiğinde devlet yardımı gören insanlardır.

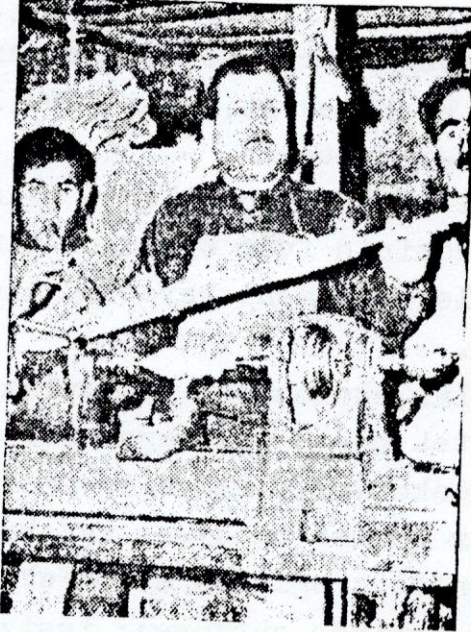
111. Halk Ekonomisi

1. El-sanatları

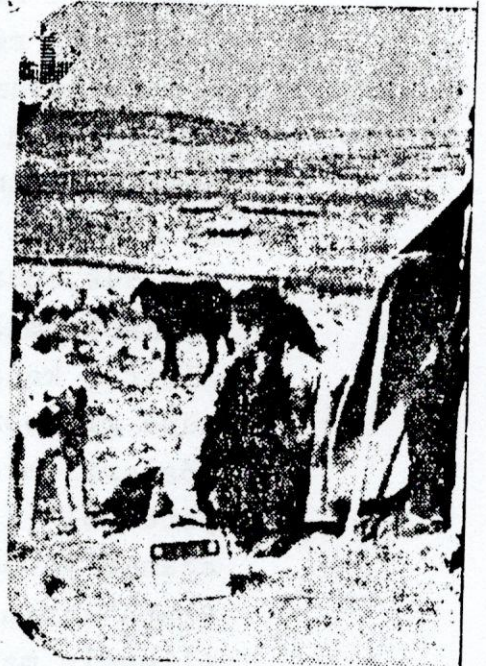
Halk ekonomisi kapsamı içerisinde ele alabileceğimiz "folklorik" niteliği olan üretim alanlarının ve araçlarının, kültürel değişimle olgular arasında nitel ve nicel farklılaşmayı belgeleyen haberde, kendisiyle röportaj yapan muhabire, kaval yapan bir usta;

"...Yaptığımız kavallar birikti. Turistler de olmasa dükkânın kepenklerini indireceğiz. Bizim burda bir liraya sattığımız kavallar İstanbul'da, Ankara'da on beş, yirmi liradan alıcı buluyor. Kaval artık turistik eşya oldu", demiştir. (fiş nu.8)

Başka bir kültüre ait yeni bir ögenin (radyo, teyp, televizyon vb.) hızla yayılması, kültürümüzde "folklorik" bir nitelik taşıyan ögenin kullanılma alanını daralttıkça, üretiminin azaldığı, el-sanatı kimliğinde bir iş alanı olarak sürdürüldüğü zaman da, "turistik" amaçlara hizmet ettiği görülmektedir.

(8)
Kavaldan radyoya uzanan
bir değişim...
(Hürriyet, 22.4.1970)

Şimdilerde dağdaki çobanlar kaval yerine radyo kullanmakta, kavala pek itibar etm
Fotoğraf, sürüsüne radyo dinleten bir çoban

IV. Giyim-kuşam-süs

1. Kadın giyimi

Sosyal normlar arasında yayılma hızı en etkin olan, en çok uyarlanan olmasına karşın moda, etkinliği zaman ve mekân boyutları içerisinde en zayıf olan bir norm olarak tanımlanmaktadır. S.V. Örnek modayı, "...göreneğe bakarak daha kısa süreli olan, çabuk değişebilen, öykünme yoluyla yayılan, temelinde değişiklik ve özgünlük dürtüsü yatan geçici davranış biçimidir. Çabuk yayılması, var olana aykırı düşmesi, insanın değişiklik gereksinimlerinden kaynaklanması, ticari amaçlarla desteklenmesi, cins ve yaş grupları arasında daha belirgin olması, toplum katlarına ve sınıflarına göre ayrımlar göstermesi belli başlı özelliklerindedir." diye, tanımlamaktadır. (Türk Halkbilimi, s.128,129.)

Elimizdeki, "Türk köylüsünün heybesi Amerikan kızına mayo oldu." başlığıyla verilen haberde özetle şöyle denmektedir;

"Bir yatak çarşafı, bir bohçacı kadınların bohça bezi, bir mermersahi, bir kaşkorse... İşte Amerikalı modacı Dorothy Pratt'ın bütün Amerika'ya yaydığı "Türk-köylü" modası için kullandıkları." (fiş nu.9.)

Giyim-kuşam alanında özellikle batı modacılarının zaman zaman ticari amaçlar gözeterek, kitleleri sürükleyici oryantal ve "folklorik" öğeleri kullanmaları, hoşgörülle karşılandığında evrensel anlamda kültürler arasında bir alış-verişe neden olduğu söylenebilir ama, yerli yersiz kullanılmaları, kültür ögesini anlamından uzaklaştırıcı, yozlaştırıcı bir eğilime de götürmektedir.

Diğer yandan kültürel değişimde uyarıcı ve engelleyicilerin, değişimin niteliğini ve etkinliğini ortaya koyacak algı ve obje değişkenleri arasındaki etkinliğin hangi yönde geliştiğini, yani objelerin mi, yoksa algı ve anlayışların mı değişmeyi yönlendirdiği konusuna örnek olan bir haber de, "Sınıf birincisi olan oğlunun okuluna çarşafıla gitmekten utanan kadına manto hediye edildi." başlığıyla verilen haberde görmekteyiz.

HEDİYE Kılıçaslan çarşafı çıkarıp mantoyu giydi ve çarşafı geldiği Kadınlar Birliği'nden mantoyla çıktı..

BES çocuk annesi Hediye Kılıçaslan, Edirne Kadınlar Birliği merkezine böyle çarşafı geldi. (Foto Hürriyet)

Sınıfının birincisi olan oğlunun okuluna ÇARŞAFLA gitmekten utanan kadına MANTO hediye edildi

EDIRNE, (HA) — Türk Kadınlar Birliği tarafından Edirne'de yılın annesi seçilen Hediye Kılıçaslan, 10 yıldır giydiği çarşafı çıkarmış ve manto giymiştir.

En küçüğü 13. en büyüğü 27 yaşında

hediyeye aldığı mantoyu giyerken göz yaşlarını tutamayan Hediye Kılıçaslan, bundan sonra artık göğsünü gere gere mantoyla dolacağını belirtmiştir

Kadınlar Birliği Edirne Şubesi Başkanı Semiha Tan'a teşekkür eden beş çocuk annesi Hediye Kılıçaslan "Ben Atatürk"

(9)

Değişmede etkin değişken objeler mi, yoksa algı ve anlayışlar mı...?

(Hürriyet, 18.5.1970)

Kültür değişmesinde, değişmeyi engelleyici ve uyarıcı öğelerin, belirli bir süreç içerisinde, insanların zihninde ve psikolojilerinde nasıl yer değiştirdiklerine tanık olduğumuz güzel bir örnek... Yeniliklere genel anlamda kapalı olan geleneksel kesimde, değişimi engelleyici kültürel, top-

lumsal ve psikolojik etkenlerin, uyarıcı etkenlerle yer değiştirme süreci ister serbest değişme yoluyla olsun, ister zorunlu değişme yoluyla olsun çok ağır olmuştur. Giyim-kuşam devrimiyle zorunlu bir değişim süreciyle başlayan bu yenilikle, tanık olduğumuz olay arasında 35-40 yıl gibi uzun bir zaman geçmiştir.

V. Halk Bilgisi

1. Halk Hekimliği

(10)

l doğan
ocuk
bilimin
ellerinde...

(Hürriyet,
6.1.1970)

Kırsal bölgelerimizde, yaygın olarak doğumevlerinin ve hastaneherin olmadığı bölgelerde, hayatın üç önemli geçiş dönemlerinden ilki olan doğumu gerçekleştirmede, doğum öncesi ve sonrası, annenin ve çocuğun dış etkilerden korunmasını amaçlayan bir dizi dinsel ve büyüsel

içerikli uygulamaları da üstlenen kişiler, ebelerdir. Ebeler ve Kırık-çıkıkçılar (sınıkcılar, Erzurum), halk hekimliği alanında birer meslek sahibi görünümünde, babadan oğula ya da anadan kıza devredilen bilgi, deneyim ve beceri sahibi kişilerdir. Sahip oldukları bilgiler başka hastalıkların sağaltılmasını da amaçlayan, ilâç yapımına ve uygulanmasına da dayanmaktadır. Ancak, hastalıkların gerek teşhisinde, gerekse sağaltılmasında tıbbın geniş ve bilimsel teknik olanaklarıyla karşılaş-tırılmayacak düzeyde kalmış olması, çoğu zamanda hastalıkların yanlış teşhis ve sağaltılması, halkın gözünde etkinliklerini yitirmelerine neden olmuştur.

(11)

Çocuk soluk alıyor,
yeniden doğuyor...

(Hürriyet, 6.1.1970)

OH, KURTULDU : Ölü olarak doğan bebek,
artık kurtulmuş, yeniden
hayata kavuşmuştur. Ebe Emine Degirmenci'nin yü-
zünde bir hayat kurtarmanın mutluluğu okunuyor.
Artık ailenin büyük sevincine diyecek yoktur...

Özellikle doğum ve kadın hastalıklarıyla ilgili teşhisi ve sağıltmayı gerektiren durumlarda ya da doğum olayında resmi sağılık kurumlarında görev yapan erkek doktordan dinsel endişe duyularak kaçınma, başarısı yörede onaylanmış ebelerin görevlerini sürdürmelerine yaramaktadır. Kırık-çıkıkçılar için de durum, kentsel yerleşme bölgelerinde bile, sağıltmada daha iyi sonuca vardıkları yolundadır.

Son yıllarda resmi eğitim kurumlarında yetişen ebe ve sağılık memurları, sağılık ocaklarında, dispanserlerde ve ilgili kurumlarda yerel ebelerin karşılaştıkları güçlükleri büyük ölçüde aşabilecek durumdadırlar. Ancak hizmetlerin daha etkin ve yaygın olması için ulaşım olanaklarının, personel istihdam olanaklarının ve bu hizmetlerin gerçekleştirileceği bina, araç-gereç ve ilâç olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Haberin gazetede yayınlanması amacı da kanımızca eldeki olanaksızlıkları vurgulamış olmasıdır. Bu arada ölü doğan çocuğun soluk almasını sağılayan ebenin bilgi ve becerisinin yüceltilmesini, gazeteciliğin bilinen ilkeleri doğrultusunda değerlendirmek gerekir. (fiş nu.11)

Elimizdeki diğer bir haber kesigi de, "akıl hastalarının iyileşmesi için türbe ve kiliselerde bırakılmalarını" konu edinmektedir. (fiş nu.12)

Ülkemizde akıl hastalarının sağıltılması amacıyla başvuru- rulan bu yaygın tutumun temelinde; dinin karşı olmasına rağmen, yatırlarda yatan kişilerin sağılıklarında doğaüstü güçlerle ilişki kurduğu ve doğaüstü yeteneklere sahip olduğu, ölümlerinde de dilediklerinde ya kendi yeteneklerini kullanarak ya da doğaüstü güçlerin yardımıyla, karanlık güçlerin etkilerini etkisiz duruma getirdikleri inancına dayalı, daha çok büyü alanına giren karmaşık bir düşünce yatmaktadır.

Akıl hastalarının bu yatırlara götürülmeden önce, doğaüstü karanlık güçlerin etkisinde olup olmadığının anlaşılması için büyücülere götürüldüğü, sağıltılması yolunda bir umut

kalmadığında "son bir çare" olarak yatırlara götürüldüğü bilinmektedir.

Akıl hastalarının sağaltılmasında, tutulan bir yol da kutsal niteliği olan, haberde tanık olduğumuz gibi eski kiliseler (vb.) olmaktadır. Bu yola başvurulmasının temelinde de, hangi dine ait olursa olsun ibadet yerlerinin kutsal olduğu, bu yerlerde varolduğuna inanılan doğaüstü 'iyi güçlerin' hastayı iyileştireceği tasarımına dayandığı kanısındayız.

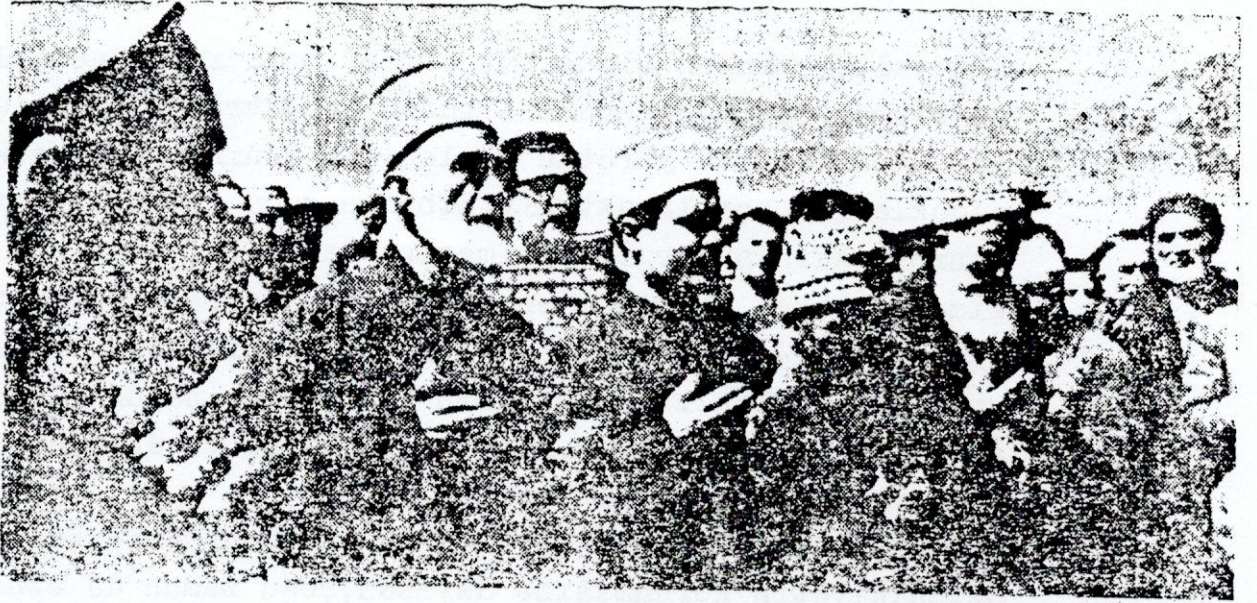
2. Halk meteorolojisi.

Yalnız ülkemize özgü geleneksel bir uygulama olmayan "yağmur duası", mevsimin kurak geçtiği zamanlarda, ekinin yerde kalacağı ve kıtlığa neden olacağı düşüncesine dayanmaktadır. (fiş nu.13)

Emurun zerresine hasret olan Sungurlulular toplu halde yağmur duasına çıktılar, el açıp Allaha yalvardılar.

(12) Halk, "yağmur duası"nda. (Hürriyet, 7.5.1970)

(13) Yağmur duası'nı yöneten hoca ve imamlar.
(Hürriyet,7.5.1970)

Ülkemizde uygulama biçimlerinin pek farklılık göstermediği dinsel içerikli yakarma, dua etme, kurban adama, namaz kılma gibi temel motiflerle bütünleşen uygulamalardan hemen hemen aynı günlerde iki ayrı yerde uygulanışlarına tanık oluyoruz. (fiş nu. 13)

VI. Halk Hukuku.

1.Genel eğilimler.

Halk hukuku kapsamı içerisinde genel eğilimler başlığında aldığımız haber kesiginde özetle şöyle denmektedir;

"Samsun Emniyet Müdürlüğünden bir yetkili:Samsun'da 1969 yılında 105 kişi öldürülmüş,357 kişi yaralanmış, 204 kız ve kadın kaçırılmış,550 kişi de ruhsatsız silah taşımaktan yakalanmışlardır.Raporda belirtildiğine göre 1968'e oranla öldürme olayları yüzde 17 bir artış göstermiştir",dedi." (fiş.nu.14)

1969 yılı ülkemizde politik silahlı çatışma ve cinayetlerin başladığı yıllar olmasına karşın,sözü edilen resmi rakamlar adî suç kapsamına girmektedirler.Verilen rakam-

lar yalnız Samsun iline ait olması bakımından nedenleri ne olursa olsun, geleneksel tutum ve davranış kalıplarının yasaların ve yürütme güçlerinin yanında daha etkin olduklarını açıklamaktadır. Elbette suçu işleyenin yakalanıp hakkında yargı verilmesine kadar. Bu yargı bir bakıma, tarihsel geçmişinden kaynaklanan geleneksel nitelikte sosyo-ekonomik, hukukî ve psikolojik etkinliklere sıkı sıkıya bağlı insanımızın hak, adâlet, namus çevresinde sürdürdüğü tutum, kaçınma, yaptırım ve davranış kalıplarının da yargılanmasıdır.

Ailenin, özellikle kız ve kadınların korunup gözetilmesine, mülkiyetin korunmasına dayanan, çoğu zaman da etnik ve mezhep grupları arasında belirli kişi ve ailelerin çıkar çatışmasının yola geçtiği, toplu çatışma ve kıyım biçiminde gelişen "kan davası"; "kanın yerde kalmayacağı", "öcün alınmasıyla borcun ödeneceği" gibi, böylece "hakkın da geri alınacağı" tasarımıyla yola çıkmaktadır. Bu tutum ve davranışların geleneksel ve töresel mantığı içerisinde yerini bulan tarihsel köklerini araştırmamız gerekir. İlk aşamada bunu Osmanlı resmi hukuk anlayışının ve mantığının kaynaklandığı dinin, "kısasa kısas" temel ilkesine bağlarsak, bakış açımızı daraltmış oluruz. Çünkü din, bu temel ilkeyle insanların suç işlemesini inanç düzleminde engelleyici, birbirlerini geleneksel anlayışlarına uyararak "kan gütme" ve cezalandırma eylemlerinden caydırıcı olduğunu iddia etmektedir. Kaldı ki hiç bir padişah kardeşini öldürtürken ya da cihad bayrağını açıp, topraklarına toprak katarken herhangi bir dinsel metinden, ya da herhangi bir üstün güçten yetki aldığını iddia edemez. İşte bu büyümeye ve toprak genişlemesine dayanan devlet politikasıyla, gidilen topraklara sağlıklı bir hukuk anlayışıyla; insanlar arasındaki üretim ilişkilerini ve toplumsal yaşayışı dengeleyecek bir idarî mekanizmayla gidilmeden başka bir deyimle, dünya görüşünü ve yaşayış biçimini götürmeden, silah gücünü ve kolluk gücünü göndermeyi, geleneksel devletçilik anlayışının bir sonucu olarak görmek zorundayız. Sadece devletin çıkarlarını korumayı amaç edinmiş bir hukuk anlayışı, genişlemiş topraklar üzerinde

zamanla devlet olarak kontrol gücünün zayıflamasıyla, insanlar arasındaki ilişkileri de gelişmiş güzel bir alana itmiştir. Ne var ki kan gütmenin, geleneksel ve töresel davranış kalıpları arasında günümüze kadar yansıyan biçimiyle halkın, hukukî ve psikolojik yaşamında şiddete, saldırıya, sadizme ve öç almaya yerveren duygularının yaşamasında ve yayılmasında, devletin yargı gücünün yetişemediği yerde başlamış olmasından çok; insanlar arasında sağlıklı bir yaşam felsefesi ve mantığının oluşturulmasında aramak gerekir. Bu açıdan değerlendirildiğinde insanların birbirleri arasında hiç bir ölçüye dayanmadan "kisas"ı uygulamaları geleneksel ve töresel mantık içerisinde meşru bir yoldur.

Haberde, "105 kişi öldürülmüş, 357 kişi yaralanmış, 204 kız ve kadın kaçırılmış, 550 kişi de ruhsatsız silah taşımaktan yakalanmıştır", denmektedir. Bunu yasalardan habersiz olmanın suç sayıldığı ülkemizde, yasa ve yargı güçlerinin zayıf ve çalışmaz olduğu tartışmasından çok, insan yetiştirme ve eğitim sorunumuzda atılan yanlış adımların sonucu olarak görmekteyiz. İnsan ilişkilerinin sağduyuya dayanmadığı, iyinin, güzelin ve doğrunun hiç bir ölçüye dayanmadığı bir toplumda, insanların ellerindeki silahlar ruhsatlı ya da ruhsatsız olmuş, farketmez kanımızca. Güvenlik güçlerinin oluşturulması, sayılarının artırılması, ellerindeki silahların modernleştirilmesi ya da ceza yasalarının çoğaltılması da aynı sonuca götürür kanısındayız. 550 kişinin geleneklerin ve törelerin gölgesine sığınarak ellerine silah almış olmalarını, pek masum bir yorumla halkımızın silaha ve kahramanlığa olan zaafıyla açıklayabiliriz ama, insan eğitiminde ve yetiştirilmesinde silahlardan daha güçlü ölçütlerimiz olmadığını da açıklamış oluruz. Ayrıca silaha duyulan güvenin geleneksel, töresel tutum ve davranışlarla meşrulaşmasında, yasalar ve yargı organlarıyla halk arasında sosyo-politik bir güvensizlik ve kopukluk olduğu gerçeğini de dile getirmekten kaçınmamalıyız. Yasaların etkinliğinin, suç'un ve insan öldürmenin eylem düzeninde ancak sonuca müdahale edilerek sağlanması, sağlanamaması demek daha doğru olacak; insanları suç'a ve öldürmeye iten nedenlerin ortadan kaldırılmadığı gerçeğine

götürür bizi. Bu bize, insan ve toplumu ele alışımızdaki ölçütlerimiz arasında bir çelişki gibi görünmektedir. Değilmi ki, yargı önüne çıkarılmamak olası, (toplumsal statüye, bağlı bulunulan sosyal gruba, rüşvete dayanarak vb.) yargı önüne çıkarılmak olası olsa dahi, temel hak ve özgürlüklere dayanarak işlenen suç ve cinayeti, meşru zeminlerde haklı gösterecek nedenler var ortada. Bu noktada, dilimizden hiç düşürmediğimiz, "hukukun üstünlüğü ilkesi"-nin niçin ve kimler için çalıştığını sormak gerekiyor.

Günümüzde çağdaş hukuk anlayışları ve resmi yargı organları, idam yargısını bir ceza yaptırımını olarak yasalar arasından çıkarırken, insanlar birbirlerini hiç bir ontolojik endişe taşımadan, hiç bir ölçü, yargı ve kuruma bağlı olmaksızın öldürmektedirler. Konu daha çok kriminoloji ya da toplumbilim alanına çekilebilecek bir nitelik taşımakta ise de; "Halk hukuku" da diyebileceğimiz bir alanda, insanlarımızın hakkın, adâletin, namusun korunup gözetilmesinde; sosyo-ekonomik, politik ve psikolojik boyutları içerisinde ilişkilerin kurulup dağılmasında ya da değişmesinde 'suç ve ceza'nın töresel, geleneksel yaşam felsefesi ve mantığı içerisinde ne gibi ölçütlere dayandığını, hangi aktöresel normların önem kazandığını bulup çıkarmamızda, sonuç olarak daha geniş bakış açıları içerisinde kültürel muhtevasını, kültür değişmesini ve hızını, bu değişmede hangi etkenlerin önem kazandığını; geleceğe dönük genel uygulamalarda nelere dikkat edilmesi gerektiğini saptamamız açısından da bir bilim disiplini olarak etnolojinin alanına girmektedir.

Diğer bir haber kesiği de yine resmi açıklamalara dayanmaktadır. (fiş nu.15)

Devlet İstatistik Enstitüsü bülteninde yer verilen öldürme, cebren irza geçme ve baştan çıkarma olaylarında, sanayileşmenin, göçlerle nüfus yoğunlaşmasının, kentleşmenin ve kültür değişiminin hızla yayıldığı bölgelerde yaşayan insanların ekonomik ve sosyal problemlerinin ağırlığı kadar, cinsel yaşamdan kaynaklanan psikolojik etkinliklerinde de normal dışı davranışlar içerisinde oldukları, uyum gösteremedikleri sonucuna varıyoruz. Fakat öldürme suçları, kanımızca kırsal kesimlerde kan davasından kaynaklanan olayların yaşandığı bölgelere dağılmaktadır.

2. Namusun temizlenmesi.

Geleneksel kültürümüzde namus kavramı ve bu kavram çevresinde gözetilen değerler, kadının varlık olarak sahip olduğu nitelikler ve dışında kurabileceği ilişkilerle sınırlı bir alan içerisinde toplanmıştır. Bunlar, kadının sahip olduğu fiziksel ve zihinsel gücünün zayıf olduğu, toplumdaki ilişki alanında pek az yeri olduğu, korunup gözetilmesini gerektirecek hassas ve güzel bir varlık olduğu (bakîreliğin korunması), dıştan gelebilecek onurunu ve haysiyetini zedeleyici her türlü saldırıyı ve sömürüyü kabuledebileceği tasarımlar ve düşüncelerden yola çıkar. Bu tasarımlar ve düşüncelerin kökeni geleneksel olduğu kadar, dinin emirlerinin geleneksel ve yaptırımlara bir ahlâk niteliği vermesinden kaynaklanmaktadır.

Kadının namus ve iffetinin korunmasında, gerektiğinde "namusun temizlenmesi"nde ilk görev, erkek kardeşlere, babaya, evli ise erkeğine, yerinde kadının kendisine düşmektedir.

"Kötü yola düşmek" diye tanımlanan durumlarda ise, bu durum yalnız kadını bağlayan bir onur sorunu olmaktan çok, yakınlarının toplumdaki statüsünü, ahlâkî değerlerini karalayıcı bir nitelik taşımaktadır.

Kültür değişmesinin hızlı olduğu, büyük yerleşim yerlerinde, bir yandan kadının toplumdaki yerini belirleyici anlayışlar gelişirken, bir yandan da bu anlayışlardan yola çıkarak kadının metalaştırıldığı, sömürüldüğü de bir gerçektir.

Bu geleneksel yaptırımlar için belge niteliği taşıyan bir dizi haber kesigi, çeşitli uygulama biçimlerini sergiler niteliktedir. Vereceğimiz ilk üç haberde "namusu kirlenen" kadının yakınlarının "namuslarını temizleme" yolunda giriştikleri eylemleri sergilemektedir;

"19 yaşındaki Abdullah Sarı, üç yıldan beri evli olan 24 yaşındaki ablası Befika'yı tabanca ile öldürmüştür.

Cinayetten sonra yakalanan katil,"kötü yola girmişti,zina yaptığı için namusu- zu temizledim",demıştır." (fiş nu.16)

5 yıl önce Ordu'daki ba- kasından kaçan ve kötü yola düşen, kardeşinin gözünarına hedef olup yakalanan Dudive Uysal.

BABA ocağını terkederek kaçan ablasını, kanlar içinde bırakan Cemal Uysal, olaydan sonra kara kara düşünürken.

5 yıl önce evden kaçan

Kayıp ablasını genel evde buldu ve vurdu

BABA ocağından 5 yıl önce kaçıp, geneleve düşen ablası Dudive Uysal'ı, önceki gece kemeraltında yakalayan Ordu'lu Cemal Uysal, "Aile şerefimizi beş paralık ettin!" diyerek onu, elindeki tabancasıyla kanlar içinde yere sermiştir.

"Baba ocağından 5 yıl önce kaçıp,geneleve düşen ablası Dudive Uysal'ı,önceki gece Kemeraltında yakalayan Ordu'lu Cemal Uysal, "aile şerefimizi beş paralık ettin",diye- rek onu,elindeki tabancasıyla kanlar içeri- sinde yere sermiştir.

...hemşehrileri tarafından kızlarının kötü yola düştüğünü öğrenen Uysal ailesi,Cemal'i İstanbul'a kızlarının yanına yollamıştır."

(fiş nu.17)

(14)

Namusun temizlenmesi...
Bir dinsel ya da
aktöresel yaptırım...

(Hürriyet,26.2.1970)

"Ömer Kete adlı şahıs, karısıyla münasebet kuran Osman Kete'yi balta ile parça parça ederek öldürmüştür." (fiş nu.18)

Toplumumuzda fuhuş yapmaya teşvik ya da fuhuşa karşı dinsel kökenli geleneksel yaptırımlar katı bir biçimde uygulanmasına karşın, kadının sömürülmesinden başka bir boşluğu doldurmayan, yasalarla korunan, hukukun, temel özgürlükleri koruma ilkesinden yola çıkılırsa teşvik edilen bir olay olduğu görülmektedir. Çünkü devlet fuhuş yapanlardan vergi almaktadır.

Uygarlık adına, kadının eşit hak ve özgürlüklere kavuşması yolunda yapılan iyi niyetli çabaların (!) resmi ya da gayri resmi kurum ve anlayışların, kadının bedenini satarak elde edeceği para ya da maddî olanaklarla nasıl bir uygarlığa kavuşulacağı konusundaki düşüncelerini öğrenmek istiyoruz?

Toplumumuzda "düşümüş" deyimiyle tanımlanan kadınların, belirli statü ve rolleri kabullenmelerinde, geleneksel anlayış içerisindeki yaptırımların katı bir biçimde uygulanmasında yatan psiko-sosyal ve ekonomik etkenleri de gözönünde bulundurmak zorundayız. Bunlar, yeni bir statü ve rol seçme eğiliminde ya da zorunda bırakılmış kadını, caydırıcı nitelikte midir, yoksa teşvik edici ya da o "alana" itici nitelikte midir? Bizim kanımız, geleneksel anlayış ve yaptırımların, çoğu zaman kadını, bu yeni statü ve rollere itici olduğu yolundadır. Çünkü, kadının bu yeni statü ve rolü hangi nedenlerle ve hangi durumda olursa olsun bir kere yaşamış olması, kadını bu alana itmeye yetmektedir. Kadın, ya yalnız bırakılacak ya da öldürülecektir... Çoğu zaman kadına eski statüsü ve rolünün geri verilmemesi, kadının bu durumundan faydalanmaya, onun bu yolda kullanılmasına yöneliktir.

Bu durum bize, geleneksel anlayış ve yaptırımların çelişkisi olarak görünmektedir. Bu çelişki daha açık ifadeyle kadını, fuhuş yapmaya itecek olumsuz psiko-sosyal ve eko-

nomik nedenleri ortadan kaldırmadan, bu aşağılanmayı, kadının varlık olarak taşıdığı değerleri elinden alarak, ona yeni bir statü ve rol vererek, onun varlığında toplamaktır. Çelişkinin diğer bir yüzü, çoğu zaman gözden kaçan bir yanı da, fuhuş iki cins arasında gerçekleşeceğine göre, kadının, fuhuşu, kendisini aşağılayan, elindeki bütün değerleri parayla satın alan toplumla gerçekleştirdiğidir.

Çoğu zaman kan davalarına, kadının toplum dışına itilmesine ve sömürülmesine, elimizdeki haberde olduğu gibi cinayetlere, ruhî ve fizikî hastalıkların yayılmasına neden olan fuhuş'un, dikkate alınması gereken bir olgu olarak bir yanı da, hukuk çerçevesinde devletin yasalarla izin verdiği halde, konuya ilgisiz görünmesidir.

Toplumumuzda, genel olarak kırsal kesimde törelerin, gelenek, görenek, örf ve âdetlerin en etkin bir biçimde biçimlendiği, organik bağlarla birbirine sıkı sıkıya bağlı bireylerin yer aldığı, görev ve sorumlulukların niteliğinin bağlayıcı olduğu birim aile'dir. Aile içerisinde kadın hangi statü ve rolü yüklenirse yüklensin, dıştan gelebilecek her türlü saldırıya karşı korumak, hakkını almak, hangi statü ve rolü yüklenmiş olursa olsun erkeğin sorumluluk alanı içerisinde dir. Yasaların varlığı ve caydırıcı gücü ne olursa olsun, bu görev ve sorumluluğun geleneksel davranış kalıplarının uygulanmasını engelleyemez.

Kadına yöneltilen saldırı, ister aldatma ister gerçek bir saldırı biçiminde olsun, aile içinden ya da akrabadan bir erkeğin saldırısı, ailenin temeli olan organik bağları altüst ettiği ölçüde, en kötü biçimlerde ölümü göze almak demektir.

Geleneksel davranış biçimlerinin bütünlüğünü koruduğu bölgelerde, kadının onurunu zedeleyen "namusun kirlendiği" durumlarda, kadın ya o durum içerisinde ya da sonra-

dan mütecavizin varlığını ortadan kaldırmayı kimsenin yardımını istemeden tasarımılayıp,gerçekleştirmesiyle "namusun temizlendiği" inancına dayanarak,psikolojik bir gerilim alanından çıkmış olur.

Bu durumu aşağıda verdiğimiz haber kesiği belgeler niteliktedir.

Namus uğruna katil oldu

Evli kadın tecavüz etmek isteyen erkeği balta ile doğradı

KARADENİZ (Ereğlisi), (HA) — Gece evine girerek kendisine tecavüze kalkışan şahsı baltayla öldüren Hatice Yılmaz adında 10 yıllık evli kadın, tutuklandıktan sonra cezaevine girerken, "İdam edilsem bile gam yemem, namusumu teslim etmeden kurtuldum" demiştir.

Cinayet, önceki gün Alaplı'nın İsafaklı köyünde işlenmiştir. Mader ocaklarında çalışan Mehmet Yılmaz'ın evine gece duvarı delerek gizlice giren Mehmet Ergun, kocası işe çıktıktan sonra Hatice'nin yatak odasına dalmıştır. Mehmet, kötü makedini ortaya atınca kadın kapının arkasında duran baltayı kaparak adama vurmaya başlamıştır. Kafası parçalanan Mehmet hemen ölmüştür. Daha sonra ihtiyar heyeti üyelerinin evlerini dolayarak kendilerini uyandıran Hatice, olayı anlatıp teslim olmuştur.

Mehmet Ergun'ün cesetini hiç bir vakıta almak istememiş ve "Boyle bir ırz düşmanıye ilgimiz yok" demiştir.

KENDİSINI tecavüze kalkışan şahsı baltayla öldüren ve "İdam edil-em de gam yemem" diyen Hatice ve kocası jandarmalar arasında görülüyor.

(15) "Namusun temizlenmesi", bir bakıma psikolojik gerilim alanından kurtuluş demektir. (Hürriyet, 7.4.1970)

Bu durum, bir ölçüde toplumun kadını görevlendirdiği gizli bir anlaşmanın yaptırımıdır. Çünkü böyle bir olayda tecavüzü amaçlayan erkeğin ölümle cezalandırılması kadar, suçsuzluğu olsa bile kadının da aynı tepkiyle karşılanacağı gerçeğinden hareket eder.

Haberde dikkatimizi çeken değişik bir tepki de ölü sahiplerinin zinaya kalkışan kişinin cesedine sahip çıkmamakla onu cezalandırmalarıdır.

Kadının iffetinin korunmasında geleneksel yaptırımlar birinci derecede kadının kendi davranışlarını konu alan kaçınmalar üzerinde toplanmaktadır. Kaçınmalar, kadının toplum içindeki yerini belirleyen sınırlardır. Bu sınır-

lar ister kadının kendi isteğiyle olsun, ister dıştan bir zorlama sonucu olsun aşıldığında, toplumun damgasını yer.

Kadın belirli davranış sınırlarını aştığında, bu durum heyecan veriyor da olsa, toplum adına onu suçlayan ve yargılayan yine kadının kendisi olmaktadır.

Aşağıda ilgili haber kesitiyle verdiğimiz olay, büyük kent yerleşim yerinde gerçekleşmiş olması ilgi çekicidir;

"Evli bir kadının acıklı bir sonu. Kötü yola düşürülen Gül utancından kendini vurdu. Osmanağa'da Sosyal Meskenlerde fabrika işçisi S.A.Alkan'ın 5 senelik karısı kalbine tabancayı dayayıp ateşledi." (fiş nu.20)

Bu suçlama ve yargılamanın, sonuçta intiharı gerçekleştirebilecek güçte, psikolojik etkinliklerin gerilim kaynağını, toplumumuzun sahip olduğu geleneksel dünya görüşünün dinamikleri olarak görüyoruz. Bu dinamikler kırsal kesimden kent yerleşimine doğru bir zayıflama gösteriyorsa da, kentlerde yaşayan topluluklarda da başka bir içerik ve biçim kazanmış olarak karşımıza çıkmaktadır.

Halk hukuku alanı içerisinde gücünü ve yaygınlığını geleneksel hayat felsefesi ve aktöresinden alan, namusun korunması yönünde varolan sorumluluk ve yaptırım alanına çocuklar da girmektedir;

"Kasım Dereli adında 13 yaşındaki bir ortaokul öğrencisi, namus uğruna elini kana bulamış, beş yıldan beri annesi ile gizli aşk hayatı yaşayan evli ve iki çocuk sahibi İbrahim Türkoğlu adındaki bir şoförü av tüfeği ile delik deşik ederek öldürmüştür." (fiş nu.21)

Ülkemizde çocukların işledikleri suçlara ilişkin özel hukuk yaptırımlarının hafif olması, cezası bittiğinde

hayatını yeniden düzenleyebileceği tasarımından hareket ederek, cinayeti işlemesi gerektiğine kolayca inandırılabilmesi, çocukların küçük yaşlarda bu yolda kullanılmalarına yolaçmaktadır.

Bu genel yorumdan sonra haberde yeralan olayda bazı eksiklikler vardır. Çocuğun cinayeti işlemesine yakın çevresi mi, akrabaları mı, annesi mi, yoksa hiç kimsenin baskısı olmadan kendisi mi karar vermiştir, belirgin değildir.

3. Kan davası.

Kan davası, nedeni ne olursa olsun, karşılıklı can almayı güdümlleyen, zaman zaman çocukların öldürülmesiyle karşı tarafın gelecekte ölüm fırsatını ortadan kaldırmayı amaçlayan, geleneksel kökleri çok eskiye dayanan törelerin yaptırımını da içinde taşıyan, geleneksel kültüre sahip ülkelerin ortak bir sorunudur;

"Dilandere köyünden(Diyarbakır) Ahmet Yeşil adında bir çocuk aynı köyden Mehmet Asitan tarafından av tüfeği ile vurularak öldürülmüştür.

...Jandarma cinayetin kan davası yüzünden işlendiğini tesbit etmiştir." (fiş. nu.22)

Kan davasıyla ilgili bir haber kesigi de Mardin, Midyat kazasına bağlı Keferze köyünde süren kan davasıyla ilgili bir okuyucu mektubu;

"Bizler 45 aile Mardin'in Midyat kazasına bağlı Keferze köylüleriyiz. Köyde vuku bulan cinayet olayları yüzünden sürülmüş vaziyetteyiz. Evlerimiz barklarımız dağıldı. Köyde nüfuslu bir kaç kişi yüzünden Nusaybin, Midyat köylerinde sürünüyoruz. Hangi hükümet kapısını çaldıksa yüzümüze

kapandı.Valiye,İçişleri Bakanlığına yazdığımız dilekçelere de ses çıkmadı."
(fiş nu.23)

Kan davaları çoğu zaman,daha önce de değindiğimiz gibi köylülerin,etnik grupların ileri gelenlerinin kişisel çıkarları uğruna çıkmakta,halk ikiye bölünmekte kardeşin kardeşi,akrabanın akrabayı öldürdüğü de görülmektedir.

Kırk beş Keferze köylü ailesi de bu dramı yaşayan,canlarından,evlerinden,mülklerinden olan aileler.Adetâ doğa yasalarının yaşandığını kanıtlamaktadırlar.Kim güçlü ise yargı onun.Ifade ettiklerine göre yurtlarından sürülmüşlerdir.Yurt bulamamaktadırlar.Böylece cezalandırılmış olmaktadır.Bu ailelerin durumlarından Valiliğe ve İçişleri Bakanlığına haber verildiği halde ilgilenilmemiş olması anlaşılır gibi değildir.

Mektupta yeterince bilgi verilmediği için köylülerin niçin kavga ettiğini,aralarında etnik ya da mezhep çatışmasının olup olmadığını bilmiyoruz.

Başka bir haber kesiginde 50 yıl sürdürülmüş bir kan davası konu edilmektedir;

"50 yıllık kan davası yüzünden,Oflaz ailesinden Bünyamin,Mehmet ve Bayram,Kocabaş ailesinin evine baskın yaparak karı-kocanın el ve ayaklarını bağladıktan sonra evin bahçesinde kurşuna dizerek öldürmüşlerdir." (fiş nu.24)

Haber kesiginde tanık olduğumuz gibi ülkemizde "kan davası" köklü bir sorun olarak,tarihî boyutları yanı sıra,sosyolojik,hukukî ve psikolojik kökleri eğitimsizliğe dayanan,insan hayatını gözden çıkaran,sorunların çözümünü intikamda bulan geleneksel insan anlayışının 50 yıllık serüveni...Belki bir elli yıl daha sürecek...(!)

Daha çok, Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerimizde ya yerleşik ya da konar-göçer bir hayat biçimini sürdüren aşiretler arasında kan davasının izlerine belirgin biçimde rastlamak mümkün;

"Olaykent köyünde(Hakkari) İran göçmenlerinden Seyyitler kabilesinin, Beyzade kabilesine ait sulak toprakları ekmeleri üzerine çıkan ve dört saat kadın ve çocukların da katıldığı silahlı çatışma sonunda iki kişi ölmüş, sekiz kişi ağır yaralanmıştır.

Arbededen sonra İran göçmeni olan Seyyitler kabilesi Olaykent köyündeki hayvan ve eşyalarını toplayarak İran'a doğru kaçmaya başlamışlardır." (fiş nu.25)

4. Kız ve kadınların korunması.

Geleneksel kültürümüzde kız ve kadınların korunup gözetilmesine ilişkin bir haber kesliğinde;

"Kuzucuk köyünde (Çorum) nişanlı bir kıza lâf atılması yüzünden köy gençleri ikiye bölünmüş, çıkan zincirleme olaylar sonunda üç kişi ölmüş, dört kişi de hapishaneyi boylamıştır." (fiş nu.26), denmektedir.

Geleneksel kültürümüzde kadının, özellikle evliliğin başlangıcında geçiş durumunda olan sözlü, nişanlı ve gelinlerin korunup gözetilmesinde aile, akraba ve komşuların üzerine büyük sorumluluklar düşer. Bu sosyal ve psikolojik temelleri olan bir geleneksel yaptırımdır.

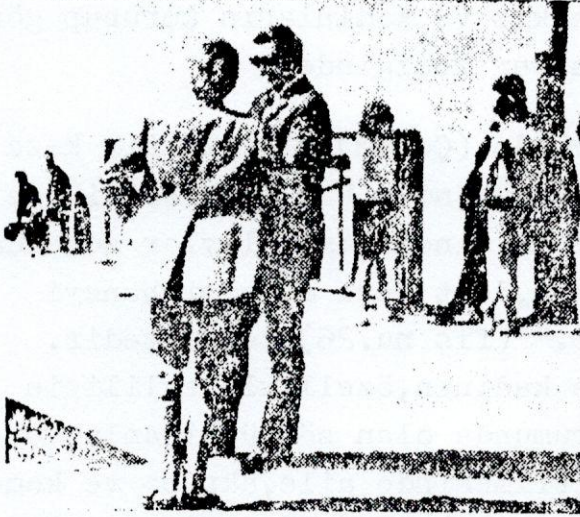
Geçiş durumunda olan kızlara sataşmanın nedenleri, ya kızın daha önce bir evlilik teklifini reddetmesine, ya kızın nişanlandığı oğlan tarafıyla daha önceden varolan bir anlaşmazlığı şiddete dönüştürmeye, ya da kız

tarafıyla önceden varolan bir anlaşmazlığın sürdürülmesine dayanabilir. Kız taraftarı akraba ve komşularla birlikte oğlan tarafının da karışmasıyla lâf atanlara hesap sorma yönünde gelişen kavga, gazete haberinde olduğu gibi, "kan davası"na dönüşebilmektedir.

Kültür değişmesinin neden olduğu farklı anlayış ve yaptırımların çatışmasına örnek olacak bir haberde, Almanya'da çalışan işçilerimiz arasında oluşan kültür farklılaşmasını görüyoruz;

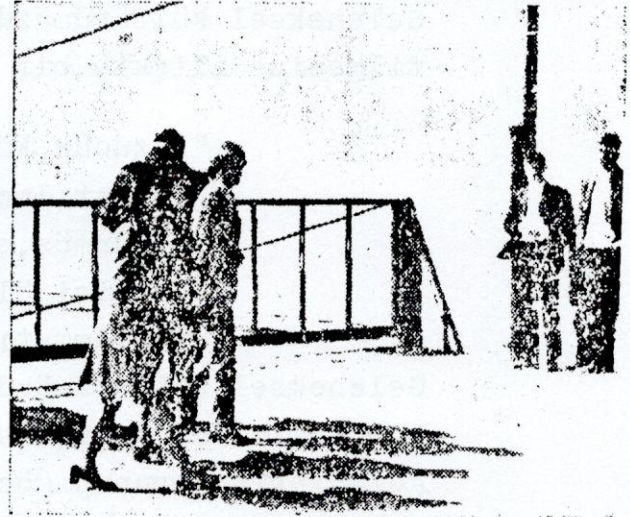
"Münih'teki kadın işçilerimizden Selma'nın Hans isimli bir Alman'la çıktığını gören Mehmet otomobilinden atlayarak Selma'ya "memleketine karşı utanman yok mu senin? Elin gâvuru ile çıkılır mı sürtmeye, gezmeye seni gidinin kıza seni...., diye bağırıyordu." (fiş nu.27)

Almanya'da Türk usulü dayak

ÇAPKIN ALMAN GENÇLERİ

Almanya'da Münih şehrinde, kadın işçilerimizin kalış yerleri (heim'lar) önünde başladı her şey. İki Alman genci, iki genç işçi kadını bekliyordu, sözleşme imzalamak için, belirli bir saatte. Ve iki Alman genç komşularları aralarında, Gülerken, bir neseli günün birinde bırakacağı anıları havale ederek. Birisi uzun sarı saçlı diğeri siyah saçlı iki Alman genci idi bunlar. Yabancılarla buluşmak keşiflerine gidiyordu. İkisi de siyah saçlı. Duvar dibinde Türk erkek işçileri dik bakışlarla seyircilerdi, ama işin henüz turunda değiller.

Türk kızlarını koluna takınca

Sarı saçlı Alman genci Hans'ın beklediği geldi bir süre sonra, onlara katıldı. Selma sokuldu Hans'a, arkadaşına da "Merhaba" d.đi. "Grüss-ge'tt". Siyah saçlı Alman gencinin tutkusunu beklediler bir süre, otaş kapısını gözbiyerek. Hans ve Selma, sevindiler. Selma'nın arkadaşı İffet de geldi kısa süre sonra. Selma, kız arkadaşının Hans'ın erkek arkadaşını çok bekletmediği için kıyanı duydu. Sonra ayrıldılar birbirlerinden. Duvar diplerinde dikilmiş, dik bakışlı, olumsuzluk dolu cehreli Türk işçilerini görmemezlikten gelerek, şehre doğru yürüdüler. (Foto: HURRIYET)

(16)¹ Sosyal ilişkilerin farklılaşması...Kültür değişmesi...

TÜRK İŞÇİSİ MEHMET'İN CANI ÇOK SIKILDI :

Fakat o ne! Münih'in o geniş asfaltlarında Hans hayretten geri çekildi. Çekilmese ne yapacaktı, mecburdu. Türk işçisi Mehmet, fırtına gibi inmisti otomobilinden. Gelmiş Selma'nın yanı başına omuzuna bir tokat savurmuştu. "Memleketine karşı utananın yok mu senin?" diye bağırıyordu Mehmet. "Elin gavuru ile çıkılıp sürmeğe, ge-meğe, seni gidinin kızı seni." Hans, kalakaldı oracıkta, sesini çıkaramadı. Nasıl çıkarsındı, bir Türk işçisi gazaba gelmişti.

(16)^{2,3}

Sosyal ilişkilerin farklılaşması... Kültür değişmesi...

(Hürriyet,
8.4.1970)

VE TEMİZ BİR DAYAK ATTI :

Hans, yapacağı bir şey var mı, yok mu diye düşünürken, Selma "Sizlere ne vahu! Ben istediğim ile çıkarım, kimse karışamaz" diye cevap verdi Mehmet'e. Mehmet ya öyle mi dedi kendi kendine, vurdu ense köküne Selma'nın bir yumruk bu sefer. Bir yumruk, bir yumruk daha. Sonunda Selma ne oldu bilinmiyor. (F.: Hürriyet)

Kültür değişmesinde, çevrenin, sosyo-ekonomik ve psikolojik etkinliklerin, uyarıcı ve engellerin niteliklerinin nereden ve nasıl kaynaklandığını saptamamız, kültür değişmesinin niteliğini ve boyutlarını açıklar.

Türk işçi kadınının çalışarak elde ettiği ekonomik, sosyal ve psikolojik olanaklar, geleneksel Türk kadın-erkek ilişkisinin dışında, yaşadığı çevrenin (Almanya) moda anlayışı içerisinde yaşanan davranış kalıplarını benimsemeye, uygulamaya yöneltirken, erkeğin bu moda anlayışına yanaşmadığı reddettiği, daha tutucu davrandığı görülmektedir.

Bu geleneksel tavrın diğer bir engelleyicisi de, haber kesiginde de gördüğümüz gibi, kadının "elin gâvuru ile çıkararak", "memleketinden utanmadığı" görüşüne dayanmaktadır.

Aşağıya çizmeye çalıştığımız tabloda, Halk hukuku kapsamında dört bölümde ele aldığımız haber kesiklerinin çıkış yerlerini gözönünde tutarak bir dağılım coğrafyasını ve bu dağılımda yoğunluk bölgelerini belirlemeyi amaçladık.

Halk hukuku kapsamına alınan haber kesiklerinin dağılım coğrafyası ve yoğunluk bölgeleri

(Tablo 1)

Haber kesiginin içeriği	Suç'un kapsamı	Cezanın uygulanması	Olayın yeri	Bölgesel dağılım
1.Genel eğilimler.				
fiş nu.14	Öldürme 1969 yılı 105 kişi		Samsun	K.deniz Böl.
"	Yaralama " " 357 "		"	"
"	Silah taşıma " " 550 "		"	"
fiş nu.15	Irza geçme ve baştan çıkarma 1966 yılı 276 kişi		Ankara	İç Ana.Böl.
"	" " " 263 "		İzmir	Ege Böl.

Haber kesikinin içeriği	Suç'un kapsamı	Cezanın uygulanması	Olayın yeri	Bölgesel dağılım.
1.Genel eğilimler.				
fiş nu.15	Irza geçme ve baştan çıkarma 1966 yılı 143 kişi		Bursa	Marmara Böl.
"	" " 118 "		Aydın	Ege Böl.
"	" " 59 "		İst.	Marmara Böl.
"	" " - -		Hakkari	Doğu Ana.Böl.
"	" " - -		Bitlis	" " "
2.Namusun temizlenmesi.				
fiş nu.16	Zina	Kardeşin ablasını öldürmesiyle	eten köyü, Antakya	Akdeniz Böl.
fiş nu.17	Fuhuş	"	Ordu	K.deniz Böl.
fiş nu.18	Zina	Kardeşin ağabeyiyi öldürmesiyle	Aybastı Ordu	"
fiş nu.19	Zinaya teşebbüs	Kadının mütecavizi öldürmesiyle	İsfaklı köyü, Zonguldak	"
fiş nu.20	Fuhuş	İntihar	İst.	Marmara Böl.
fiş nu.21	Zina	Çocuğun annesiyle ilişki kuran adamı öldürmesiyle	Keşseri	İ Ana. Böl.
fiş nu.33	Zina	Evlilik dışı olan çocukların ebeveynleri tarafından öldürülmeleri	Yozgat (Derekenar köyü)	İ Ana. Böl.
3.Kan davası				
fiş nu.22	14 yaşındaki çocuğun öldürülmesi	Kan davası	Dilandere köyü, D.bakır	G.D.Ana.Böl.
fiş nu.23	45 ailenin sürgün edilmesi	"	Keferze köyü, Mardin	G.D.Ana.Böl.
fiş nu.24	Karı-kocanın öldürülmesi	"	Yukarı esenler köyü, Konya	İ Ana. Böl.

Haber kesikinin içeriği	Suç'un kapsamı	Cezanın uygulanması	Olayın yeri	Bölgesel dağılım
fiş nu.25	Torak anlaşmazlığı, Aşiret kavgası	Kan davası	Olaykent köyü, Hakkeri	D.Ana. Böl.
4.Kız ve kadınların korunması				
fiş nu.38	Kız kaçırma	Kızı kaçıranın komşu tarafından öldürülmesi.	Ankara	İç Ana Böl.
fiş nu.39	"	Kızın, akrabaları tarafından öldürülmesi	Gölcük, İzmit	Marmara Böl.
fiş nu.26	Nişanlı kıza lâf atılması	3 ölü	Kuzucuk köyü, Çorum	İç Ana Böl.
fiş nu.27	Erkeklerle çıkma	Toplum önünde suçlama, dayak	Münih, Almanya	Almanya

Vll.Geçiş Dönemleri

1.Doğum

Doğum öncesi

Elimizdeki doğumla ilgili haber kesiklerinden birisi Türkiye'de yaygın olarak başvurulan doğum öncesi uygulamalara ilişkin;

"Okuma yazması olmayan ve yanında taşıdığı yeşil bir çanta içinde üfürükçülük aletlerini bulunduran sanık,"Fadime anamızın eli" dediği üzerine ayet yazılı el biçimindeki bir levhayı çocuğu olmayan kadınların vücutlarının çeşitli yerlerine bastırarak büyü yapmaktaydı.Ayrıca çocuğu olmayan kadınlara çingiraklı bir tasla da su içirmekteydi." (fiş nu.28)

Geleneksel kesimde kadının kısırlığının giderilmesi için başvurulan çareler üç grupta toplanmaktadır;

1. Dinsel-büyüsel nitelikte olanlar,
2. Halk hekimliği kapsamına girenler,
3. Tıbbî sağıaltma alanına girenler." (2)

Haberde örneğini gördüğümüz, dinsel-büyüsel nitelikte başvurulan yöntem ve teknikler yasal olarak kovuşturulduğu halde, kısır kadınların ilk başvurdukları çare bu işleri yapan üfürükçüye gitmektir. Bu daha önce de belirttiğimiz gibi daha çok geleneksel kesimde rastlanan bir uygulamadır.

Üfürükçülerin kullandıkları araçlar da çoğu yerde rastlandığı gibi, "Padime ananın eli" ve "çingiraklı tas"tır.

Kısırlığın giderilmesi yanında "hamileliğin önlenmesi" ya da "çocuk düşürülmesi" için başvurulan yöntem ve teknikler dinin kesin ceza yaptırımlarından kaçınılarak çok gizli tutulmasına karşın, geleneksel kesimde nüfus artışını önlemek amacıyla konuya devlet politikası kapsamı içerisinde yaklaşım yöntem ve teknikleri, bilimsel yöntemlerden uzak bir anlayışla, halkımızın dünya görüşünün ve yaşama biçiminin kaynaklandığı dinsel inançlarını, zorunlu değişme programları içerisinde değiştirmek olumlu bir sonuca götürmekten çok, anlayış ve davranış kalıplarının sürdürülmesinde halkımızı daha aktif bir tavır almaya sürüklemektedir. Kaldı ki elimizdeki konuya ilişkin başka bir haberde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 'tekzip' yazısı, bu görüşümüzü doğrular niteliktedir.

Konuyla ilgili gazete kesigi ve Diyanet İşleri Başkanlığı 'tekzip' yazısı aşağıdadır;

"Bir doktor, bir eğitimci öğretmen, bir eğitimci ve 3 şoförden meydana gelen sağılık ekibi amaçlarını anlatmak için konferanslar verip, filmler gösterirken büyük bir topluluğun ilgisini çekmişler ancak uygulamada aynı ilgiyi bulamamışlardır. Diyanet İşlerinden

(2) S.V. Örnek, s.132 Türk Halkbilimi. Ankara, 1977

aldıkları fetvaları göstermelerine rağmen ancak 200 kadına spiral takabilmişlerdir." (fiş nu.29)

"11.6.1970 tarihli gazetenizin 9.sahifesinde yayınlanan "Fetvaya rağmen Hakkari'de doğum kontrolüne 200 kadın razı oldu" başlıklı yazı ile ilgili olarak Hakkari Valiliğince yapılan tahkikat neticesinde,yazının gerçeğe uygun olmadığı anlaşılmıştır.Zira Hakkari Müftülüğü ve din görevlileri tarafından bu konuda herhangi bir fetva verilmemiştir. Ayrıca doğum kontrolünün sakıncası bulunmadığına dair Başkanlığımızca verilmiş bir fetva da yoktur." (fiş nu.30)

Doğumun duyurulması.

ACI BİR ÖLÜM

Eski Vali ve Dahiliye Nazirlerinden merhum Ebubekir Hazım Tepeyran'ın kızı, merhum Ayukat Salih Şahabettin'in esi, Eski Elçilerden merhum Celal Hazım Tepeyran'ın ablası, Yazar Oktav Akbal'ın sevgili annesi, Fazıla Akbal'ın kayınvalidesi, Ova Akbal'ın babaannesi.

VUSLAT AKBAL

12 Şubat 1970 Perşembe günü vefat etmiştir. Cenazesi 7 Şubat 1970 Cumartesi günü öğle namazından sonra Sırtı Camii'nden alınarak Zincirlikuyu mezarlığındaki ebedi istirahatgahına tevdi edilmiştir.

HÜRRİYET . 2111

D O Ğ U M

Kızımız, **AYTİKE**'nin doğumunu dost ve akrabalara müdeleriz.

Sadettin Demirkol
ve Eşi

3.2.1970 İst. Kliniği

HÜRRİYET . 2176

SUKHET MENTİŞ
(TOR)

ile

AHMET MENTİŞ
Evliendiler

1.2.1970 - Ankara
Kafeterya (Gökdeğirni)

HÜRRİYET

(17)

Doğum, evlenme, ölüm ilânları
uçtu birarada.

Akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıfladığı büyük yerleşim yerleri olan kentlerde, hayatın üç önemli geçiş dönemlerine ait değişmeler, basına ilân verme yoluyla duyurulmaktadır.

Hayatın üç önemli geçiş dönemlerinden ilki olan doğumdan sonra kadının çevresinde oluşan boşanaçlar; kadının bu olaydan sonra zayıf düştüğü, gizli güçlerin etisi altına kolayca gireceği, onlardan zarar geleceği

inancından yola çıkarak, dinsel ve büyüsel içerikli eşyaların kullanılarak bu kötü güçlerden gelebilecek zararları etkisiz hale getirmesini amaçlar.

Ferah, Saraya gitmek üzere Ordu Hastanesi'nden ayrılırken. Bir altın tepsi üzerine konmuş olan ne kızı başı üzerinde tuttuğu 190 yıllık el yazması Kur'an'ın altından geçti. (Foto: Hürriyet)

ÜNCÜ ÇOCUĞUNU DOĞURDUĞU HASTANEDEN TEPESİNDEKİ KUR'AN ALTINDAN GEÇEREK ÇIKAN

(18) İran'da, doğumdan sonra kadına uygulanan dinsel ve büyüsel içerikli bir uygulama.

Coğrafî ve tarihî yakınlıktan doğan kültür öğeleri arasındaki benzerlikleri hem amaçları hem de uygulama biçimleri arasında görmemizi sağlayan bir uygulama yukarıda fotoğrafını verdiğimiz haberle belgelenmektedir. İran'da inanılan ve uygulanan bu boş inançların benzer uygulamaları geleneksel kültürümüzde de çeşitlilik gösterir. (fiş nu.32)

2.Çocuk

Elimizdeki bir haber kesiginde, evlilik dışi ilişkiler sonucu sahip olduklari ikiz çocuklari, ebeveynleri tarafından çevrenin geleneksel baskisini duyarak öldürmelerini konu edinmektedir. Haber kesigi şöyle;

"Yozgat'ın Çayıralan ilçesi, Derekenar köyü halkından 19 yaşındaki Salih Karaer ile iki yıldan beri gayri meşru olarak yaşayan, kendinden dört yaş büyük Elmas Ertekin'in 20 gün önce ikiz çocuklari olmuştur. Salih ve Elmas, köy halkının durumu öğrenmeleri ve çeşitli dedikoduların çıkması üzerine bir samanlıkta gizlice büyüttükleri ve henüz adlarını dahi takmadıkları yavruları, gece yarısına doğru boğazlarını kemerle sıkmak suretiyle öldürmüşlerdir." (fiş nu.33)

Olay, bize son derece trajik görünmektedir. Örf'ün, törenin, geleneklerin yaptırım gücü acımasız bir biçimde nesnelleşmiştir. Bu yaptırım gücünün ana sorunu nedir? Toplumsal yaşayışın ana dinamikleri de sayabileceğimiz bu kurumların (örf, töre, gelenek, görenek, teamül, âdet vb.) işlevi; bir yandan insanın dünya görüşünü ve yaşama biçimini belirlemesi, bir yandan da topluma aynı ölçülerle (standart; tip, tek bir örnek), aynı davranışlarla uyum sağlayan insanları hapsetmek midir? Bu etkinliklerin nerelerden kaynaklandığını analitik bir yaklaşımla bulabilir miyiz? Bunları insanın bireysel varlık alanı içerisinde mi görmek gerekir?

İnsanlar, yapıp-ettiklerinin karşılığını olumlu ya da olumsuz, önceden kabul ettiği ölçüde, bütün yapıp-etmelerinde en geniş anlamıyla özgürdür, denilebilir(!) İnsanın, kendi bireysel varlık alanı içerisindeki, sorun ve sorumluluklarını ele alış, seçimi ve uygulayışı için söylenebileceği gibi, belirli sorun ve sorumlulukların çizilmiş alanı içerisinde, toplumsal

bir varlık olarak ta, varolan seçenekler arasında "evet ve hayır" arasında, başka bir seçenek te olmayacağına göre (eytişimsel olarak ta bu böyledir.), seçiminde özgürdür, denebilir. Fakat hem seçeneklerin içeriğini, amacını, etkinliklerini, yaygınlığını hem de, seçim yapan insanın kişisel dünyasında yer alan inançlarını, bilgilerini, düşüncelerini, deneylerini ve beklentilerini bir bütün olarak görmemiz gerekir.

Haberin eksik bilgilerle verilmesi, değerlendirilmesinde bizi sorularla karşılaştırıyor. Burada genel anlamda köy'ün bilinen sosyolojik ve etnolojik boyutlarını açıklamamıza gerek yoktur. Böyle bir ortamda cinayet işleyen ebeveynler aralarında iki yıl süren gayri meşru ilişkiyi aynı yaptırım gücünden nasıl gizleyebilmişlerdir? İlişkinin kadın kahramanı fiziksel bir değişimi (hamileliği ve doğumu) nasıl gizleyebilmiştir? Yoksa köy halkı bu ilişkiden haberi olup, ilişkinin kahramanlarını her bakımından tecrit etmiş te, bu tecrit çocukların varlığıyla dayanılmaz mı olmuştur? Yoksa köy, bu tür ilişkilere izin veriyor da çocukların varlığına mı karşı? Özellikle kadının statüsü nedir? Bekâr mı, evli mi, dul mu? Ailesi ve akrabaları yok mu? Çocukların öldürülmesine halk nasıl bir tepki göstermiştir? Bunlar cinayet öncesi ilişkiyi ve cinayeti, toplumsal ve etnolojik temellere oturtmamızı ve bir sonuca varmamızı engelleyen yanıtsız bırakılmış sorulardır.

Ancak burada bir genelleme yaparak, hergün gazete sayfalarını dolduran, cami duvarlarına ya da bir çukura yanında süt şişesiyle bırakılan "kimsesiz çocukların" dramını, gazete sütunlarına yer bırakmayan "kayıp çocuk" ilânlarını ve "islahane"ye girmenin bir nimet sayıldığı bu "istenmeyen çocuklar"ı, ülkemizin geleceğe nasıl bir kuşak yetiştirdiğini, altını çizerek belirtmek gerekir. Gün geçtikçe artan bir sayıda ve yaygınlık kazanan bu "istenmeyen çocuklar" ordusuna,

klâsik tanımlarıyla "köprüaltı çocuklarına" artık masal kahramanları gözüyle bakamayız. İster kırsal kesimde olsun, ister kent kesiminde, son derece olumsuz ekonomik, sosyal ve psikolojik ortamlarda gizli bir dünya kurdukları, varlıklarına bir suç'un kanıtı olarak bakıldığı, suç'a teşvik edildikleri halde, suç işlemediklerinde 'a normal' karşılandığı, yetişkinliklerinde cezaevlerini doldurduklarında da 'bilimsel yaklaşımların' bir anlamı kalmadığı bilinen gerçeklerdir. Gerçeğin diğer bir yüzü de, bu çocukların ölmeden öldükleri, öldürüldükleridir. Bütün bu olumsuzlukları geleneksel olan tutum ve yaptırımlarda aramak, normal dışı ilişkileri ve bir bakıma bu ilişkilerin suçu sayılan çocukların boğazlanmasını hiç bir şekilde haklı gösteremez.

Ad koyma.

Çocuğa ad verilmesiyle ilgili bulduğumuz bir 'doğum' ilânında, ilgi çekici başka bir yanı da, iki yabancı uyruklu karı-kocanın, çocuklarına Türk ismi vermiş olmalarıdır.

(19)

"Doğum ve davet"

(Hürriyet, 18.3.1970)

CELA - İZİ KRESPI
V İ V E T 'in
doğumunu dost ve akrabalarına müjdedeler.
16 Mart 1970
Ataman Kliniği
HÜRRIYET - 6688

DOĞUM VE DAVET
Vicky ve Moreno Motola
Oğulları
İ Z Z E T 'in
doğumunu müjdedeler. Sunnet
merasimi 19 Mart 1970 Perşembe günü saat 9 da Şişli
Ataman Kliniğinde yapılacağından yakın dost ve akrabalarının teşriflerini rica ederler.
HÜRRIYET - 6694

Sünnet.

(20)

Sünnete davet...

(Hürriyet, 10.1.1970)

İslâm kültüründe yaptırım gücü tartışılmayacak ölçüde katılaşmış sünnet geleneği, Yahudilik inancıyla yaşayan vatandaşlarımızın da kaynağını dinden (Tevrat) alan kesin bir kural olarak uyguladıkları bir gelenektir.

Sünnet, önceleri bu işi meslek edinen sünnetçiler tarafından yapılırken, son yıllarda, özellikle kentsele yerleşim yerlerinde sünnet edilen çocuğa tıbbın güvenilir müdahalesini sağlamak amacıyla ya da, ekonomik külfeti gerektiren seramoniyi geçiştirmek amacıyla Kliniklerde yapılmaktadır. Bunların yanında yardım kurumlarının faaliyeti olarak çocukların toplu halde sünnet ettirildikleri de görülmektedir.

Sünnetin böyle değişik biçimlerde gerçekleştirilmesi seramoninin biçimini de değiştirmektedir. Çağrılıların eskiden "okuyucu çıkarılarak" ya da bastırılmış davetiyelerle çağrılması, yerini basına, gazetelere ilân vermeye bırakıyor.

Tören ya da düğün hazırlığı.

Özellikle büyük kentlerde, ekonomik durumu iyi olan ailelerin, düğün ya da sünnet törenleri için kiraya verilen salonlarda çocuğun yaşatları arasında yerini sağlamlaştırmak, davetliler arasında saygınlığı

SÜNNET DÜĞÜNLERİNİZE

Sünnetli vakarunuza eğlen-
dirme amaçlarıyla düzenlenen
düğünleriniz için

MAZHAR BABA

Tarım Karagöz - Müzikli Kü-
llü Revüsü Küçüklerin sevgilisi,
büyüklerin nese kaynağı ho-
med-i İbri-i Kukla ortu oyunu
karakterlerle emirlerindedir.
Cazayolu, Şeref Etenol, Şi-
n, N. Esnaf Hami Cemal Lat-
if, Evi Fındıklıcağı Üner Sey-
dettin S. No. 12 Çimen Apt.
Daire 5. Tel. 275267 - 276767
- 27 77 66 den bir hafta et-
ve. Muracaat edilmesi rica
olunur.

■ HÜRRIYET - 1970

(21)

"Küçüklerin sevgilisi..."

"Mazhar Baba"...

(Hürriyet, 4.8.1970)

artırmak amacıyla, ilânda belirtildiği gibi eğlen-
dirme işini, meslek edinmiş kişi ya da gruplara
para karşılığında yaptırdıkları görülmektedir.

Çocuk edinme (evlat edinme).

Ülkemizde sık rastlanan doğal felaketler, toplumumuz-
da çocuksuz aileleri "çocuk edinme"ye teşvik eden
bir neden olarak görünmektedir;

"Deprem sırasında ana ve babalarını kay-
bederek ortada kalan çocukları, evlat edin-
mek için Gedize yüzlerce kişi gelmekte ve
şimdi, burada felaketzedelere kendi acıla-
rını bile unutturan dramatik sahneler
cereyan etmektedir. Halen sayıları 200'ü
bulan öksüz ve yetimler tesbit edilmekte,
bir kısmı da derhal yetiştirme yurtlarına
gönderilmektedir." (fiş nu.37)

Toplum hayatını temelden sarsan doğal felaketler
karşısında, felakete uğrayanların yerine getirilme-
si güç kayıplarını karşılamak, yaralarını sarmak,
dağılan aile ocağını onarmak, ebeveynlerini yitir-
miş çocukların acılarını bir ölçüde dindirmek, ye-
tiştirilmelerinde ve geleceklerinde sağlıklı bir

olarak çıkması yanında, çevrenin geleneksel anlayış ve tutumları da daha etkin bir rol oynamaktadır. Konuyla ilgili bir haber kesliğinde;

"Hüseyin Tural adında bir şoför, sevdiği kızı kaçırmak isterken, kendisine engel olmak isteyen bir manav tarafından bıçakla öldürülmüştür." (fiş nu.38) denmektedir.

Haberde ilgi çekici olay, sevdiği kızı kaçıran erkeğin, geleneksel kültürümüzün en etkin bir yaptırım olan, kızların ve kadınların korunup gözetilmesine dayanılarak, kızı tanıyan biri tarafından öldürülmüş olmasıdır.

Bir haber kesliğinde yeralan olay da şöyledir;

"Bir buçuk yıl önce Gölcük'ün güzel kızlarından olan ve Damlar mahallesinde oturan 15 yaşındaki Nuriye Serim sevgilisi Ziya Sasa'ya kaçmıştı. Genç kızın bu hareketini hazmedemeyen dedesi ile dayıları ve amcaları kendisini öldürmüşlerdir." (fiş nu.39)

Kız kaçıрма olaylarında bilinen davranış kalıpları, çoğunlukla, evliliğin gerçekleşmesi doğrultusunda gerginliğin, araya sözü dinlenir birileri sokularak yumuşatılmasına ve hoşgörüyeye dayanmaktadır. Ancak bu genel tavır ve tutum her "kız kaçıрма" olayında gerçekleşmeyebilir. Özellikle kız'ın isteyerek kaçması durumunda ailenin toplumda, zedelenmiş saygınlığını ve onurunu kurtarmak amacıyla "namusun temizlenmesi" amaçlanarak "kan davası" güdüldüğü, ülkemiz insanının geleneksel tavırları arasındadır.

Olayda cinayetin işleniş biçimi, cinayeti işleyenlerin, yasalar ve yargı karşısında suçun paylaşılması doğrultusunda kimsenin ağır bir cezaya çarptırılmayacağı tasarımından yola çıktıkları kanısını veriyor.

hayata kavuşmalarını sağlamak amacıyla, toplum, gerek resmî yollardan, gerekse bireysel olanaklarla yardımı koşar. Bu törelerimizin dinamiklerinden kaynaklanan "ortak bir duygu"nun; "karağün dostluğunun" yerine getirilmesidir.

Son yıllarda meydana gelen depremler sonrası, fela-kete uğrayanlara yapılan yardımların, bazı karanlık ellerce son derece çirkin amaçlar için kullanılma-ları, insanımızın taşıdığı değerlerin niteliğini alçaltıcı bir örnek ise de, bu durum genelleştiri-lemez. Öksüz çocukların "evlat edinme" yoluyla aile hayatına yeniden kazandırılması, geleceğe daha güvenle hazırlanmalarını sağlamak amacı, halkımızın özveriye dayanarak, "ortak bir duyguda" anlamını bulan bir tutumdur.

3. Evlenme.

Evlenme biçimleri.

Kız kaçırma.

Kırsal kesimlerde görülen "kız kaçırma" olayı, büyük kentlerimize göç eden, daha çok gecekondu yaşayışını sürdüren kesimlerde de aynı nedenlere dayanılarak sürdürülmektedir. Bu nedenlerin en etkilisi, bilindiği gibi ekonomik nedenlerin ağır bastığı "başlık parası" olduğu gibi sosyal ve psikolojik nedenlere de dayanmaktadır. Kızların; iyi bir gelire, iyi bir etikete sa-hip, okumuş erkeklere verilmek istenmesi, erkeklerin de; kentli, okumuş ve "modern anlayışa sahip" kızlarla evlenmek istemesi, eş seçiminde özendirici statülerdir. Bu ekonomik olanakları, statüyü ve nitelikleri kendinde bulamayan erkek, ya kızla sözleşerek ya da sözleşmeden, kız kaçırarak evlenmeyi yeğlemedir.

Bu statü karşıtlıklarının erkek için karşısına engel

Kız kaçıırma olayı ile ilgili başka bir haberde de;

"Dört kafadar tarlada çalışmakta olan kızı silah zoruyla dağa kaçırmışlardır.

Kızın babasının şikayeti üzerine Jandarmalar bu dört kafadarı yakalamak için takibe başlamıştır." (fiş nu. 40)

Kız kaçıırma olaylarında, olayı gerçekleştirenler arasında bazan erkeğin 'kötüğün dostu' arkadaşları da görev alırlar.

Haberde yerverilen olayda "dağa kaldırmak" ifadesi, belli bir süre sonra, kızın ebeveynlerinin ve yakınlarının yumuşamasını ya da bu evliliğe engel olma olasılıklarını engellemek için, erkeğin evinin uzağında bilinmeyen yerlere gitmek, iz kaybetmek amacıyla o çevreden uzaklaşmaları (bu, dağ da olabilir.) demektir.

Çoğu kez kızın ya da ebeveynlerinin istemedikleri birisi tarafından kaçıırılması durumunda, özellikle 'kan davası' ile ilgili bir kaçıırılma sözkonusu ise, haberde olduğu gibi resmi makamlara başvurulmaktadır.

Beşik kertme

Geleneksel evlenme biçimlerinden olan "beşik kertme", ekonomik gücün çoğaltılması, dostlukların pekiştirilmesi düşüncesine dayanan, kırsal kesimde rastlanan bir töredir.

Bu törenin kırsal kesimden kentlere yaklaştıkça rastlanmadığı söylenebilir.

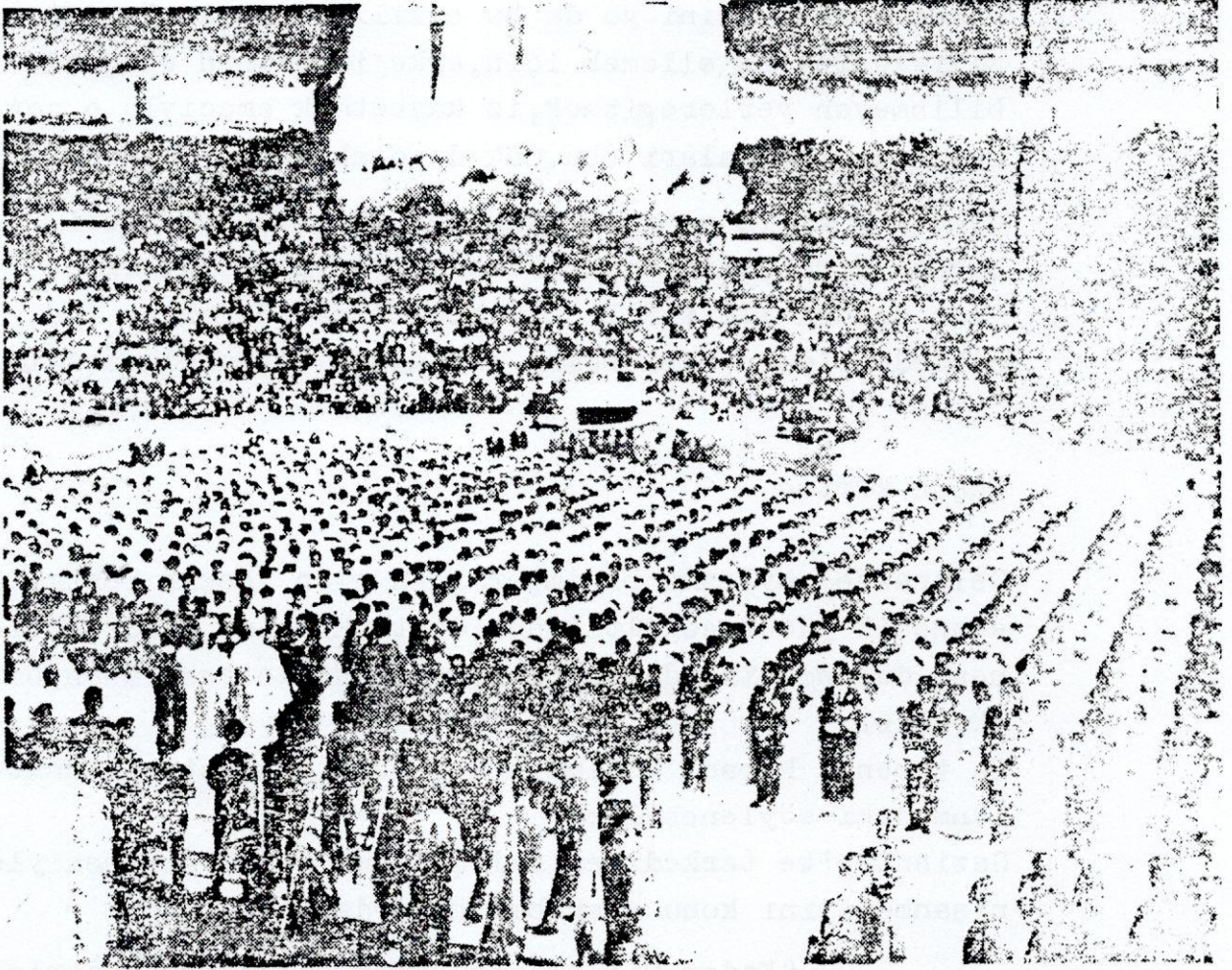
Gaziantep'te terkedilen iki çocuğun beşik kertmesiyle nişanmalarını konu alan bir haberde;

"Kader Çileli ile Kadir Buluntuyu kaderleri doğumundan bir hafta sonra biraraya getirdi.

Gaziantep Devlet Hastanesinin doktorları hemşireleri biraraya geldiler, sonunda kararlarını açıkladılar. "Kader ile Kadir'i" nişanlıyacaktı." (fiş nu. 41)

Elimizdeki haber kesiğinde yeralan olay;ebeveynleri tarafından terk edilen, aynı durumda olan iki çocuğun hastane personeli tarafından, çocukların ilerde kader birliğini sürdürerek birbirlerine destek olmalarını, evliliğin ilerde kendileri için problem olmamasını amaçlayan bir davranış olarak değerlendiriliriz.

Evlenme biçimi ve aşamalarını konu edinen dış kaynaklı bir haber kesiğinde savaş sonrası Güney Kore'de uygulanan toplu evlenme biçiminden söz edilmektedir. Haberi olduğu gibi almayı uygun görüyoruz.

SEOUL'de 791 çift birden "Ye., diye bağırıyor. Bir tek soruya, 1.582 kişi birden cevap veriyor. Böylece 791 yuva yeniden kurulmuş oluyor. Ama gerdeğe girmek için daha 40 gün beklemek gerekiyor.

(22) Güney Kore'de uygulanan toplu evlenme, bir bakıma politik amaçlar taşımaktadır.
(Hürriyet, 6.11.1970)

"Güney Kore Başkenti Seoul şehrinde, büyük bir tören yapılmış ve "Mukaddes Ruh Cemiyeti" başkanı Sun Myung Moon 791 çifti birden evlendirmiştir. 1950 yılında Pusan'da kurulan ve bütün Hristiyanları birleştirme amacı güden cemiyetin bir şartına göre "Toplu evlenmeler" de tertiplenmektedir. Şimdiye kadar bu şekilde altı defa "toplu evlenme" töreni yapılmıştır.

Cemiyet mensupları, Hazreti İsa'nın dünya yüzüne Seoul şehrinde döneceğine inanmakta, toplu evlenme törenlerini de "komünistlere karşı bağlılık, dayanışma gösterileri" olarak kabul etmektedirler.

2000 bin kadar meraklı ve davetlinin katıldığı düğün törenine, düğün marşı ile başlanmış, hepsi maksî etekli "Şogori" gelin elbisesi giymiş genç kızlar müstakbel eşlerinin kollarında dizi dizi durmuşlardır. Başkan Sun Myung Moon, hem erkeklere, hem kızlara toplu olarak "Birbirinizi karı-koca olarak kabul ediyormusunuz?" diye sorunca 1582 kadın ve erkekten kurulu toplum gürültülü bir şekilde ve koro halinde "ye", yani Kore diliyle "evet" diye cevap vermişler, böylece 791 çift birden evlenmiştir.

Ancak cemiyetin bir şartına uygun olarak yeni evliler, kırk gün birbirlerinin yüzünü göremeyecekler, ancak kırkıbirinci gün akşamı gerdeğe girebileceklerdir." (fiş nu.42)

Toplu evlenmelerin gerçekleştirilmesinde ve geleneksel bir niteliğe kavuşmasında çağımızda savaştan toplumların, resmi ya da yarı resmi kurumlarca sürdürülen politik nitelikte propagandalarla, haberde yer verildiği gibi, dinsel içerik kazandırılarak temelde, nesnel bir amaçla

savaşta yitirilen nüfusu çoğaltmaya yönelik amaçlar yanında,"düşmana karşı bağlılık ve dayanışma"yı sağlama amacını taşımaktadır.

Eş seçimi-görüşme

Aşağıda haberin bütününi vermeyi uygun bulduğumuz Eğridir (İsparta) geleneğine özgü,haberde de değinildiği gibi kökleri çok eskiye dayanan bu geleneksel,tipik uygulamalar,evliliği kolaylaştırıcı bir dizi motiflerle sürdürülen nitelikler taşımaktadır.

"Bilinmiyen bir tarihten beri yapılagelen geleneksel Eğridir "Kadınlar Pazarı" bu yılda bir çok genç kızın talih kapılarını açmıştır.Böylelikle Eğridirli genç kızların çoğu,müstakbel aile temelini,"Kadınlar Pazarı"nın kurulduğu Fınar Tepesi eteklerinde atmış,sabah "Kadınlar Pazarı"na karamsar gelen genç kızlar,akşam üzeri evlerine sevinçle dönmüştür.

"Kadınlar Pazarı"

Bugünkü ilçe halkına göre dokuz asır önceki Eğridirliiler,dışarıya çıkarmadıkları kızlarını yılda bir defa evlenecek delikanlılara göstermek için "Kadınlar Pazarı" kurmuştur. O tarihteki mutaassıp Eğridirliiler,gelinlik kızlarına bir gün "delikanlılara kur yapma" imkânı vermiş,işte bu gelenek bugüne dek sürüp gelmiş ve Eğridir halkı da geleneklerine sadık kalarak her yıl ekim ayının sonunda "Kadınlar Pazarı" kurup kızlarını delikanlılara ve kaynana adaylarına göstermeğe başlamışlardır.

Eğridirli kadınlar,sabahın erken saatlerinde Fınar Tepesini doldurmuş,gelinlik kızlarını rengârenk giydirip sabah kahvaltılarını pı-

narın başına gelerek talihlerinin açılması için pınardan avuçlarıyla su içip dua etmişlerdir.Öğle yemeği yendikten sonra allı yeşilli kızlar alay alay bir kilometrelik yolda "Tur" atmış,yolun sağında solunda bekleyen hatta karşılıklı yürüyen delikanlılara kur yapmışlardır.Bir çok damat adayları,kızlardan aldıkları tebessüm ile anlaşmış,burada birbirlerini kız ile delikanlıların evlilik sözleri kaynanalar tarafından kesilerek,nişanlılık çerezleri burada yenmiştir.

Gelinler kutlanıyor.

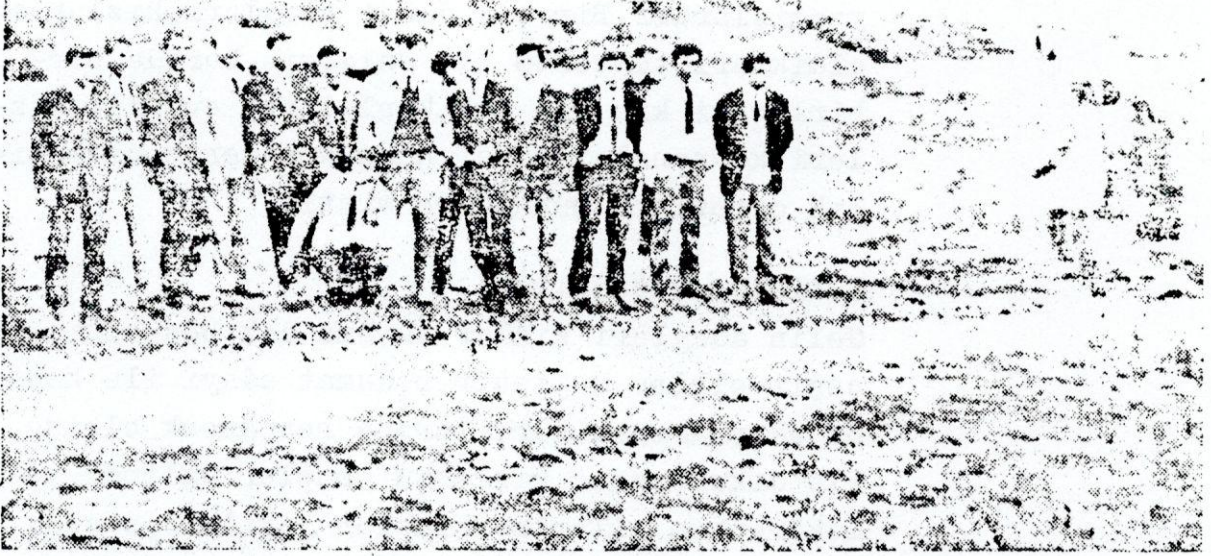
Gelin adayları kızlar akşama dek beş-altı çeşit elbise değiştirip,damat adayı ile kayna- na adaylarının karşılıklarına rengârenk elbise ile çıkmış,genç kızların gruplar halinde yemek yerken ellerine kınalar yakılmış,sözlülerin nişan yüzükleri takılmıştır.Geçen yıl

EGYDIP Kadınlar Pazarında kendilerine koca arayan kadınlar ve genç kızlar gezinmektedir. (E. HA)

(23)¹ Egridir'li genç kızlar "Kadınlar Pazarı"nda...(Hürriyet,25.10.1970)

burada nasibini bulup evlenen gelinler de "Kadınlar Pazarı"nda kutlanmakta ve ellerinin kınaları yenilenmektedir. Bu yıl elliye yakın genç kızın talihi çıkmış ve sözleri kesilmiştir." (fiş nu.43)

EGRİDİR'de kurulan Kadınlar Pazarına kendilerine eş seçmeye gelen gençler. (Foto: Haber Ajansı)

(23)² Egridir'li genç erkekler "Kadınlar Pazarı"nda.
(Hürriyet, 25.10.1970)

Haberde değinildiği gibi kökleri çok eskiye dayanan bu geleneksel, yöreye özgü, tipik uygulamalar, evliliği kolaylaştırıcı bir dizi motiflerle sürdürülen nitelikler taşımaktadır.

Çok-kadınlılık (çok-eşlilik)

Geleneksel kesimde sık rastlanan çok-eş evlilik, ekonomik durumu iyi olan erkeğin, bazen cinsel amaçlarına yönelik olduğu gibi, bazan da evleneceği kadının ekonomik ve sosyal durumundan yararlanmaya, aile içerisinde iş gücünü artırmaya, çok çocuk sahibi olmaya, toplum içerisinde saygınlığını artırmaya yönelik amaçları da taşımaktadır.

Bunların dışında, ekonomik durumu iyi olsun ya da olmasın ilk karısından çocuğu olmayan erkeğin, ya kadının kendi isteğiyle ya da kadının izni alınmadan gerçekleştirilen ikinci bir evlilik, çocuk sahibi olmayı amaçlar.

HATICE Ozmen, 24 yıllık eşi kasap İsmail Ozmen'i Cemile ile baş - göz ettikten sonra bir de hâtırâ fotoğrafı çekirdi. (Foto: Haber Ajansı)

"Bende kadınlık kalmadı,, diyen Ayşe Hanım

24 yıllık kocasını genç bir dulla evlendirdi

(24) Hatice Ayşe Özmen, İsmail Özmen, Cemile Özmen üçlüsü... Cemile, Hatice Özmen'in yeni gelini mi, kızı mı, kuması mı...?

(Hürriyet, 26.5.1970)

Yukarda kesigini verdigimiz haber şöyle;

"Kadınlik görevimi artık yerine getiremiyorum" diyen alti çocuk anası 42 yaşındaki Ayşe hanım, 24 yıllık kocası, 47 yaşındaki İsmail Özmen'i terü taze bir dulla evlendirip, "Var git yigitim mesut ol. Allah ikinizi bir yastıkta kocatsın" diyerek yeniden dünya evine soktu." (fiş nu.44)

Geleneksel kesimde gerçekleştirilen çok-eş evliliklerin bir kısmı da, haberde tanık olduğumuz gibi, yeteri kadar çocuğu olduğu halde kadının çocuk doğurma yeteneğini kaybettiği durumlarda, kocasına bu eksikliği duyurmamak için ikinci bir evliliğe teşvik ettiği, gerçekleştirdiği görülmektedir.

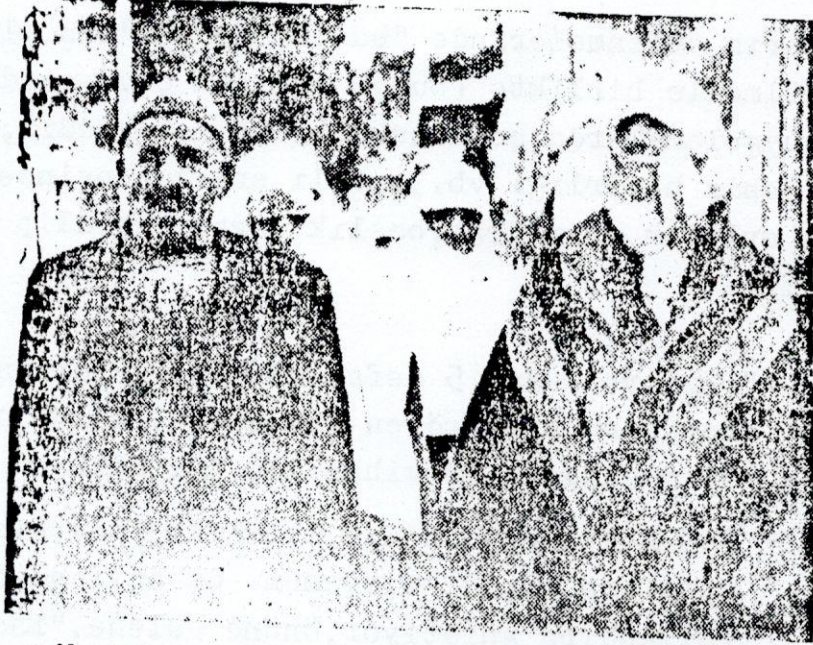
Yasalarımız çok-eş evliliği yasaklamış olmasına karşın, kısıl kesimde ancak, maddi gücü yerinde olanların, ender olarak ta maddi gücü elverişli olmayanların, içlerinden birisinin resmi nikâhlı olmasıyla yaşadıkları çok-eş evlilik temelde dinin iznine dayanarak; çok çocuk sahibi olmayı, çok kadına ve iş gücüne sahip olmayı, ilk karısından çocuk olmuyorsa, yeni bir eşten çocuk beklemeyi amaçlamaktadır.

Yasaların yıllarca bu geleneksel tutumu engelleyici uygulamaları, yaşanan gerçeği durduramamış, bu konudaki yasaların uygulamalarında bir gevşeklik yolu tutulmuştur. Buna özellikle çok-eş evlilik yapanlar tarafından ileri sürülen gerekçe; kentsel yerleşim bölgelerinde kadın-erkek arasında oluşan gayrı meşru ilişkilerin, yasalarla yasaklanmış olmasına karşın, gerçekte engellenemediği ve engellenemeyeceğidir.

Aşağıya kesigini aldığımız haberde Süleyman Doğan'ın çok-eş evliliği nasıl algıladığı, nelere dayadığı görülmektedir;

"Süleyman Doğan adındaki 56 yaşında bir şahıs hacı olmak için imam nikâhlı dört karısıyla birlikte Suudi Arabistana git-

miştir. Süleyman Doğan, "Müslümanlara hatun almak haktır. Dört haremimle Allah yoluna gidiyoruz", demiştir." (fiş nu.45)

DÖRT KARISI İLE HACCA GİTTİ

ANTAKYA. (THA) — Süleyman Doğan adındaki 56 yaşında bir şahıs hac olmak için imam nikâhlı dört kadınla birlikte Sudi Arabistan'a gitti. Dört karısını peşine takarak Kaaba'da dolaşan Süleyman "Müslü-

manlıkta hatun almak haktır. Dört haremimle Allah yoluna gidiyoruz, demiştir. Kayseri'den yola çıkan hac komvovü ile birlikte giden 56 yaşındaki Süleyman Doğan, kendisinin henüz genç olduğunu söylemiştir.

(25) Süleyman Doğan dört karısıyla.

(Hürriyet, 6.2.1970)

Dört kadınla hacca gitmek dini bir yaptırım olmadığı halde, daha ekonomik bir yol olarak seçilmiş olabilir.

Söz kesimi ,başlık parası.

Başlık parası, özellikle kırsal kesimimizde ekonomik ve sosyal etkenlerin neden olduğu geleneksel bir olaydır. Ekonominin ve insan gücünün zayıf olduğu yerlerde, parasal gücü artırmak ya da ailede kaybolacak insan gücünün boşluğunu doldurmak, bir başka nedenle de sınıfsal bir itibar ölçüsü olarak zengin

aileler arasında,kurulacak yuvada zorluk çekilmemesini amaçlayan bir uygulamadır.

Bazı yörelerimizde,erkek tarafına zorluk çıkarmamak, evliliği kolaylaştırmak amacıyla bu uygulamadan vazgeçilmesine karşın,sembolik olarak bir miktar para ya da süs eşyası olarak altın alınmaktadır.

Yaşlıların evlenmelerinde "başlık parası"nın alınmadığı görülmekle birlikte (bunun yanında çevresinde toplanan uygulamalarda çoğunlukla yapılmamaktadır;nişan,düğün,çehiz hazırlığı vb.),yaşlı erkek zenginse ve çok-eş evlilik yapıyorsa,başlık parası verilip alınmaktadır.

"Şimdiye kadar 5 defa evlenen ve torununun torununu bile gören Koyunoğlu Mehmet Ağa 75 yaşındaki Selvihan ile evlendi.

Koyunoğlu Mehmet Ağa,6.evliliğinde kız tarafına oynadığı oyununu da ballandıra ballandıra anlatıyor,önüne gelene,"Başlık parasını peşin değil,noterlikten 2 yıl vadeli borç seneti verdim",diyor."

(fiş nu.46)

Başlık parasının daha değişik bir amaçla alındığını belgeleyen bir haber kesliğinde de;

"Ali Kaya adlı bir ceza evi kaçağı,kız kardeşi Fahriye'yi kaçıran Mehmet Susar adlı gençten başlık parası olarak istediği 30 bin lira ve bir silah yerine,sadece 3 bin lira verilmesine kızmış ve bir kişiyi öldürmüştür." (fiş nu.47)

Haberde yerverilen olayda olduğu gibi,geleneksel kesimde,istenilen başlık parası,aile içinde söz sahibi otoritenin kişisel çıkarlarını karşılamak amacıyla da istenmektedir.'Başlık' olarak 'silah' istenmesi bu amacın geçerliliğini ortaya koyan bir neden olarak görünmektedir bize.Bu isteğin yerine getirilmemesi

sonuçta bir gurur sorunu edilip, cinayete kadar var-
dırılabilmektedir.

Nişan.

Geçiş dönemlerinden evlilik öncesi aşamalardan birisi olan nişan; büyük kent yerleşim yerlerinde daha çok eşlerin birbirlerini seçtikleri kesimlerde, hem gele-
neksel kesimlerde uygulanan nişan törenlerinin uygu-
lanış biçimlerinde yeralan, kalabalık ve karmaşık
psikolojik ortamdaki kaçınmak, hem de nişan töreni için
gerekli olan giderler bakımından ekonomik davranmak
amacıyla, eşlerin ya kendi aralarında yüzük takarak,
ya da aileleri arasında "mütevazi" diye tanımlanan
bir biçimde uygulandığı görülmektedir.

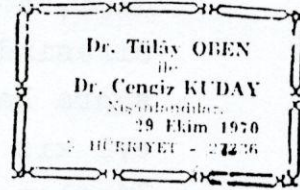
(26)

İki nişan ilânı
birarada.

(Hürriyet,
2.11.1970)

3. HÜRRIYET REKLAM: 21294 21296

Nişan olayının geleneksel kesimde olay öncesi "okuyucu
çıkarılarak ya da davetiye" ile duyurulmasına karşılık
kentlerde olay sonrası basın yoluyla duyurulması, temel-
de ,toplumun gözünde eşlerin durumunu ve ilişkilerinin
içeriğini belirtme amacını taşır.

Düğün .

Geleneksel düğün seramonileri içerisinde daha çok es-
kiden yaygınlık kazanmış ve uygulanmış eğlence motif-
lerinde, büyük ölçüde geleneksel köylü seyirlik oyun-

ları kapsamında 'temsili' nitelikte taklide dayanan ögeler yer almaktadır. Bu ögelerden birisi de, aşağıda Sungurlu (Çorum)'da uygulama biçiminin betimlendiği haber keskinde olduğu gibi, 'deve'dir. Bu ögenin 'deve' olması kanımızca, fiziksel yapısından ötürü 'komik' yorumlanmasına dayanmaktadır. Ancak, 'deve oynatma' sadece düğünlerde yeralan bir seyirlik oyun kahramanı değildir. "Hıdırellez" gibi eğlenceye yerverilen belirli günlerde de 'deve' seyirlik oyunların baş oyuncularındandır.

"Sungurlu köylerinden birinde muhtarlık yaparken ilçeye gelen ve burada "muhtarlık mesleğine" devam eden Kemal Üstün, oğlunu evlendirirken eski âdetleri yeniden ilçe halkına yaşatmıştır.

İlçe halkından üç kişiye yapma deve giysisi giydiren muhtar, önde kendi, arkada 'dazgır' adı verilen deveci ile yapma deve olduğu halde "alay"la yola çıkmış ve dünürün evine gelmiştir. Bu sırada eski âdetlere göre deve, dünürün evinde çökmüş ve kapının önünü kapatmıştır. Davulların vurulup, zurnaların çalındığı, "köçeklerin" bol bol göbek attığı tören sırasında 'dazgır', kızı evinden aldıktan sonra kapının önünden çekmiş ve böylece erkek evi kız evine girmiştir. Kız evinde gene eski âdetlere göre önce şerbet içilmiş sonra, muhtar Kemal'in oğlu Faruk, "nişanlı"sının yüzünü görmüştür. Buarada oğlan babası etrafa para saçmıştır." (fiş nu.49)

Boşanma.

"Adalet Bakanı açıkladı:Yeni tasarı 1971 yılı başında hazır olacak.

Boşanmalar kolaylaşıyor." (fiş nu.50)

Boşanmayla ilgili haber böyle bir başlıkla veriliyor.

(27) Köy seyirlik oyunlarının bir oyuncusu: deve ve dazgır... (Hürriyet, 18.6.1970)

Haber metninde ise çıkarılacak kanunun nitelikleri üzerinde duruluyor;

"Kanun şartlara uyduruluyor. Türk Kanunu Medenîsinin kırk yılı aşan uygulamasından ortaya çıkan meselelere mahkemelerin içtihatları ile getirilen çözüm şekilleri de gözönünde tutularak bir çok maddede değişiklik yapılmakta ve kanun bünyemize uydurulmaktadır." (fiş nu.50)

Çağımızda çeşitli kültürlerin haberleşme teniğinin hızla büyük boyutlara ulaşması sonucu, birbirlerini etkiledikleri, her alanda bir alış-verişin, bunun nenden olduğu değişmelerin varlığı bilimin açıkladığı bir sonuçtur.

Bu etkileşme, çeşitli temel kültür niteliklerine sahip insanların, dünya görüşlerinin ve yaşam biçimlerinin değişmesi, yeni anlayışları, yeni düşünce ve eylemleri benimseme ve uygulamalarıyla, önceden hukuk alanı içerisinde yasalarla alanları belirlenmiş ilişkilerin niteliğini ve biçimini geçersiz kılması biçiminde de yorumlamak olası. Bu benimsenen ve yaşanan gerçekle, yasalar arasındaki çelişki ancak yasaların değişmesiyle giderilebilmektedir.

Kültür değişmesinde ana ilkelere birisi olan, 'kültür öğelerinden birisinin değişmesiyle, diğer öğeler arasında da bir değişmeyi zorunlu kılacağından', burada salt bir yasanın değişmesi sözkonusu olmayacak, değişimin ulaşacağı boyutlar gözönüne alınarak hukukun bütünüyle değişmesi düşünülecektir.

Evlenme biçimleri kapsamına alınan haber kesiklerinde saptanan etkinliklerin ve değişkenlerin dağılım coğrafyası ve yoğunluk bölgeleri.

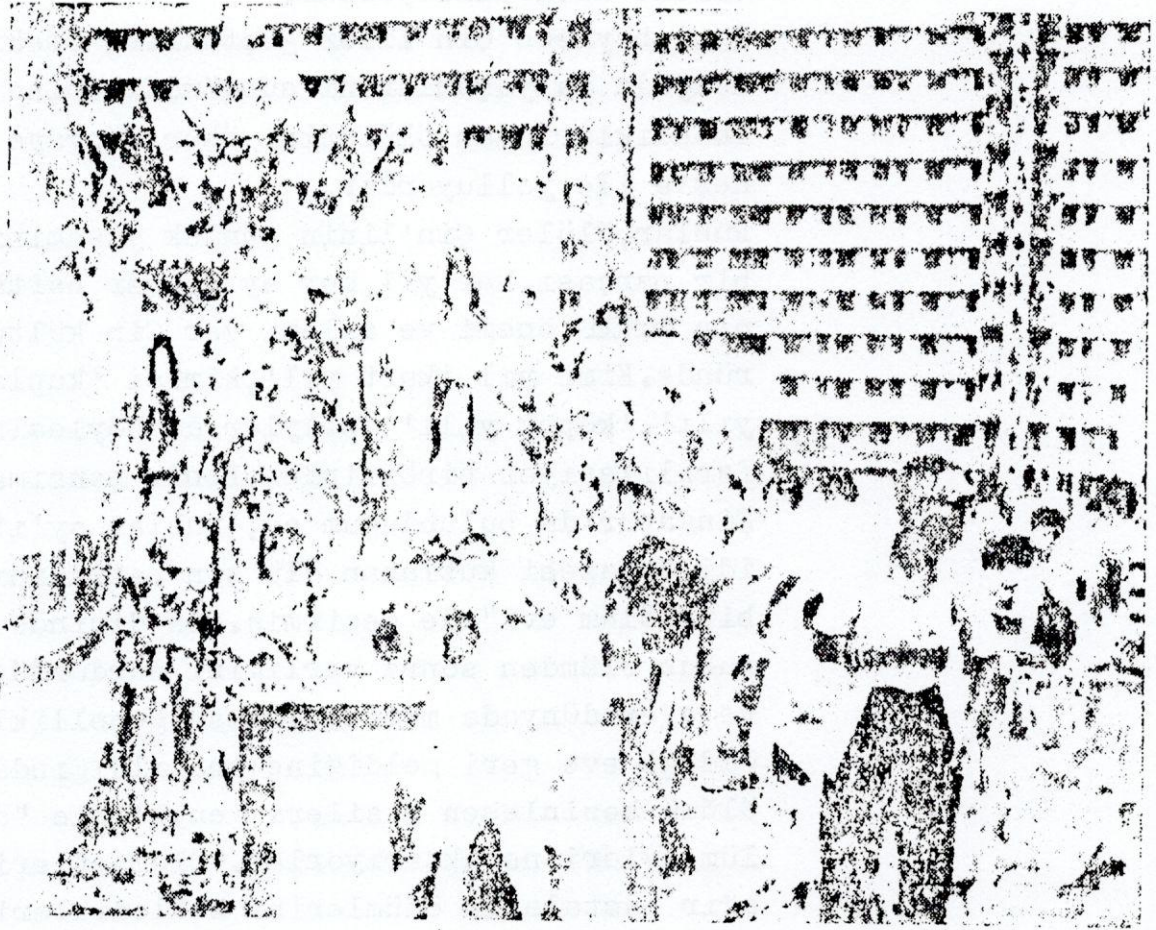
(Tablo 2)

Fiş nu.	Kız kaçırma	Kız kaçırmaya gösterilen tepki	Beşik kertme	Başlık parası	Çok-eş evlilik	Olayın yeri	Bölgesel dağılım
fiş nu.38	kız kaçırma	öldürme				Ankara	İç Ana.Böl.
fiş nu.39	"	"				İzmit	Marmara Böl.
fiş nu.40	"	resmi organlara başvurma				D.bakır	G.D.Ana.Böl.
fiş nu.41			iki terk edilen çocuk arasında				
fiş nu.44					kadının kocasını evlendirmesiyle	G.antep	G.D.Ana.Böl.
fiş nu.45					4 kadınla evlilik	Kayseri	İç Ana.Böl.
fiş nu.47				30 bin lira ve silah		Antakya	Akdeniz Böl.
fiş nu.46				2 bin lira		Adana	Akdeniz Böl.
						Maras	Akdeniz Böl.

4. Ölüm.

Ölüm öncesi,ölüm sonrası.

Elimizdeki ölümle ilgili bir haber kesiği Çin'de (Singapur) ölüm öncesi,ölüm sonrası,öldüden hemen sonra yapılan işlemleri,ölünün gömülmeye hazırlanışını,ölünün gömülmesini ve ölünün arkasından uygulanan bir dizi ritüel geçişli,ölüm çevresinde oluşmuş kült'ü konu edinen dış kaynaklı bir habere, Fatma Meral Seven'in yaptığı gözlemlere dayanmaktadır;

ÖLÜLER İÇİN EV : Singapur'da bir gikdelenin önünde ölümler için yapılan ve 500 liraya malolan oyuncak evlerden biri görülüyor. Bu evlerin içinde çeşitli eşya, hizmetçi, yemek ve sofa mevcuttur. Tabii hepsi kartondan ve kartondan. Çin'ler ölümlerinin bunlar sayesinde öbür dünyada rahat edebileceklerine ve bu dünyayı özleyip bir daha geri gelmek istemeyeceklerine inanırlar.

(28)¹ Ölümler eşyaları ile gidiyor...Ölümler artık geri dönmeyecek...(Singapur,Çin) (Hürriyet,13.4.1970)

"Ölü evinin sokağa açılan avlusunun bir köşesine yaldızlı,ipeklerle kaplı,içinde bir yaşlı kadın ölüsü yatan tabut yerleştirilmiş tüm hısımlar,akraba,tanınmış kim

varsa bu törene davetlidirler. Tören iki gün iki gece sürermiş. Avlunun geri kalan kısmı alabildiğine masalar, iskemleler, kasa kasa gazozlar, şerbet ve yiyecek kazanlarıyla dolu. Konuklar tabuta saygı duruşunu yaptıktan sonra masalara yerleşiyorlar, yiyor, içiyor ve en hoşu ise iskambil ve diğer oyunlar oynuyorlar. Avlu sokağa açık olduğundan sokaktan geçen yabancılarda dilerlerse durup bu törene katılabiliyorlar.

İşte böylece Çin'liler göçtükleri öteki dünyada da yaşamlarını sürdürdüklerine inandıklarından ölümlerini öbür dünyaya neş'e ile yolluyorlar.

Ruhlar, ölümler Çin'linin günlük yaşamının bir parçası, her yıl, her ay ve her haftanın farklı önemi ve anlamı var Çin kültüründe. Kimi yıl 'kurt yılı', kimisi 'kaplan yılı', 'köpek yılı' vs. Aylar da böylesine farklılaşıyor birbirinden. Benim şanssıma Singapur'da bulunduğum ay, 'ruhlar ay'ı' idi. Cenazesi kutlanan ölü son haftasını bir "ölüm evi"nde geçirmiş. Çin dinince ruhun ölümden sonra varlığını sürdürdüğü ve eğer dünyada mutlu olmasa genellikle öldüğü eve geri geldiğine inanıldığından ölümü kesinleşen kişileri genellikle "ölüm evleri"ne aktarıyorlar. "ölüm evleri" ağır hastaların ölümlerini bekledikleri bir kurum. Singapur'da bir sürü "ölüm evleri" var. Cenaze iki gün iki gece neş'e ile kutlandıktan sonra bir müzikçi grubu gelip şarkılarla, türkülerle ölüyü götürüyorlar.

Bu "Ruhlar ay'ı"nda topluca yapılan bir başka töreni F.M. Seven şöyle anlatıyor:

RAHIPLER YAKIYOR : Ölümler için yapılan oyuncak evler tamamen hazır olduktan sonra rahipler gelmeler ve dualarla evleri ateşe verirler. Beş dakika içinde bütün oyuncak evler alevler içinde olur. Saatlerce süren çalışmadan sonra yapılan oyuncak evler kısa bir zamanda kül haline gelir. Yukarıdaki fotoğrafta tören sırasında rahipler tarafından yakılan bir ev görülmektedir.

(28)² Ölüler öte dünyaya yolcu ediliyor...(Hürriyet, 13.4.1970)

"Bir pazar ikindisi Singapur sokaklarında dolaşırken arka planda koskoca bir gökdenenin inşa edildiği boş bir arsada yüzlerce kişinin toplandıklarını gördüm. Sağda solda tümen tümen renkli, parlak yaldızlı kağıtlardan yapılmış iki-üç metre yükseklikte bir takım oyuncak evleri kamyonlardan indiriyorlar, sırayla diziyorlardı. Bu oyuncağa benzeyen evlerin içinde tüm eşya, hizmetçi, uşak, şoför bebekler, kapısı önünde oyuncak otomobiller v.s. bir ev için ne lüks gerekiyorsa herşey vardı. Bütün bunlar

ölüler için. Bir iki kadın bu bebek evlerinin kıyısına oturmuş ağlıyorlar, başkaları kamyonlardan tomar tomar kağıtlar indiriyorlar. Bunlar "cehennem para" ya da "banknot"lardır. Yılın belli bu "ruh ay'ı"nda Çin'liler ölülerini anar, hoşnut ederlermiş. Bu her tanesi 500 liraya malolan evciklerin, "cehennem para"larını adak, armağan ediyorlarmış onlara.

(28)³

Ölüyü öte dünyaya geçiren "Tanrı temsilcisi"...

(Hürriyet, 13.4.1970)

"TANRI, TEMSİLCİSİ : Rabih
çıplak, elinde büyük bir pala olan
de "Tanrı" yı temsil etmekte ve

Böylece ölülerin öbür dünyada paraları, evleri, otomobilleri, uşakları, şoförleri olur, rahat ederler ve bu dünyayı özleyip geri dönmezlermiş!

F.M. Seven daha sonra şunları ekliyor:

"Rahipler geldiler, bir garip kılıklı kişi vardı aralarında. Yarı çıplak, belinde koca bir pala, buğulu bakışlı bir Çin'li idi o. Sordum. Meğer bu dini törende "tanrı"yı temsil etmek için seçerlermiş bu kişiyi. Evlerin tümü hazır olduktan sonra, rahipler dualarla ateşi başlattılar. "Tanrı"yı temsil eden garip kılıklı Çin'li ise bir nara atıp, palasını kınından sıyırdı ve alevlerin içine attı kendini. Oradan oraya koşuyor, bağıırıyor, yanmayan evleri eşeleyip alevlendiriyordu. Ölü aileleri hep birlikte ağlıyorlar, dua ediyorlardı yüksek sesle ve sonunda, bütün evler kül olduktan sonra törene katılan aileler kamyonlara binip gittiler." (fiş nu.51)

F.M. Seven'in gözlemleri, Çin'de ölüm öncesi ve sonrası belli inaçlar ve uygulamalar çevresinde geçmişte ve zamanımızda yaşayan kültürler arasında evrensel nitelikte bir dizi inanç, düşünce ve tasarımların kaynaklarını, niteliksel ve niceliksel içeriklerini karşılaştırma olanağını veriyor.

Ölüm öncesinde, ölümü haber veren ön belirtilerin uzantısında "ölüm evleri"; yılların, ayların, haftaların bu kült çevresinde belirli adlar alması; ölüm olayında yer alan bir dizi dinsel ve büyüsel içerikli inanç ve uygulamalar; müzik grubun eşliğinde türkücülerin, rahiplerin, kutlamaya katılanlarla, "Tanrı" temsilcisinin, ev maketleri, otomobiller, çeşitli ev araçları, bir çeşit idol'lerin (uşak, şoför vb.), "cehennem parası" olan kağıt tomarlarının aksesuar olarak kullanıldığı epik biçimde oynanan bir "no" oyununu anımsatmaktadır.

Ağlamalarla birlikte yenilip, içilip eğlenilen, öte dünya tasarımlarına ilişkin "ölüler alemi"yle ilgili

"atalar ibadeti"nin izlerini de taşıyan bu kutlamada, epik biçimde oynanan bir "no" oyunuyla ilişki kurmamız; ölünün öte dünyada rahat etmesini ve geri dönmemesini amaçlayan bir dizi öğelerin kutlamalarda tıpkı bir "yabancılaştırma efekti" gibi kullanılmasına bağlamaktayız. Eskiden kullanılan öğelerin yerlerini otomobillerin,şoförlerin,lüks ev eşyalarının alması kültür değişmesinin boyutlarını açıkladığı gibi,bu anlamda bir yoruma da götürebilir bizi.

Ölüm sırasında uygulanan işlemleri konu alan bir haber kesigi de,ülkemizde sık sık rastlanan doğal felaketler sonucu toplu ölümlerde başvurulan uygulamayı konu edinmektedir.

"Gediz'de binden fazla insanın taş yığınları altında can vermesi,ölülerin defninde uyulması gereken bir çok dinî vecibelerin yerine getirilmesini engelleyince,Gediz ve Kütahya müftüleri,cesetlerin yıkanmadan,hatta gerekirse kefenlenmeden gömülmesi için fetva vermiştir.Müftünün bu kararı ile halk arasındaki söylentilerin,huzursuzluğun önü kısmen alınmıştır.

İlgililer,Kütahya ve Gediz müftülerine başvururken,gerek afet kurbanlarının çok oluşunu,gerek su bulunmayışının dikkate alınmasını isteyerek bu yolda bir fetva verilmesi gerektiğini hatırlatmışlardır.

Savcılık,depremde yakınları ölen altı mahkûma izin vererek,tekrar teslim olmaları şartıyla kendilerini serbest bırakmıştır."

(fiş nu.52)

Doğal felaketler karşısında,insanların topluca içine girdikleri sıkıntıları ve güç durumları hafifletmek,yaralarını sarmak,yapacakları işleri yüklenmek ve kolaylaştırmak,hayatın içine yeniden dönmelerini sağla-

mak amacıyla dinin ve hukukun,normal durumlarda kesinlikle izin vermeyeceği ilke ve yaptırımlardan ödün vermelerine tanık oluyoruz.

Ölüm olayının duyurulması.

VEFAT

1970 yılında İstanbul'da doğan ve İstanbul'da yaşayan Safiye Hanım'ın vefatı üzerine İstanbul'da yaşayan ve İstanbul'da yaşayan akrabaları tarafından İstanbul'da düzenlenen törenle İstanbul'da toprağa verildi.

Ölenin yakın akrabaları ve çevresinden 39 kişinin adının yer aldığı bir "vefat ilânı".

(Hürriyet, 14.1.1970)

SAFFET TURAN

1970 yılında İstanbul'da doğan ve İstanbul'da yaşayan Safiye Hanım'ın vefatı üzerine İstanbul'da düzenlenen törenle İstanbul'da toprağa verildi.

Ölenin yakın akrabaları ve çevresinden 39 kişinin adının yer aldığı bir "vefat ilânı".

(Hürriyet, 14.1.1970)

Gazetelerde yer alan vefat ilânlarında,çoğu zaman ölenin sahip olduğu ekonomik,sosyal ve politik nitelikleri ve statüleri belirtir açıklamalar olduğu gibi, soyunun ve sopunun sahip olduğu seçkin statüyü bir bakıma geride bıraktıklarıyla toplumun gözünde değerinin bilinmesini,unutulmamasını da sağlama amacını taşımaktadır.

Hayatın önemli geçiş dönemlerinden sonuncusu olan ölümden sonra başvurulanan dinsel özlü geleneksel ve törensel uygulamalardan en yaygın olanı,belirli günlerde mevlid okutmaktır.

VEFAT

Dul Bayan Vitorija Saban,
Bay ve Bayan Arslan Saban,
Pey ve Bayan Zvet Saban ve
ailesi, Bay ve Bayan Finha-
Benoziyu ve ailesi, Bay ve
Bayan Albert Saban ve ailesi,
Bay ve Bayan Isak Kohen
ve ailesi, Bay ve Bayan Moiz
Saban ve ailesi, Dul Bayan
Danna Saban, kocası, babala-
rı, ağabeyleri, büyük babala-
rı ve akrabaları,

E A Y

**BONJUR (YONTOV)
SABAN**

vefat etmiştir. Cenaze mera-
simi 25.2.1970 bugünkü Çar-
şamba günü saat 12.30 da
Büyük İfendek Neve Salom
Sinagogunda İcra olunacak-
tır.

HÜRRİYET: 1681

MEVLİT

Kıymetli eşim ve sevgili
belimiz,

ORHAN KAPTAN'ın

vefatının 52. gününe müte-
sadik 25 Şubat 1970 çarşam-
ba (Çarşim) günü akşamı
vatsı namazından sonra aziz
ruhuna ithaf edilmek üzere
Seka Camii'nde Mevlid-i Şerif
kuraat edileceğinden savın
akraba ve dostlarınızın tes-
rihleri rica olunur.

Esi ve ÇOCUKLARI

HÜRRİYET: 1707

(30)

İki ayrı din sahibi ki-
şinin ölümleri ile il-
gili ilân yanyana.
(Hürriyet, 25.2.1970)

Halkın dinsel özlu inançlarından kaynaklanan bu gele-
neksel kültür kalıpları, gerçekte hiç bir dinsel metne
dayanmadığı, çoğu zaman dinin karşı olmasına ve yasak-
lamasına rağmen; ölenin arkasından, öte dünya tasarı-
mına ilişkin mistik amaçlar taşımaktadır. Ölenin öte
dünyada, "sorgu sual olunurken" günahlarını hafiflet-
meye, sevaplarını öne çıkarmaya, "mekânının cennet ol-
masını" Allah'tan dilemeye, nihayet "rahmetle anılma-
sına" yönelik beklentiler, halkın din bilgisinden kay-
naklanmaktadır.

Ölenin, akraba, komşu ve yakınlarının çağrıldığı bu tö-
rensel uygulama, çağrılılara, kimi yerlerde devam eden
"okuyucu çıkarma" yoluyla haber verilir. Fakat son on-
onbeş yıldan bu yana, özellikle kalabalık yerleşim olan
ve basının yoğun olduğu kentlerde, gazetelere ilân ve-

rilerek duyurulmaktadır. Kimi yerlerde, ekonomik duruma göre mevlitle birlikte şeker ve yemek te verilir. (3)

MEVLİT

Ankara eşralından fazileti ile tanınmış, Koc ailesinin medarı iltihamı mevlum, Hacı

RAŞİT KOÇ'un

birinci seneli devriyesi münasabıyla ruhuna ithaf edilmiş üzere 2.1.1970 cuma namazından sonra, Haçbavram Camiinde duahan Hafız İzzet Yeşilbaş, H. Sıdkı Mendi, H. Nihat Ulu, H. Kemal Okun, E. Nuri Arslan, H. İlhan Tok, H. İsmet Akkus, H. Ömer Yavuz, H. Halil Arslan, H. Eyüp Bilge tarafından okunacak. Kur'anı Kerim ve Mevlid-i Şerife merhumu seven akrabası, dost ve bütün din kardeşlerimizin tesrif etmeleri rica olunur.

KOC AİLESİ
HÜRRIYET: 191

(31)

Mevlid okuyanlarının belirtildiği bir "mevlid ilanı".

(Hürriyet, 1.1.1970)

İlânın ilginç olan özelliği, Reşit Koç'un ruhuna ithaf edilecek mevlidi okuyacak olan 10 hafızın adının da, çağrışıyı pekiştirmesi amacıyla yerverilmiş olması. Son yıllarda din adamları arasında yaygınlık kazanan, temelde ekonomik, sosyal ve politik nedenlere dayalı yasal örgütlülme eğilimleri, genelde Türkiye'de bireysel, sınıfsal ve meslek alanında bir uzmanlaşmanın sonucu olarak görülebilirse de; (Hafızlar ve Mevlithanlar Derneği, v.b.) bir yandan halkı, dinin ölüm olayına verdiği anlamdan (bir bakıma da hayata verdiği anlamdan) uzaklaştırırken, bir yandan da halkın inanç ve duygularını istismar etmeyi amaçlamış kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Ülkemizde ölenin arkasından 'üçüncü' ve 'yedinci' günlerde 'mevlid' okutulması anılmasından başka, 'kırkıncı', 'elli ikinci' ve 'yıl dönümlerinde' de mevlid okutulması yaygın bir âdettir.

(3) S.V.Örnek, s.220 Türk Halkbilimi. Ankara, 1977

MEVLİT

Atatürk'ün çok kıymetli baskını, Kocaeli Oto Tic. ve San. Ltd. Şti. nin kurucusu

ŞÜKRÜ DEMİROREN'in

vefatının üçüncü sene-i devriyesi ve damadı

FİKRET PEKELLİ'nin

vefatının 40. gününe tesadüf eden 2 Mart 1970 Pazar günü ikindi namazını müteakip AKSARAY MURATPAŞA CAMİİ ŞERİFİNDE aziz ruhlarına ithaf edilmek üzere memleketimizin en kıymetli ehli Kur'an ve Mevlidhanlarından Hasan Yeşiller idaresinde H. Süleyman Arabulan H. Yusuf Armağan'ın iştirakiyle okunacak Hatmi Şerif ve Mevlid-i Şerifin sevabından hisseyab olmak isteyen akraba, dost ve din kardeşlerimizin tesrifleri rica olunur.

DEMİROREN ve
PEKELLİ AİLESİ

HÜRRIYET - 5099

(32)

ölümün 40. ve 'sene-i devriyesinde okutulan mevlid ilân örnekleri.

(Hürriyet, 8.3.1970)

MEVLİD-İ ŞERİF

Cok kıymetli aile büyüğümüz, sevgili esen ve ağabeyimiz

İHSAN DOĞAN'ın

vefatının sene-i devriyesine tesadüf eden 8 MART 1970 (Pazar günü)

ikindi namazını müteakip Kadıköy Osmanağa Camii Şerifinde güzide hafız ve mevlidhanlarımızdan H. H. H. İbrahim Çanakaleli H. Hafız Fevzi Mısırlı, H. Hafız Aziz Bahriyeli

ve Kani Karaca, Duahan H. Hafız Nusret Yeşilçay tarafından okunacak Kur'an-ı Kerim ve Mevlid-i Şerife, merhumu seven akraba, dost ve din kardeşlerimizin tesriflerini rica ederiz.

ESİ VE KARDEŞLERİ

HÜRRIYET - 5767

(33)

44. gün ve altıncı yılda okutulan mevlid ilânları.

(Hürriyet, 28.2.1970)

MEVLİD-İ ŞERİF

SEVGİLİ ANNEMİZ

A. Ş. KADRIYE TAHİR'in

aziz ruhuna ithafen vefatının 44 üncü gününe rastlayan 1 Mart 1970 pazar günü öğle namazını müteakip, Bekirbey Caddesi Camii Şerifinde, HAFIZ FEVZİ MİSİRLİ, BAYRAM ALI GÖNENLİ, SEZAL ATIK, HAFIZ SEFER FİLMAN, FARUK KAYA, HAFIZ ASAF tarafından Kur'an-ı Kerim, Mevlid-i Şerif ve Hâtiler okunacaktır. Akraba, dost ve din kardeşlerimizden tesriflerini rica ederiz.

ADNAN TAHİR

HÜRRIYET -

MEVLİT

İLYAS GAMGAM

İhsan hayat arkadaşının ölümünün altmış yedinci gününe tesadüf eden 1 Mart 1970 pazar günü Tescikçe Camii Şerife öğle namazını müteakip değerli Mevlidhanlardan İbrahim Çanakaleli, Ali Rıza Akınbay, Aziz Bahriyeli, Fevzi Mısırlı, Fehri Akınbay, Hasan Akkus Gerede, Hafız Enver ve Duahan Yahya Eskenelili tarafından kırat okunacak mevlidimize bütün akraba, dost ve Müslüman kardeşlerimizin tesriflerini rica ederiz.

ESİ: ZEHRA GAMGAM

HÜRRIYET - 4897

(34)

52. günü okutulacak mevlid
ilânı örneği.

(Hürriyet, 8.2.1970)

MEVLİT

Eşin
**NECLA
YÜKSEL'in**

Ölümünün 7. ni
senci devriyesi
münasebetiyle a-
ziz ruhuna ithaf
edilmek üzere 4
kasım çarşamba
günü öğle nama-
zını müteakiben
Beyazıt Dilekçi Camii Şerifinde
mevlid okutulmuş medarı iftihar
Hekim Sevil Üstün Hafız Zeki
Seli idaresinde Eker Raif Bahri-
veli, İsmet Aydın, Rifat Gürses,
Hacı Ahmet Teleoğlu, Nurettin
Senses, Serafettin Aksoy, Hafız
Hacı Üsküdarlı, Hasan Akbaş Ge-
redeli, Hafız Yahya Eskischirli
tarafından dua ve kıraat edile-
ceğinden bütün husum akraba ve
dini kardeşlerimize davet olunur.

EŞİ: ERDOĞAN YÜKSEL
■ HÜRRIYET: 27.371

(35)

7.yılda okutulan, fotoğraflı bir
mevlid ilânı.

Mezar taşlarına yazılanlar.

Ölünün, yaşadığı mutsuzluğu, ölüm nedenini, uyruğunu, nereli
olduğunu, yaşını dile getiren bir mezartaşı örneği;

"Woking mezarlığının Müslümanlara ayrılmış
kısmında, Kıbrıslı Naime Ahmet'in mezar taşın-
da 17 yıllık aile geçimsizliği sonunda 36 ya-
şında kalpten öldüğü yazılıdır. Yazıt şöyledir:
"Yoktur kalacak, Allah'tır ancak... Ey ziyaret-
çi, burada yatan Kıbrıs'ın İefkoşe'sinden Naime
Ahmet olup, kalp hastalığından 29. Mayıs. 1965'te

MEVLİT

Birleşik eşrafından Giresun
Milletvekili merhum (Hacı
Zade) Tahir Karadeniz ve Zi-
yon Karadeniz'in kızı, Yüz-
ölçü İhtisabı Okulu İngiliz-
ce öğretmenliğinden emekli
ve Hacı Tarık Üs Kütüphane-
sini kurmuş.

**SIDIKA TAHİR
KARADENİZ'in**

52. niç ilâmının münase-
betiyle rahûna ithaf edilme-
k üzere 9 Şubat 1970 pazartesi
öğleni İhtisabı namazını
müteakiben Fatih Camii'nde
Mevlid-i Seni kıraat oluna-
caktır. Arzu eden akraba,
dost ve din kardeşlerimizin
tesrifleri rica olunur.

KARADENİZ AİLESİ

HÜRRIYET: 2271

ölmüştür. Kalp rahatsızlığının sebebi, 17 sene dayandığı evlilik hayatındaki geçimsizliktir. Tanrı rahmet eylesin. Doğum tarihi 25. Ekim. 1929".

Doğum, sünnet, nişan, evlenme, ölüm, mevlid ilânlarının dağılım coğrafyası ve yoğunluk bölgeleri.

(Tablo 3)

Fiş nu.	İlânların içeriği							
	Doğum	Sünnet	Nişan	Evlenme	Ölüm	Mevlid	Uygulama yerleri	Bölgesel dağılım
fiş nu.31	1						İstanbul	Marmara Böl.
fiş nu.31				1			"	"
fiş nu.31					1		"	"
fiş nu.35		1					"	"
fiş nu.34			1				"	"
fiş nu.34	2						"	"
fiş nu.48			2				Ankara	İç Ana. Böl.
fiş nu.48						ölüm- den hemen sonra	İstanbul	Marmara Böl.
fiş nu.53					1		"	"
fiş nu.54					1		"	"
fiş nu.54						52.gün	"	"
fiş nu.55						1.yıl dönümü	Ankara	İç Ana. Böl.
fiş nu.58						52.gün	İstanbul	Marmara Böl.
fiş nu.57						44.gün	"	"
fiş nu.57						6.yıl	"	"
fiş nu.59						7.yıl	"	"
fiş nu.56						40.gün	"	"
fiş nu.56						1.yıl	"	"

VIII. Dernekler, kuruluşlar; dayanışma ve yardımlaşma

1. Dinsel kuruluşlar (tarikatlara)

Tarihsel ve dinsel kökleri çok eskiye dayanan, Cumhuriyetin kuruluşuna kadar da toplumun ekonomik, sosyal ve politik gidişine zaman zaman olumsuz yönde etkinliklerinin çeşitli biçimlerde görüldüğü tarikatlara, günümüzde artık ülkeler arasında hızlandırılmaya çalışılan turizm ilişkilerinin alanı içerisinde folklor dernek ya da kurumları niteliğine ulaşmıştır. Bu kanımızı doğrulayacak bir haber kesiti Mevlevî Semazenlerinin Paris'teki gösterilerini konu edinmektedir.

"Transız basını, Parislileri bir kaç gündür büyüleyen Mevlevîlerin yazı ve resimleriyle dolu... Gösterilerin yapıldığı Paris Şehir Tiyatrosu salonu da hıncahınc her akşam. Parisliler dervişleri görmek için saatlerce kuyrukta bekliyorlar. Biletler karaborsa... Ney ve kudüm seslerine alışık olmayan Parislilerin gözleri sahnede âhenkle dönen dervişlere takılıyor, sonuna kadar yerlerinden kıpırdamıyorlar.

Paris basınının gösterdiği ilgi bütün tahminleri aştı. Haftalık Express Dergisi "mistiklerin gücünü hayranlıkla seyrettik" dedikten sonra, dervişlerin nasıl yetiştiklerini, nasıl döndüklerini anlatıyor. Aurore gazetesi de "uzaktan bakıldığında yerde dönen kocaman bir lâle demetini andırıyorlar", diyor.

Bazı gazeteler, "zarif beyaz topaçlara" benzetiyor dervişleri. Bir yazar da "Batıda lâayıkıyla tanınmamış dünyevî bir dinle temas kurabilmek için bu dinin folklorunu tanımak değer doğrusu", diyor! (fiş nu.61)

Ülkeler arasında turizm ilişkilerinin ulaştığı boyutlar, kültürel ilişkilerde, kültür ürünlerinin alış-verişini kolaylaştırıcı bir aşamaya vardığı ileri sürülse bile, kültür ürünlerinin gelişi güzel seçilmeleri, bu alış-verişin olumsuz yöntem ve tekniklerle tanıtılması, o kültür ürününün çevresinde gelişmiş değerlerin tarihsel nitelikleriyle taşıdığı anlamı, bütünlüğüyle yansıtmaktan uzak olduğu gibi, yozlaştırıcı bir takım nitelikler kazandırdığı da ortadadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde bugün halk oyunlarını folklor'un bütünü içerisinde bir alan olarak değerlendirmekten uzak, dernek ve klüplerin düştükleri yanlışlığı, yabancıların da sürdürmesine şaşmamak gerekir.

2. Cinse ve yaşa dayalı örgütler.

Geleneksel kesimde törelerin yaptırım olarak zorunlu kıldığı bazı alanlarda, örneğin kimsesiz çocukların 'evlat edinilmesi' ya da çoğu kez hizmetçi olarak eve alınması, kentlerde, kültür değişmesinin de neden olduğu insan ilişkilerinin dağılması sonucu bu görevi ya resmi kurumlar (Emniyet Çocuk Bürosu, İslahevleri, Çocuk Esirgeme Kurumu vb.) ya da tüzel niteliğe sahip kurumlar (Çocuk Dostları Derneği vb.) yüklenmektedir. Aşağıya kesimini aldığımız haberde bu tüzel kişiliğe sahip bir derneğin faaliyetleri betimleniyor;

"20 yıldan beri (Ayazağa Maslak Meydanı no.41 İstanbul'da) faaliyet halinde bulunan Çocuk Dostları Derneği kimsesiz çocuklara yardımcı olan teşekküllerden biridir. Kendi yağıyla kavrulmaya çalışan bu dernek 8 ilâ 18 yaşındaki çocuklara faydalı olmaktadır.

Emniyet Çocuk Bürosu ve çeşitli cemiyetlerden alınan çocuklara önce tahsil yaptırılır. Tahsilde güçlük çeken çocuklar herhangi bir meslekte yetismeleri için çalışılır.

Ayrıca manevî evlat edinmek isteyenler

yılda 1.200- 1.500 Lira Derneğe başta
bulunur." (fiş no.62)

3.Mesleki ve yönetime dayalı örgütler.

(36)

Edirne Kiptilerinin
yeni Çeribaşısı özel
giysisiyle.

(Hürriyet,7.5.1970)

Yeni Çeribaşı Salih Küçükçivan, özel kıyafetiyle
faylonu içinde poz veriyor. (Foto: Murat TURGU)

Yeni Çeribaşının keyfine diyecek yok

DIRNE, — Kiptilerin geleneksel "Kakava"
eğlenceleriyle birlikte yeni Çeribaşı
s. ni de yapılmış ve bu yıl Çeribaşılığı üç çocuk
babası, 45 yaşındaki Salih Küçükçivan almıştır.

Dört yıldır Çeribaşılık yapan Muhittin Dinçi makamından indiren yeni çeribaşı Salih. Kakava eğlence-
(Devamı: S. 7. S. 3 de)

Trakya bölgemizde, yerleşik bir hayatı sürdürenler olduğu gibi göçebe olarak ta gezginci bir hayat yaşayan Kiptiler, etnik özellikleri olan topluluklardır. Aldığımız haberde de belirtildiği gibi, toplumun ihtiyaçlarını belirleyip, karşılamada, resmi kurumlarla ilişkisinin sürdürülmesinde olduğu kadar, gelen konukları ağırlamada sorumluluk ve yetki, dört yılda bir geleneksel "Kakava" eğlencelerinde seçilen "Çeribaşı"nda toplanmaktadır. 'Çeribaşılık', topluluk içerisinde ekonomik durumu iyi olanlar arasında "statü"yü korumak amacıyla yönelik olduğu gibi, bu "statü"yle ekonomik olanakların elde edilmesinin de amaçlanabileceği düşünülebilir. (fiş nu.63)

IX. Dinsel-büyüsel içerikli inançlar, işlemler.

1. Büyücülük; türleri, teknikleri.

Ülkemizde bâtıl inançlara ve büyüye dayanan inanmalar ve işlemler, büyü yapılan kişinin bir yandan fiziksel, psikolojik ve toplumsal durumunu olağanüstü bir alana çekme amacı güderken, bir yandan 'iyiliğini' ve varsa hastalığını sağaltmayı (ak büyü) ya da, kara büyü adı verilen büyüsel işlemlerle de 'kötülüğünü' amaçlar.

Elimizdeki haber, ülkemizde 'bağlama büyü' adı verilen, büyü yapılan kişinin, özellikle istenmeyen bir evliliğe engel olmak ya da güveyi'i cezalandırmak amacıyla yapılan, 'kara büyü' tekniğine uygun görünmektedir. (İçilen bir şeye hazırlanan muskayı koyarak.)

"28 yaşında olan Süleyman Kurt, yılbaşından üç gün evvel ağabeyi 30 yaşındaki Şerif Kurt'a bir bardak süt vermiş, fakat Şerif Kurt, sütü içtikten sonra bardağın içinde bir muska bulunduğunu görmüştür. Şerif Kurt'un muskayı görünce şaşkına döndüğünü gören Süleyman Kurt, ağabeyine: "Bu

muska sayesinde artık erkekliğin öldü", demmiştir.

Süt olayından 3 gün sonra kendinde tuhaf bazı haller vehmeden Şerif Kurt, yılbaşının ilk günü gece yarısından sonra baltayla uyuyan kardeşini öldürmüştür." (fiş nu.64)

Ancak burada evlilik söz konusu olmaksızın yapılan büyü, kişinin doğrudan fiziksel yapısını tahrip etmeyi, yoketmeyi amaçlamıştır. Elbette bu olayın nedeni evlilik olabilir, haberde yerverilmediği için bilmiyoruz. Ne ki, insanlarımızın sahip olduğu dinsel ve büyüsel içerikli bâtil inançlar çevresinde oluşturduğu inanmalar; korku, endişe ve paniğe dayanan psikolojik etkilenmelerin sonucudur. Bunu da halkımızın zihinsel ve ruhsal eğitiminde, nedenini ve nasılını bilmediği, anlam veremediği obje, olay, durum ve olguları "bilen birisi"nin ve "derin hocalar"ın "söylenegelirdiği gibi", geleneksel bir soyutlama biçimlerinde aramak gerekir. Halkımızın sahip olduğu kültür etkinliklerinin niteliğini saptamak açısından, zihinsel ve ruhsal eğitim normlarından yola çıkarak, bu normların pratik yaşam içerisinde nerelerden kaynaklandığını, nasıl bir tutum ve davranışa neden olduğunu ve dünyayı nasıl algıladıklarını bilmemiz gerekir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Şerif Kurt'un vehimlerinin, eğitiminde yer alan korku, endişe ve paniğe dayanan ritüel işlemlerin, sembolik olarak zihni yapısında oluşmuş "kabullenmelerin" kendisine kötülük getireceği gibi, iyilikte getireceği inancından başka bir şey değildir.

Büyü yapan hoca, bakıcı ve üfürükçüler Kur'an'da, başvurulması kesinlikle yasaklanmasına rağmen, insan zihninin soyutlama gücünün dışında, 'Allah katında iyilerinin olduğu gibi, kötülerinin de olduğundan sözeden yaratıkları (cinleri) yardıma çağırma yolunu tutarlar. 'Olağanüstü' karanlık güçlerle ilişki kurma ve onların yardımını sağlama bir 'trans' durumuna

geçmeyi de gerektirebilir. Büyücü bu yola bazı seçilmiş nesnelere de kullanarak ya yalnız, ya da büyü ile yakın ilişkisi bulunan kişilerin yanında başvurur. Vefklere ve konusuna göre muskalara yazılacak belirli sayılar çevresinde kısa metinleri de, yerinde, büyücünün kulağına cinler "fısıldar", ya da Kur'an'da yerini bulur, gizli ilim sahiplerinin 'içine doğar'. Bunlar Allah tarafından kendilerine verilmiş gizli ilim yolunda olağanüstü niteliklere sahip kişiler olarak, tarihsel geçmişimizde insanımızın karşılaştığı özellikle psikolojik yaşamına ilişkin güçler karşısında günümüzde de etkinlikleri devam eden, sahip oldukları ekonomik olanakları da gizli tutan kişi ve kurumlardır (!)

"Patatesten çıkan yıldızın sırrını hocaya sordu." başlığıyla verilen haberde bu eğilimi halkın inanç içeriğinde dinsel olanla büyüsel olan alan içerisinde karmaşık, kompleks gibi görülebilen fakat temelde, bir yandan soyutlama çabasından, bir yandan da somuta indirgeme eğiliminden kaynaklanmaktadır.

"Manavlık yapan 32 yaşındaki Hüseyin Akıcı, kızartmak için kestığı patetesin içinden (yıldız biçiminde bir boşluk) yıldız çıkınca, bunun "tefsiri"ni yaptırmak için cami-deki hocaya gitmiş, fakat hoca kendisine umut verici bir istikbâl vaadinde bulunmamıştır.

Hoca, bunun manası üzerinde herhangi bir "tefsir" yapmanın gereksiz olduğunu söylemiştir. (fiş nu.65)

Ülkemiz insanının alışılmışın dışında karşılaştığı, anlam veremediği olgular, olaylar ve durumlar karşısında, onlarda doğa üstü bir takım güçlerin, gizemsel etkilerini arama eğiliminde, somuta indirgeme eğilimi olduğu kanısındayız. Bu eğilimin, zihinsel alanda karşılaştırma yapmaktan uzaklaştırıcı ölçülere sahip olarak, olgular arasında bir neden-sonuç bağı kuramamaktan doğmaktadır.

Kızartmak için kestiği 315 gramlık patatesin içinin yıldız biçiminde çıkması üzerine hocaya başvurmuş manav patates ile...

Patatesten çıkan yıldızın sırrını hocaya sordu

Sişli'de Çağlayan Mahallesi'nde manavlık yapan 32 yaşındaki Hüseyin Alıcı, kestiği patatesin içinin yıldız çıkınca, bunun "Tefsiri,, ni yaptırmak için camideki hocaya gitmiş, fakat hoca kendisine umut verici bir istikbal vaadinde bulunmamıştır.

Çağlayan'da Vatan Caddesinde manav dükkânı olan ve evli bulunan Hüseyin Alıcı, evde karısına yardım olsun diye patates kızartmak için 315 gram ağırlığında iri bir patatesi kestiği zaman içinin yıldız biçiminde olduğunu görmüştür. Eskiden lokantacılık yaptığı için evde bazan yemek işlerinde karısına yardım ettiğini belirten Hüseyin Alıcı, içi yıldız biçiminde olan patatesi görünce bir hayli heyecanlanmış. Bunun bir uğur işareti olabileceğini düşünen manav, doğrudan Çağlayan Camii'nin hocasına giderek patatesi göstermiş ve bunun hikmetini sormuştur. Hoca, bunun mânası tizerinde herhangi bir "Tefsir,, yapmanın caiz olmadığını, Allahın işine karışamayacağını söylemiştir.

Hüseyin Alıcı, ümitleri biraz kırılmış olmakla beraber, bugünlerde başına bir devlet kuşunun konmasını beklemektedir. (HA)

(37) Soyutlam çabası mı, somutlama eğilimi mi?
(Hürriyet, 22.4.1970)

Bu somuta indirgeme işlemi aynı zamanda, karşılaşılan gizemsel olguların ya kişinin başına gelebilecek 'kötülükün' ya da 'iyiliklerin' belirtileri olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır.

İnsanımızda yerleşmiş bu kanaatlar dinin karşı olmasına rağmen (ki haberde de belirtildiği gibi, hoca bir "tefsir" yapmaktan kaçınmıştır), büyüsel içerikli bâtıl inançlar kapsamına alacağımız bir nitelik taşımaktadır.

2.Dinsel pratikler.

Konumuzla yakından ilgisi görünmese de haberi;evrensel bir niteliği olan din'in,toplumların kültürünü oluşturan ve ona niteliğini veren bir bütünlük taşıdığı ve haberde de belirtildiği gibi teknolojik buluşların dinin kullandığı araçlar arasına girmesiyle bu alanda gelişecek bir kültür değişmesiyle ilgisi bulunduğu için buraya almış bulunuyoruz;

"Kanada'nın Quebec eyaletinin Clermont şehrindeki Saint Mathien Kilisesi idarecileri bir Amerikan firmasına bir "elektronik papaz" ısmarlamışlar ve bunun büyük bir ilgi toplamasına yol açmışlardır.Kilisenin günah çıkarma bölümüne yerleştirilmiş olan bu elektronik beyin gerek şehir,gerek çevre kadınları ve erkekleri tarafından büyük ilgi toplamıştır.Hücreye girenler,başta zina olmak üzere çeşitli kabahatlerle ilgili düğmelere basmakta ve "içlerini döktükten" sonra "elektronik papaz"dan gerekli bilgileri almaktadırlar.

"Bir dolar" karşılığında günah çıkarılan bu "elektronik papaz"ın Hıristiyanlık alemine yayılması beklenmektedir."

(fiş nu.66)

Komputürle uygulanmaya başlanan bu dinsel ibadet bir bakıma Batılı insanın uygarlık adına "ilkel" diye nitelediği insanların,kabile büyücülerinin üstlendiği işlevi yüklenmiyor mu (?) Aradaki fark niceliksel olarak görünüyor bize.Eskisi insandı,yenisi,makina...

X. Aile.

1. Aile içi ilişkiler.

Aile içi ilişkilerini konu alan bir dizi haber kesigi, geleneksel kesim aile içi ilişkilerinin tipik karakteristiği olan gelin-kaynana çatışmasını konu edinmektedir;

"Yasin Akyürek adlı bir genç, dün sabah karısı ile geçinemeyen annesi ile 9 yaşındaki kardeşini tabanca ile delik deşik etti." (fiş nu.67)

Geleneksel kültürümüzde kadın, içerisinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve psikolojik ortamlara, yaşa, statüye ve kendisinden beklenen rollere göre belirli karakterler gösterir.

Çocukluğunda ortamına göre kişiliğinin gelişmesine uygun olanakları bulabileceği gibi, çoğunlukla bulamayabilir. Gelin olduğunda törelerin, geleneklerin sınırladığı alanda, kendisinden, bütün ev içi hizmetlerinin yerine getirilmesinden başka, evdeki bütün otorite sahiplerine özellikle kaynananın, kayınpederin ve kocanın isteklerine ceyap vermesi beklenir. Oğlunu evlendirdiğinde kaynanasının statüsüne, rolüne ve otoritesine sahip çıkar.

Geleneksel kültürümüzde kaynana, gelin ve kızları üzerinde kesin otorite sahibidir. Gelin kaynanaya karşı gelemez. Gelinin kocası bu otoriteyi sarsamaz. Bu otoritenin sarsılması, karı ve kocanın baba evinden ayrılmaları demektir. Fakat sanayileşmenin hızlı değişmelere ve göçlere neden olduğu kentlerde törelerin, geleneklerin ve göreneklerin etkinliklerinin artık ev içinde de sarsılması sonucu, otoritenin etkinliği de sadece karşılıklı saygı göstermeye yönel-

miştir. Bunlardan başka psikolojik kimliklerin rol oynayacağı, mizaç ve karakterlerin çatışması diye yorumlanacak gelin-kaynana çatışması, geleneksel kültürümüzde ev içi ilişkilerinin bir karakteristiğidir. Kentsel yerleşim yerlerinde kaynana otoritesinin azalması doğrultusunda gelinin kadın olarak kimliğini kazanmasında şu etkenler de rol oynamaktadır; Kentlerde konut biçimlerinin geniş aile yerleşmesine uygun olmadığı için, ailenin çekirdek aileye dönüşmesiyle; gelinin statü ve rollerinin değişmesi, gerektiğinde gelinin dışarda çalışarak para getirmesiyle aile içi ekonomik ilişkilerde söz sahibi olmasıyla; bunlara dayanarak verilen ödünle (!), geleneksel davranış kalıplarının kırılarak psikolojik kaynaklı etkilerle moda davranışlarının benimsenmesiyle... Elimizdeki haberde oğlun annesini ve 9 yaşındaki kardeşini öldürmesi, gelin-kaynana çatışmasından çok, klinik bir olay olduğu kanısını vermektedir.

"Medin köyünde (Mardin), Habib Aldı adında bir şahıs, geceyarısı evine geldiğinde kendisine kapıyı geç açan karısını bıçakla ağır şekilde yaralamıştır."
(fiş nu.68)

Geleneksel Türk ailesinde baba, otoritesini, gücünü, diğer aile bireylerine karşı, cezalandırma yoluyla sağlar. Bu durum daha çok kırsal kesim aile ilişkilerinin temel karakteristiğidir. Özellikle çocukların ruhsal gelişmesinde, yetişkinliklerinde kişilik problemleriyle ortaya çıkan normal dışı davranışların kaynağı, bu tür olumsuz otorite sağlama tutum ve ilişkileridir. Erkeğin sözünün "yere düşmemesi", kadının ve çocukların dövülmesiyle sağlanır(!) Haberde olduğu gibi yaralamaya kadar vardırıldığı

olur.Kırsal kesimimizde,içerisinde bulunduğu olumsuz ekonomik,sosyal ve psikolojik koşullardan ötürü,içki içip eve karısını dövmek için giden erkekler az değildir.

"Hüseyin Karapınar, geceyarısı eve geldiğinde,karısı Asiye Karapınarıyatağından kaldırmış ve karnının aç olduğunu söylemiştir.Kocasının karnını doyurmak için mutfağa giden genç kadın daha sonra kocasının kötü sözlerine maruz kalmıştır.Aralarında geçen söz düellosundan sonra Hüseyin Karapınar yemeğin tuzunun az olduğunu söyleyerek karısını sopa ile döve döve öldürmüştür."
(fiş nu.70)

Kırsal kesim de aile içi ilişkilerde kadına zulmedilmesi,kocanın psikolojik yapısından kaynaklanan kişilik problemlerine bağlanabileceği gibi,aile içi ilişkileri kapsayan geleneksel tutum ve tavırlarında bu zulme neden olduğu söylenebilir.

"15 gün kadar önce şüpheli şekilde ölen Halide Tokaç(92) adındaki yaşlı kadının ölümündeki esrar perdesi morgda anlaşıl-
mış,kadını 22 yaşındaki gelini Emine Tokaç'ın başına maşa ile vurarak öldürdüğü tesbit edilmiştir.

Katil sanığı gelin,olayı şöyle nakletmiştir:"Kaynanam Helide beni durmadan oğluna şikayet ederdi.Kocam da anasının sözüne kanar ve beni hep döverdi.Artık canıma tak demişti." (fiş nu.69)

KAYNANASINI maşa ile öldüren Emine Tokaç suçunu itiraf ettikten sonra bir köseye çekildi ve çocuğunu emzirmeğe başladı. Kendisine gösterilen suç âletinden gözlerini kaçırıyordu...

DAYAKTAN BIKAN GELİN KAYNANASINI MAŞA İLE ÖLDÜRDÜ

22 YAŞINDAKİ KADIN, GENÇ GELİNİNİ DEVAMLİ OĞLUNA ŞİKÂYET EDİYOR VE DAYAK ATTIRIYORDU.

GENÇ GELİN SUÇUNU İTİRAF EDİNCE KOCASI: "KATİL KADIN" DİYEREK ÜZERİNE SALDIRDI, KADINI ELİNDEN ZOR ALDILAR. ÜZERİNDE BİR DE TABANCA ÇIKTI VE KARISI İLE BİRLİKTE NEZARETE ALINDI.

ÖLDÜRÜLEN yaşlı kadının oğlu ve katil gelinin kocası Fasım Tokaç.

(38) Emine Tokaç'ın yazması, törelerin kurbanı olmak...

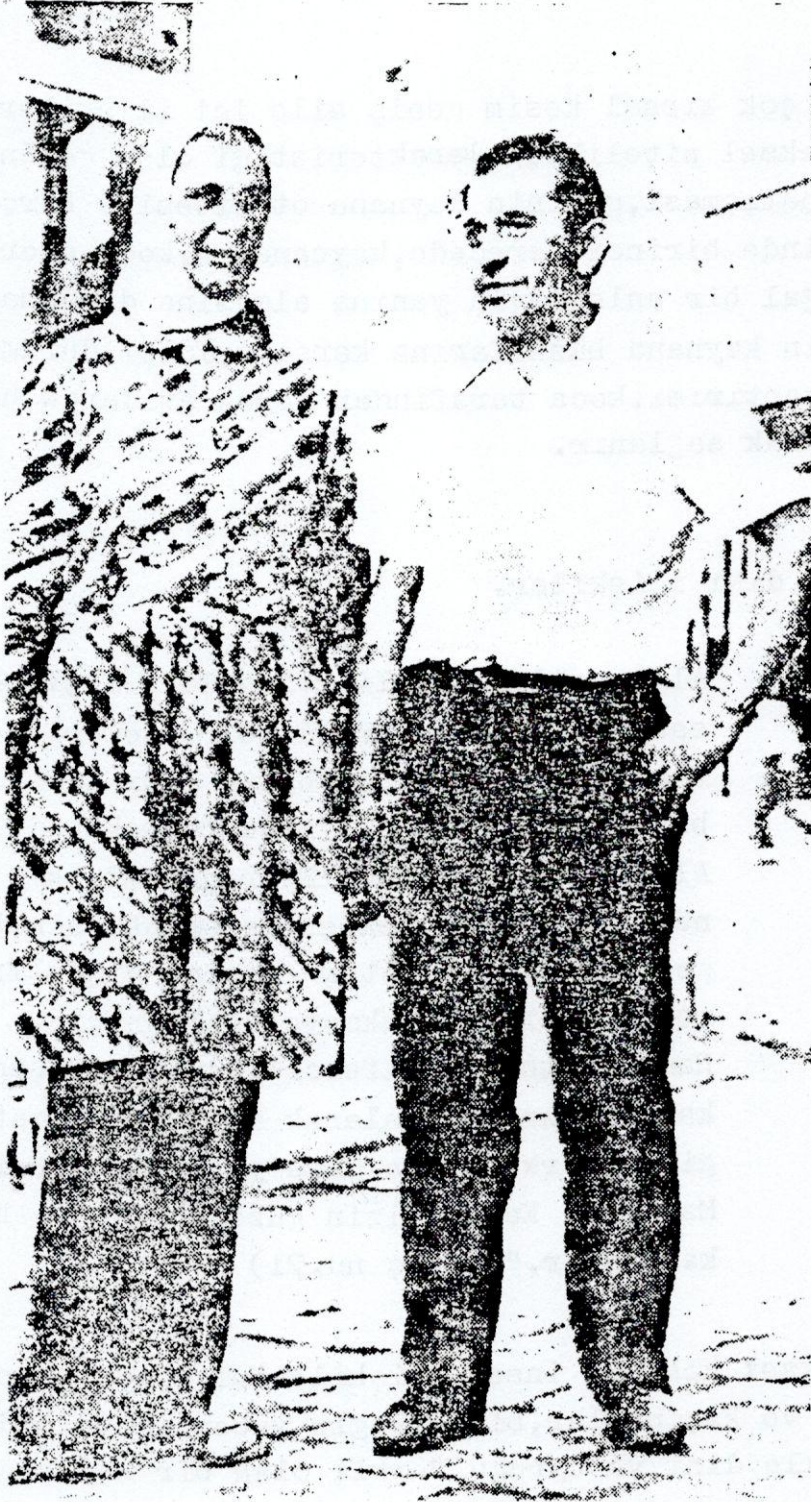
(Hürriyet, 17.12.1970)

Daha çok kırsal kesim geniş aile içi ilişkilerinin geleneksel nitelikteki karakteristiği olan gelin-kaynana çatışması, gelinin kaynana otoritesine karşı gelmemesinde birinci derecede, kaynananın, koca otoritesini doğal bir anlaşmayla yanına almasına dayanmaktadır. Gelinin kaynana baskılarına karşı geldiği durumlarda ceza yaptırımı, koca tarafından dayak atılarak, hatta boşanarak sağlanır.

2. Aile dışı ilişkiler.

"Almanya"dan izinli gelen Türk işçileri, eskiden beraberlerinde bir otomobil getirirken, şimdi, otomobilin yanı sıra bir de bayan arkadaşla birlikte gelmektedirler. Alman kızı Marianna Safraneck, Işıklı köyünün (Ordu) geleneklerine adapte olmakta gecikmemiş, mini-etek yerine bindallı giymeye, başörtüsü takmaya başlamıştır. Hamburg'ta kalorifercilik yapan Hasan, karısından izin alarak Türkiye'ye getirdiği kız arkadaşına Ordu'yu da gezdirmiş, Marianna Karadenizin güzelliklerine hayran kalmıştır." (fiş nu.71)

Geleneksel kesimde insan ilişkilerini düzenleyen anlayışlar ve kaçınmalar, bir erkeğin yabancı bir kadınla, özellikle dini ve uyruğu farklı olan bir kadınla arkadaşlık yapmasına izin vermez. Kaldı ki evli bir erkeğin, başka bir kadınla 'arkadaşlık' ilişkisi kurması beklenemez bile... Haberde yerverilen olay bütün Türk işçileri için genelleştirilecek bir olay olmasa bile, bekâr bir erkeğin ya da evli bir erkeğin ikinci bir defa bir Alman kadınla evlenmesi geleneksel kesimde tasvib

(39)

Marianna, Hasan'ın arkadaşı...

(Hürriyet, 15.9.1970)

edilmeyen, tepkiyle karşılanan bir olaydır. Ancak, Alman kadınının Müslüman olması halinde, daha da önemlisi Alman kadınıyla evli olması nedeniyle

ORDU, (HA) —
Almanya'dan izinli gelen Türk işçileri, eskiden beraberlerinde bir otomobil getirirken, şimdi, otomobilin yanı sıra bir de bayan arkadaşla birlikte gelmektedirler.

Almanya'dan izinli gelen işçilerimiz, aylıklarından biriktirip aldıkları son model arabalarının içini, bir de güzel Alman bayanıyla süslemekte, anne ve babalarının elini öperken göğüsleri bir kat daha kabarmaktadır.

KARISINDAN İZİN ALIP..

Son olarak, Merkez ilçe ve bağlı ışıklı köyünden Hasan Kuru adlı işçi, Hamburg'da tanıştığı Marianna Safraneck adlı Alman kız arkadaşını, karısından izin alarak memleketine getirmiştir.

Evli ve dört çocuk babası olan Hasan Kuru, Almanya'dan getirdiği kız arkadaşını eşi ve çocuklarıyla da tanıştırmış, Marianna, köyde büyük misafirperverlikle karşılanmıştır.

KÖYE ADAPTE

OLDU...

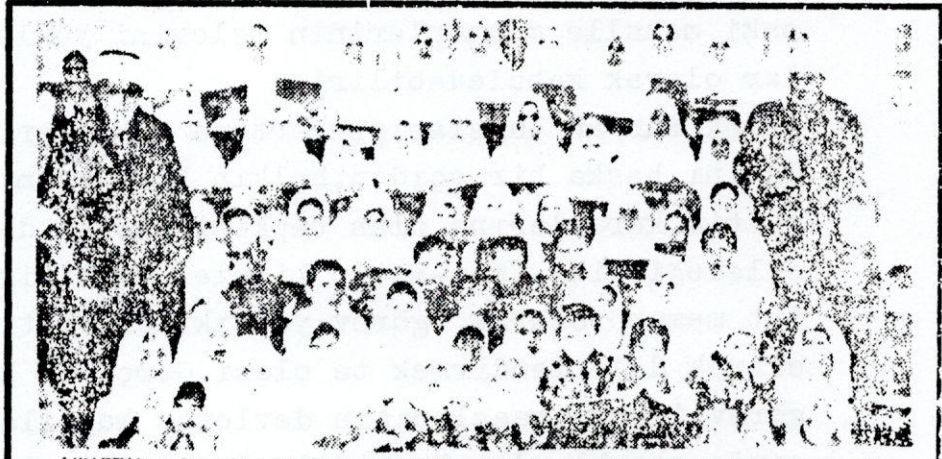
Alman kıza Marianna, İstih köyünün geleneklerine adapte olmakta gelememiş, minnetek yerine bindelli giyme ve basörtüsü takmaya başlamıştır.

Hamburg'da kalıcı olarak kalan Hasan, karısından izin alarak Türkiye'ye getirdiği kız arkadaşını Osmaniye'de poz-

Alman yasalarının tanıdığı olanaklardan erkeğin yararlanması nedeniyle bu tepkinin şiddeti azalmaktadır. Bu nedenle Alman kadınlarıyla evlenen erkekler, daha çok Almanya'ya turist pasaportu ile gidip kaçak işçi olarak çalışanlar arasında olmaktadır.

XI. Halk eğitimi.

1. Kur'an Kursları.

ISPARTA'nın Dereğöme köyünde mutluluktan habersiz olarak açılan Kur'an kursunu bitiren çocuklar hocaları ile birlikte görülüyorlar. (Foto: Haber Ajansı)

Habersiz açılan Kur'an kursunu 50 çocuk bitirdi

ISPARTA. (HA) — Merkeze bağlı Dereğöme köyünde açılan kur'an kursuna katılan bütün köy kızları hafız olmuşlardır. Kur'an kursuna 50 kadar kız ve erkek çocuk katılmıştır.

Bu konuda bilgi isteyen Haber Ajansı muhabirine mutluluk ilgilileri kur'an kursunun istinaz Fonusu olacağı düşüncesiyle "Dereğöme köyünde kur-

an kursu açtırmadık. Böyle bir kursun hiç haberimiz yok. Dereğöme köyünde kur'an kursu olmasına rağmen mutluluğün ilgilileri bu konuda fotoğraflar da olduğu halde bilgi vermekten kaçınmıştır. Kurs sonunda köylü kızlar kendi dilerine kur'an okumasını öğreten dede adamlarıyla fotoğraflar çaptı. Bir de hatıra fotoğrafı çektirmişlerdir.

(40)

Kur'an Kurslarında eğitilen çocuklar.

(Hürriyet, 4.3.1970)

Ülkemizde eğitimin amaçları, niteliği ve nasıl yapılacağı yasalarla belirlenmiştir. Ancak halkımızın özellikle kırsal bölgelerde yaşayan kesimiyle, son yıllarda kentlerde yaşayan bir kesimi, resmi eğitim dışında, dinsel eğitimi amaçlayan bir faaliyete gir-

miştir. Bu faaliyet önceleri gizli yapılmış, zaman zaman da kovuşturmaya uğramıştır. Kovuşturmalar bu amaca yönelik faaliyetleri durduramamış, Kur'an Kursları adı altında amaçları ve faaliyet alanları sınırlı, r smi bir niteliğe kavuşturularak denetlenebilir bir yöne kanalize edilebilmişlerdir.

Kur'an Kurslarına çoğu yerde camilerin hemen yanında, ilk ve orta  ğretim çağındaki çocukların, çoğunluğunun ebeveynleri tarafından resmi  ğitim kurumlarına gönderilmeyen çocukların devam ettiği, dinin kurallarının öğrenimine, peygamber hayatının bilinmesine ve özellikle Kur'an'ın Arapça ezberlenmesine yönelik, eski mahalle mekteplerinin işlevini yüklenmiş kurumlar olarak kabuledebiliriz.

Ancak Kur'an Kurslarının ortaya çıkışlarını ve amaçlarını, başka bir açıdan, halkın bir kesiminin resmi  ğitim kurumlarına olan tepkisi olarak değerlendirilebileceği gibi, İmam-Hatip Liselerini bitirenlerin, devlet memuru olarak görev yaptıkları  ğitim kurumları olarak değerlendirmek te olası. Gerçi bu kurumlarda görevlilerin maaşlarının devletce karşılanmasının dışında, çocuklardan ücret alındığı gibi, giderlerinin büyük bir kısmı "hayır sahipleri"nin yardımlarıyla karşılanmaktadır.

Burada son derece önemli bulduğumuz bir konuya değinmek istiyoruz. Bu kurumlarda din adına Kur'an'ın yalnızca Arapça belletilerek 'hafız' yetiştirilmesi, bellediği şeyin ne olduğundan habersiz çocukların ufkunu daraltıcı, zihin etkinliklerinden düşünmeyi koparan bir nitelik taşımaktadır.

Halk  ğitiminin taşıdığı nitelikleri ve tavırları belgeleyen bir diğer haber keşi de şöyle;

"Köyümüzde (Kitre köyü, Erzurum) 1966 senesinde bir okuma odası açıldı. Keşke açılmaz olsaydı. Okuma odasında gazete,

mecmua, kitap okunacaktı. 100'e yakın her ay aidat ödeyen üyesi vardı. Okuma odasının açılmasıyla kahvelerin kapanması hususunda Köy İhtiyar Heyeti karar aldı.

Evet, şimdi bu okuma odası kumar salonu haline geldi. Artık burada köylünün tarlası, evi, tohumu, iki öküzünden biri masada el değiştiriyor."

(fiş nu.73)

Okuyucu mektubuyla, köylerimize giren bazı yeniliklerin, köylülerimiz tarafından başlangıçta iyi niyetle karşılanmasına karşın, bir dizi sosyal, kültürel ve psikolojik engeller diyebileceğimiz davranış kalıplarını bırakmadıkları sonucuna varıyoruz.

Kültürel değişmeyi, davranış kalıplarının nitelik ve niceliklerinin yeniden düzenlenmesi anlamında alırsak, yenilikleri, engeller karşısında etkili ve sürekli kılacak uyarıcıların kalıcılığını sağlamak için, çevre insanlarının bu değişmeden ne beklediklerini bilmemiz gerekir. Çünkü getirilecek yeniliklerin yararları ne kadar iyi anlatılırsa anlatılsın, onların bu yeniliklerin yolaçacağı değişmeden hangi amaçla ve nasıl yararlanacakları önemlidir.

Yeniliklerin kabul ettirilmesinde ve sürekliliğini sağlamada gözönünde bulundurulması gereken önemli bir konu da, değiştirilmesi istenilen bir davranış kalıbının ya da kültür ögesinin, başka kültür öğeleri ve davranış kalıplarının değişmesine yolaçacağı gerçeğinden yola çıkarak, bütüncü bir görüşle yaklaşımdır. Çünkü değişimin sürükleyiciliği, değişimin neden olacağı başka alanlarda da uyarıcıların etkinliğini korumasıyla mümkün olacaktır. Aksi takdirde geriye dönüş te mümkündür.

XII. Halk eğlenceleri, sporları

1. Cirit.

Cirit, halk eğlenceleri ve sporlarımız arasında yaygın

BİR BİLEK VE BİR YÜREK OYUNUDUR CIRİT. İSTE DADAŞIN BİRİ RAKİBİNE İNDİRMEK İÇİN KALDIRMIŞ CIRİTİNİ.

(41) Cirit oynayan dadaşlar.

(Hürriyet, 7.8.1970)

olan bir geleneksel spor türü olarak kökleri çok eskiye dayanmaktadır. Günümüzde belirli derneklerin, faaliyet alanı içerisinde ancak belirli kişilerin turistik amaçlarla düzenlenen festival programları içerisinde oynadıkları bir oyun niteliğine bürünmüştür.

İlgili haberde cirit oyununun nasıl oynandığını betimleyen bir açıklamayı aşağıya alıyoruz.

"Orta Asya'ya gider ciritin tarihi. Yüz metre uzunluğundaki bir alana iki takım karşılıklı dizilir. Atlılardan biri, bir rakibinin adını söyler, ciritini ona

doğru savurur ve atını geriye kendi gurubunun olduğu yöne doğru başlar koşturmaya. Oyun başlar böylece...Adı söylenen ve hedef alınarak cirit savrulan dadaş, kendisine cirit savuran yiğiti başlar kovalamaya... Sürđit devam eder oyun karşılıklı ve en çok puan toplayan gurup kazanır oyunu.

Bir metre uzunluğunda meşe ya da soyulmuş hurka dalından yapılmış ciritler çoğu kez öldürücü darbeler de indirir karşıdakine... Bu yüzden 11.Mahmut yasaklamıştır bu milli oyunumuzu." (fiş nu.74)

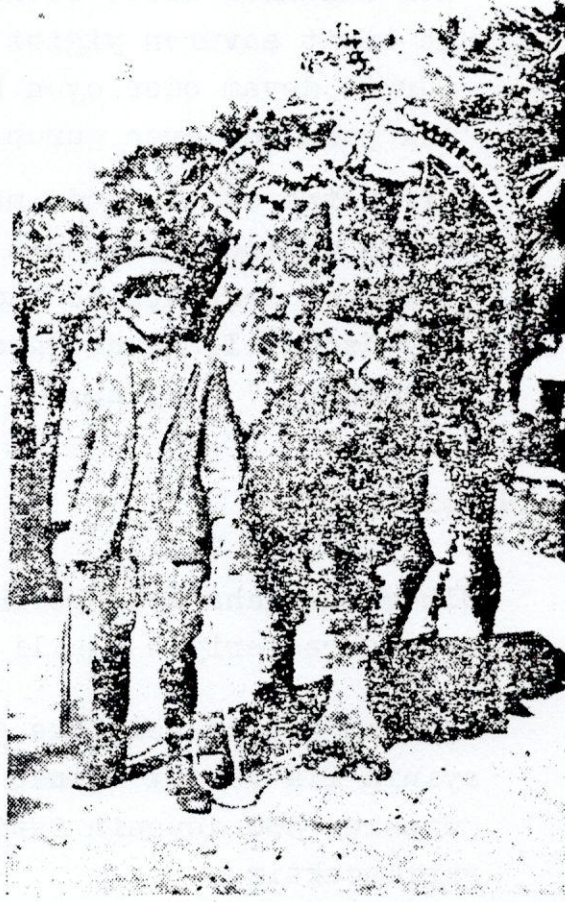
2.Deve güreşi.

Ülkemizde daha çok Ege bölgesinde yapılan deve güreşleriyle ilgili haber kesigi şöyle;

"Ege'nin geleneksel deve güreşlerine Aralık ayının ilk yarısı içinde başlanacak ve ilk güreşler 300 devenin iştirakiyle Yenipazar'da yapılacaktır.

Güreşler, Yenipazar Gençlik Kulübü tarafından düzenlenecektir. Develer geçen yıl olduğu gibi "savran" veya "cazgır" denilen aynı bakıcıları tarafından sahaya çıkarılacaktır." (fiş nu.75)

Geleneksel halk eğlenceleri ve sporlarından birisi de yine belirli spor ve festival kuruluşlarının öncülüğünde turistik amaçlarla sürdürülen deve güreşleridir.

EGE bölgesinin geleneksel deve güreşleri yakında başlayacaktır. Resimde, geçen yılın şampiyonu olan ve bu yıl da iddialı bulunan Felektülü cazgırı ile.

Ege'nin geleneksel güreşlerine 300 deve iştirak ediyor

(42) Savran ve devesi.

(Hürriyet, 1.12.1970)

C. S o n u ç .

Hürriyet Gazetesi,1970 yılı sayılarını tarayarak, Halkbilimsel açıdan değerlendirmemiz sonucunda,elde ettiğimiz gerecin nitel ve nicel boyutları içerisinde geriye,on yıl öncesinden günümüze kadar gelindiğinde toplumsal yapımızda bazı alanlarda hızlı bir değişimin,bazı alanlarda çok az bir değişim sürecinin,bazı alanlarda da nötrleşmenin izlerini görmekteyiz.

Genis anlamda ülkemiz insanının dünden bugüne kültürel değişmesinde,sahip olduğu dünya görüşünde ve yaşama biçiminde,geleneksel ve töresel pratikleri sürdürmesine ve yenilikler karşısında aldığı tavırlara ilişkin on yıl gibi bir süre içerisinde kesin yargılara varmak,toplumların kültürel niteliğini ve değişimini saptamada yanılığlara götürebilir kanısındayız. Fakat yine de bu sınırlı zaman süreci içerisinde ülkemizin demografik yapısına bakıldığında,geçen on yıl içerisinde ekonomik,sosyal ve politik nedenlerle çok büyük boyutlarda göçlerle; öteden beri ülkemizin toplumsal yapısının niteliği olarak bilinen köy ve kent toplumu olma niteliğinin,sanayileşme yönünde köylerden kentlere akın eden nüfusla,% 50 oranında bir dengeye ulaştığı görülmektedir.

Bu açılardan,Halkbiliminin içerdiği çerçevenin sınırları içerisinde genel bir değerlendirmeden çıkardığımız sonuçlar şunlardır:

1. Başta sanayileşen büyük kentler olmak üzere kırsal kesimden kentlere doğru yatayına yer değiştiren nüfusun barınak-konut ihtiyacını karşılama yolunda girilen spekülâtif yatırımlar;sağlıklı bir şehircilik ve alt-yapı anlayışından uzaktır.Kentler,insanların yaşama alanını daraltan bir inşaat şantiyesi görünümü kazanmakta;gökdelenlerin hemen yanında

ve kent çevresinde,ülke çapında,içerisinde 5-6 milyon kişinin yaşadığı 1 milyon gecekondulu ve saatkondular;her geçen gün ekonomik açıdan,olumsuz ve sınırlı olanaklar içinde,sosyal açıdan da yeni bir "insan doğası"nın oluştuğu çevre niteliğini kazanmaktadır.

Geleneksel kesimde değişimin en az görüldüğü kültür ögesi konut ve konut çevresinde kümelenen olgular olmaktadır.Kırsal kesimde devlet eliyle ya normal konuttan yoksun olanlar için ya da doğal felaketler sonucu konutlarını yitirenler için yaptırılan konutlara ya hiç girilmemekte ya da bir süre sonra terk edilmektedir.Bu alanda kültür değişiminin çok yavaş olmasını:

- a.Oncelikle ekolojik koşulların biçimlendirdiği hayat biçimine uygun bir konut ve konut yapımında kullanılan malzemeye;
- b.Sağlam bir konutun yapımı için köylünün ancak kendisinin sahip olacağı bir ekonomik güce;
- c.Sürdürülen geleneksel hayatın sosyal birimlerini ve ilişkilerini değiştirmeyecek bir ortamın sağlanmasına;
- d.Ve bu hayatta geleneksel içerikli psikolojik değerlerin korunmasına bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

2. Ülkemizde,tarım alanında kullanılan araç ve gereçlerin ve uygulamaların niteliği,ihtiyaca cevap vermediği anlaşılarak köylülerimiz tarafından hızla değiştirilmektedir.

Tarıma makinanın girmesi,kırsal kesimdeki insan ve hayvan gücünü tasfiye ettiği gibi,sanayileşmenin insan gücüne olan ihtiyacını karşılaması biçiminde yorumlanacak göçlerle,kırsal kesimde boşalan iş gü-

cüne olan ihtiyacın makinalarla karşılanması, nedenleri ve sonuçları birbirinin içinde devam eden, bir değişim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaçakçılık, geçmişte, ülkede işsizliğin, üretim araçlarından yoksunluğun, toprakların belirli ellerde toplanmasının, eğitilmemiş insan gücünün göstergesi sayılabılırdi. Fakat bugün, kaçakçılığın ulaştığı boyutlar, bireysel kaçakçılığı aşarak uluslararası bir tekel niteliğine ulaşmıştır.

3. Halk ekonomisi kapsamı içerisinde ele alınabilecek "folklorik" niteliği olan üretim alanlarının ve araçlarının, kültürel değişimle olgular arasında nitel ve nicel farklılaşma, başka bir kültüre ait yeni bir ögenin hızla yayılması "folklorik" nitelik taşıyan ögenin kullanılma alanını daralttıkça "turistik" amaçlara hizmet ettiği görülmektedir.
4. Kültürel değişimde uyarıcı ve engelleyicilerin, değişimin niteliğini ve etkinliğini ortaya koyacak algı ve obje değişkenleri arasındaki etkinliğin hangi yönde geliştiğini, yani objelerin mi, yoksa algı ve anlayışların mı değişmeyi yönlendirdiği olgusal ve değişkendir.
5. Halk sağlığı çevresinde geleneksel kesimde etkinliğini yer yer koruyan halk bilgisi, dinsel ve büyüsel içerikli uygulamalarının sınırları, bilimsel yaklaşımlar içerisinde daralmaktadır.
6. Halk hukuku kapsamı içerisinde ele alınabilecek; genel eğilimler, namusun temizlenmesi, kan davası, kız ve kadınların korunmasında odaklanan; insanımızın hakkın, adâletin korunup gözetilmesinde; sosyo-

ekonomik, politik ve psikolojik boyutları içinde ilişkilerin kurulup dağılmasında ya da değişmesinde 'suç ve ceza'nın töresel, geleneksel yaşam felsefesi ve mantığı içerisinde ne gibi ölçütlere dayandığını, hangi aktöresel normların önem kazandığını bulup çıkarmamızda, sonuç olarak daha geniş bakış açıları içerisinde kültürel içeriğini, kültür değişmesini ve hızını, bu değişmede hangi etkenlerin önem kazandığını; geleceğe dönük genel uygulamalarda nelere dikkat edilmesi gerektiğini saptamamız açısından da bir bilim disiplini olarak Halkbiliminin alanına girmektedir.

7. Geçiş dönemleri kapsamında, hayatın üç önemli geçiş dönemlerinden olan doğum ve doğum öncesi uygulamalarda, kısırlığın giderilmesine ve hamileliğin önlenmesine yönelik geleneksel kesim uygulamalarının alanı yine bilimsel yaklaşımlar doğrultusunda daralmaktadır.

Geleneksel kesimde nüfus artışını önlemek amacıyla konuya devlet politikası kapsamı içerisinde yaklaşım, yöntem ve teknikleri, bilimsellikten uzak bir anlayışla, halkımızın dünya görüşünün ve yaşama biçiminin kaynaklandığı dinsel inançlarını, zorunlu değişme programları içerisinde değiştirmek olumlu bir sonuca götürmekten çok, anlayış ve davranış kalıplarının sürdürülmesinde halkımızı daha aktif bir tavır almaya sürüklemektedir.

Hayatın üç önemli geçiş dönemlerinden biri olan evlenme ve çevresinde, geleneksel kesimde evlenme biçimlerine ilişkin kız kaçırma, etkinliğini korumakla birlikte kent yaşama modellerinde karşılıklı eş seçimine yerini bırakmaktadır.

Yine evlenme biçimlerinden olan çok-kadınlılık, yastaların yıllarca bu geleneksel tutumu engelleyici

uygulamalarına karşın, süregelmektedir.

Başlık parası, özellikle kırsal kesimimizde ekonomik ve sosyal etkenlerin neden olduğu geleneksel bir olaydır. Bazı yörelerimizde, erkek tarafına zorluk çıkarmamak, evliliği kolaylaştırmak amacıyla bu uygulamadan vazgeçilmesine karşın, yaygınlığını yitirmemiştir. Hayatın üç önemli geçiş dönemine ilişkin duyurma ve çağırma uygulamalarında basının sağladığı olanaklardan yararlanma daha çok kültürel değişimin etkin olduğu kentsel kesimde görülmektedir.

8. Ülkeler arasında turizm ilişkilerinin ulaştığı boyutlar, kültürel ilişkilerde, kültür ürünlerinin alış-verişini kolaylaştırıcı bir aşamaya vardırıldığı ileri sürülse bile, kültür ürünlerinin geliştiği güzel seçilmeleri, bu alış verişin olumsuz yöntem ve tekniklerle tanıtılması, o kültür ürününün çevresinde gelişmiş değerlerin tarihsel nitelikleriyle taşıdığı anlamı, bütünlüğüyle yansıtmaktan uzak olduğu gibi yozlaştırıcı bir takım nitelikler kazandırdığı da ortadadır.
9. Halkımızın sahip olduğu kültür etkinliklerinin niteliğini saptamak açısından, zihinsel ve ruhsal eğitim normlarından yola çıkarak bu normların pratik yaşam içerisinde nerelerden kaynaklandığını, nasıl bir tutum ve davranışa neden olduğunu ve dünyayı nasıl algıladıklarını bilmemiz gerekir.

Ülkemiz insanının alışılmışın dışında karşılaştığı, anlam veremediği olgular, olaylar ve durumlar karşısında, onlarda bir takım doğüstü güçlerin, gizemsel etkilerini arama eğiliminde, somuta indirgeme eğilimi olduğu kanısındayız. Bu eğilim , zihinsel alanda kar-

şılaştırma yapmaktan uzaklaştırıcı ölçülere sahip olarak, olgular arasında bir neden-sonuç bağı kuramamasından doğmaktadır.

İnsanımızda yerleşmiş bu kanaatler, dinin karşı olmasına karşın, büyüsel içerikli bâtil inançlar kapsamına alacağımız bir nitelik taşımaktadır.

10. Geleneksel kültürümüzde kadın, içerisinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve psikolojik ortamlara, yaşa, statüye ve kendisinden beklenen rollere göre belirli karakterler gösterir.

Geleneksel aile içi ilişkilerde gelin-kaynana çatışması, kaynananın kesin otorite sahibi olmasına, gelinin bu otoriteye boyun eğmesinde belirlenir. Aile içi bu çatışma, kent yerleşiminde, aile bireylerinin ekonomik, sosyal ve psikolojik nedenlere dayanan statü ve rollerinin değişmesiyle, genelde yaşama modelinin değişmesiyle görülmemektedir.

Geleneksel Türk ailesinde baba, otoritesini, çoğu zaman diğer aile bireylerine karşı, cezalandırma yoluyla sağlar. Bu durum daha çok kırsal kesim aile ilişkilerinin temel karakteristiğidir. Özellikle çocukların ruhsal gelişmesinde, yetişkinliklerinde kişilik problemleriyle ortaya çıkan normal dışı davranışların kaynağı bu tür olumsuz otorite sağlama tutum ve ilişkilerinden kaynaklanır.

11. Kültürel değişmeyi, davranış kalıplarının nitelik ve niceliklerinin yeniden düzenlenmesi anlamında alırsak, yenilikleri, engeller karşısında etkili ve sürekli kılacak uyarıcıların kalıcılığını sağlamak için, çevre insanların bu değişmeden ne beklediklerini bilmemiz gerekir. Çünkü getirilecek yeniliklerin yararları ne kadar iyi anlatılırsa anlatılsın, onların

bu yeniliklerin yolaçacağı değişmeden hangi amaçla ve nasıl yararlanacakları önemlidir.

Yeniliklerin kabul ettirilmesinde ve sürekliliğini sağlamada gözönünde bulundurulması gereken önemli bir konu da, değiştirilmesi istenilen bir davranış kalıbının ya da kültür ögesinin, başka kültür öğeleri ve davranış kalıplarının değişmesine yolaçacağı gerçeğinden yola çıkarak, b ü t ü n c ü bir görüşle yaklaşma gereğidir.

Derlenen fişlerin numaralarına göre, konu ve alt konu başlıkları dizini.

I. Barınak-konut (Halk mimarisi)

1. Tipleri, yapım teknikleri ve kullanılan araç-gereç: 1,2,3,4.

II. Ekonomi türleri

1. Tarım-rençberlik: 5,6.
2. Kaçakçılık: 17.

III. Halk ekonomisi

1. El-sanatları: 8.

IV. Giyim-kuşam-süs

1. Kadın giyimi: 9,10.

V. Halk bilgisi

1. Halk hekimliği: 11,12.
2. Halk meteorolojisi: 13.

VI. Halk hukuku

1. Genel eğilimler: 14,15.
2. Namusun temizlenmesi: 16,17,18,19,20,21.
3. Kan davası: 22,23,24,25.
4. Kız ve kadınların korunması: 26,27.

VII. Geçiş dönemleri

1. Doğum: 29,30,31,32.
2. Çocuk: 33,34,35,36,37.
3. Evlenme: 38,39,40,41,42,43,44,45,46,47,48,49,50.
4. Ölüm: 51,52,53,54,55,56,57,58,59,60.

VIII. Dernekler, kuruluşlar; dayanışma ve yardımlaşma

1. Dinsel kuruluşlar (tarikatlar): 61.
2. Cinse ve yaşa dayalı örgütler: 62,63.

XI.Dinsel-büyüsel içerikli inançlar,işlemler

- 1.Büyücülük; türleri,teknikleri: 64,65.
- 2.Dinsel pratikler: 66.

X.Aile

- 1.Aile içi ilişkiler: 67,68,69,70,71.

XI.Halk eğitimi.

- 1.Kur'an Kursları: 72.
- 2.Okuma odaları: 73.

XII.Halk eğlenceleri

- 1.Cirit:74
- 2.Deve güreşleri: 75.

GERECİN SINIFLAMASI		Muhabiri-Yazan Çizeri-Çeviren	Gereğin Gazetede Yeri	Gereğin Türü	Fis No.
Ana Konu Kümesi					
Konu		Yeri		Gazete } Hürriyet	
Alt Konu				Tarih }	
				N. Böl. }	
GERECİN BAŞLIĞI ALT BAŞLIĞI					
ÖZET:					
Değerlendirme, Yorum:					

Çalışmamızda kullandığımız derleme fişi örneği.

K a y n a k  a

Örnek, S.V.: Türk Halkbilimi, İş Bankası yayınları:
199, folklor dizisi:4
Ankara 1977.

